

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Katedra politologie

Vznik a vývoj Národního sjednocení

Bakalářská práce

Autor práce: Lukáš Zaic

Studijní program: Politologie

Vedoucí práce: Mgr. Jan Charvát, M.A., Ph.D.

Rok obhajoby: 2020

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 31. 7. 2020

Lukáš Zaic

Bibliografický záznam

ZAIC, Lukáš. *Vznik a vývoj Národního sjednocení*. Praha, 2020. 102 s. Bakalářská práce (Bc).
Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut Politologie. Katedra Politologie. Vedoucí
bakalářské práce Mgr. Jan Charvát, M.A., Ph.D.

Rozsah práce: 219 994 (včetně mezer)

Abstrakt

Předmětem této bakalářské práce je vznik a vývoj politické strany Národního sjednocení až do sloučení se Stranou národní jednoty.

Národní sjednocení, v čele s Karlem Kramářem, Jiřím Stříbrným a Františkem Xaverem Hodáčem, vzniklo v roce 1934 jako nástupnická strana významné prvorepublikové nacionálně konzervativní Československé národní demokracie. Ta se sloučila s krajně nacionalistickými a fašizujícími subjekty Národní liga a Národní fronta v naději za sjednocení českého nacionalismu a dobrý výsledek ve volbách do Národního shromáždění republiky Československé v roce 1935. Jako celek tato strana v prvorepublikovém politickém systému zastávala silně pravicový až fašizující postoj. Strana byla po Mnichovské dohodě v roce 1938 sloučena do Strany národní jednoty.

Práce se zaměřuje na otázku přítomnosti antisystémovosti a ideologických fašizujících tendencí u Národního sjednocení. Z teoretického hlediska bude práce vycházet z teorie antisystémové strany Giovanni Sartoriho pro určení přítomnosti či míry antisystémovosti a zda se tak u něj skutečně projevovala snaha o destabilizaci či změnu politického systému, typická pro fašismus. K tomu bude využit metodologický rámec analýzy stranických vnějších i vnitřních projevů a ideologického vývoje, které se následně porovnájí se stanovenými definicemi nacionalismu a fašismu.

Abstract

The subject of this bachelor thesis is the origin and development of the political party National Unification until the merger with the Party of National Unity.

The National Unification, led by Karel Kramář, Jiří Stříbrný and František Xaver Hodáč, was established in 1934 as a successor party to the significant First Republic nationally conservative Czechoslovak National Democracy. It merged with the radical nationalist and semi-fascist National League and the National Front in the hope for the unification of Czech nationalism and a good result in the elections to the National Assembly of the Czechoslovak Republic in 1935. Following the Munich Agreement, the party was merged into the National Unity Party in 1938.

The work focuses on the question of the presence of anti-systemism and ideological fascist tendencies in the National Unification. From a theoretical point of view, the work will be based

on the theory of Giovanni Sartori's anti-system party to determine the presence or degree of anti-systemism and whether it really showed an effort to destabilize or change the political system, typical of fascism. To do this, the methodological framework of the analysis of party external and internal manifestations and ideological development will be used, which will then be compared with the established definitions of nationalism and fascism.

Klíčová slova

Národní sjednocení, antisystémová strana, český nacionalismus, český fašismus, národní konzervatismus, Karel Kramář, Jíří Stříbrný, František Xaver Hodáč

Keywords

The National Unification, anti-system party, Czech nationalism, Czech fascism, national conservatism, Karel Kramář, Jíří Stříbrný, František Xaver Hodáč

Title

The origin and development of the National Unification

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucímu mé práce Mgr. Janu Charvátovi, M.A., Ph.D., za jeho odborné rady a možnost pravidelných osobních konzultací.

Obsah

Seznam zkratk	1
Úvod	2
1 Teoretický rámec.....	5
1.1 Politický systém první Československé republiky	5
1.2 Stranický systém první Československé republiky	7
1.3 Teorie antisystémové strany	9
2 Ideologické vymezení	13
2.1 Nacionalismus	13
2.1.1 Historický kontext	13
2.1.2 Definice pojmu	15
2.1.3 Dělení nacionalismu	19
2.2 Národní konzervatismus	22
2.2.1 Vznik konzervatismu.....	22
2.2.2 Definice konzervatismu.....	23
2.2.3 Spojitost s nacionalismem	24
2.3 Fašismus	26
2.3.1 Vznik fašismu.....	26
2.3.2 Definice pojmu	28
3 Sbližování nacionalistických stran.....	32
3.1 Československá národní demokracie.....	32
3.2 Národní liga	39
3.3 Čeští fašisté.....	41
3.4 Národní fronta a cesta k sjednocení.....	46
4 Před volbami 1935	49
4.1 Vznik Národního sjednocení	49
4.2 Snaha o splnutí a přípravy na volby	50
4.3 Programová charakteristika	54
5 Po volbách 1935.....	60
5.1 Volební výsledky	60
5.2 Vnitrostranický vývoj a konflikt.....	61
5.3 Postoj k událostem roku 1938 a zánik	68
6 Činnost v poslanecké sněmovně	71

6.1	Poslanecký klub Národního sjednocení.....	71
6.2	Shrnutí poslanecké činnosti NSj.....	71
6.3	Řeči v rozpravě.....	74
6.3.1	Stav a vedení hospodářství.....	75
6.3.2	Stav demokracie	76
6.3.3	Bezpečnost státu	78
6.3.4	Zahraniční politika	79
6.4	Interpelace	80
	Závěr.....	82
	Seznam zdrojů	88
	Teze bakalářské práce	91

Seznam zkratk

ČSDSD	Československá sociálně demokratická strana dělnická
ČSL	Československá strana lidová
ČsND	Československá národní demokracie
ČSNS	Československá strana národně socialistická
ČSR	Československá republika
ČŽOSS	Československá živnostensko-obchodnická strana středostavovská
DCV	Německá křesťansko-sociální strana lidová
DNSAP	Deutsche Nationalsozialistische Arbeiterpartei
DSAP	Německá sociálně demokratická strana dělnická v ČSR
Komintern	Komunistická internacionála
KSČ	Komunistická strana Československa
NOF	Národní obec fašistická
NSDAP	Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei
NS	Národní shromáždění republiky Československé
NSj	Národní sjednocení
NVČ	Národní výbor československý
RSZML	Republikánská strana zemědělského a maloroľnického lidu
RNS	Revoluční národní shromáždění
SdP	Sudetendeutsche Partei
SNJ	Strana národní jednoty
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik

Úvod

Období první Československé republiky bylo jednou z nevýznamnějších etap celé české historie a kultury. První republika vznikla po první světové válce osamostatněním od Rakouska-Uherska 28. října 1918. O vznik samostatné republiky se zasloužilo mnoho význačných českých osobností, jako budoucí první československý prezident Tomáš Garrigue Masaryk, ministr zahraničních věcí Edvard Beneš, premiér Karel Kramář, generál Milan Rastislav Štefánik či takzvaní muži 28. října Alois Rašín, Jiří Stříbrný, Antonín Švehla, František Soukup a Vavro Šrobár. Velký podíl na konečném dosažení samostatnosti mělo především jejich nacionálnímu cítění, které se taktéž projevilo v činech československých legií a domácího odboje.

Právě v duchu českého nacionalismu pokračovala a rozvíjela ho nejvýznamnější československá pravicová strana, v jejímž čele stál výše jmenovaný Karel Kramář. Během února 1918 se sloučily čtyři nacionalisticky smýšlející strany a v březnu 1919 byla tato strana ustavena pod svým dlouhodobým názvem Československá národní demokracie. Skloubilo se v ní množství ideologických proudů z původních stran, avšak převládal nacionálního liberalismus s radikalismem. Postupem času došlo k několika ideologickým secesím, a i přes to, že se strana do jisté míry radikalizovala, zachovávala si tradiční hodnoty státotvorné demokratické strany vyznávající myšlenky národního konzervatismu a ekonomického liberalismu. Situace se změnila z důvodu dlouhotrvajících neúspěchů ve volbách a silící hrozby ze strany nacistického Německa. Strana se 27. října 1934 sloučila s krajně nacionalistickými a fašizujícími subjekty Národní liga a Národní fronta, ve snaze vytvořit jednotnou nacionalistickou frontu, jež by hájila národní zájmy a bránila stát před vnější i vnitřní hrozbou. Nově vzniklé Národní sjednocení bylo po celou dobu své existence značně nesourodým subjektem, vykazujícím v průběhu času jisté radikální znaky shodné s fašistickým hnutím. Nicméně po vyloučení radikálního frakce v červnu 1937 se strana navrácí k původní tradici Československé národní demokracie a čistě státotvornému nacionalismu.

Cílem této bakalářské práce je objasnit, zda se v případě Národního sjednocení, jakožto samostatného subjektu existujícího od října 1934 do listopadu 1938, jednalo z ideologického hlediska o subjekt fašizující či fašistický. Prvotním cílem je však zjistit, zda bylo Národní sjednocení stranou antisystémovou, a tedy zda se u něj skutečně projevovала snaha o destabilizaci či změnu politického systému, typická pro fašismus. Hypotézou je předpoklad, že Národní sjednocení jako samostatný subjekt nebylo stranou antisystémovou, a ani fašistickou. K ověření dané hypotézy poslouží následující výzkumné otázky: Je u Národního sjednocení prokazatelná konstantní antisystémová činnost? Je možné Národní sjednocení ideologicky

označit za stranu fašizující? Z teoretického hlediska bude práce vycházet z teorie antisystémové strany Giovanni Sartoriho pro určení přítomnosti či míry antisystémovosti Národního sjednocení. K tomu bude využit metodologický rámec analýzy stranických vnějších i vnitřních projevů a ideologického vývoje, které se následně porovnají se stanovenými definicemi nacionalismu a fašismu. Dále budou stručně komparovány stranické programy, tedy Program Československé národní demokracie z 25. března 1919, neoficiální předvolební program Deset úkolů Národního sjednocení z roku 1934 a Programové usnesení sjezdu Národního sjednocení z 19. března 1937. Taktéž bude analyzována činnost poslanců Národního sjednocení přímo v poslanecké sněmovně Národního shromáždění za pomoci obsahové analýzy stenoprotokolů a dalších dat ze Společné česko-slovenské digitální parlamentní knihovny. Avšak jako primární zdroj je využita sekundární odborná literatura, dobový tematický tisk a seznam pramenných dokumentů od Josefa Harny.¹

Hlavním podnětem pro vytvoření práce na toto téma byl zájem o vývoj České národní demokracie v rámci stranicko-politického systému první republiky. Dle autora jsou také doposud nedostatečně probádané všechny oblasti a aspekty týkající se historické epizody Národního sjednocení, v rámci jediné významné čistě pravicové strany první republiky. Obdobný názor zastává například Josef Harna, jenž přímo tvrdí, že „*existuje totiž jen málo jevů v novodobých českých dějinách, jejichž historický obraz byl zamlžen a řekněme přímo deformován ideologickou zátěží v takové míře, jako je tomu právě v případě národní demokracie/Národního sjednocení.*“² S podobným názorem na nedostatek či špatnou interpretaci dobových tematických zdrojů přišel i Josef Tomeš, který v úvodu kapitoly o Československé národní demokracii a Národním sjednocení uvádí: „*Autentický obraz mnohých novodobých českých politických stran se často skrývá za charakteristikami, jimiž je v minulosti obdařili jejich ideoví a političtí protivníci a jež zpravidla dezinterpretují některé programové postuláty či politické aktivity těchto stran, anebo postoje a výroky jejich představitelů.*“³ Dodává, že tyto názory přezívají v historickém povědomí i přes změny režimů a objevují se i v seriózní dějepisné literatuře.

V první kapitole práce je stručné shrnutí politického a stranického systému první Československé republiky, jež poslouží k zasazení a lepší orientaci v teoretickém rámci bakalářské práce. Načež navazuje přímé zasazení stranické teorie Giovanni Sartoriho do

---

¹ HARNA, Josef. *Politické programy Československé národní demokracie a Národního sjednocení 1918-1938.*

² Tamtéž, s. 7.

³ BROKLOVÁ, Eva; TOMEŠ, Josef; PEHR, Michal. *Agrárníci, národní demokraté a lidovci ve druhém poločase první Československé republiky*, s 130.

stranicko-politického systému první republiky, ze které dále vychází teorie antisystémové strany. Druhá kapitola poté shrnuje ideologické vymezení související s vývojem ovlivněním Národního sjednocení. Obsahuje stanovené definice nacionalismu a fašismu pro tuto práci. Třetí a čtvrtá kapitola popisují vývoj a interakci zúčastněných politických subjektů až po jejich sloučení v Národní sjednocení, dále popisuje kampaň i neoficiální program před volbami 1935, které byly jakýmsi středobodem vzniku a celého období existence Národního sjednocení. V páté kapitole je pak shrnut výsledek voleb, vysvětlen průběh vnitřního konfliktu a ideologických změn a popsán stranický postoj k událostem v roce 1938 včetně sloučení do Strany národní jednoty. Poslední kapitola taktéž obsahuje souhrn dat z činnosti Národního sjednocení v poslanecké sněmovně a popis výstupů z nich vyplývajících.

Od původní předpokládané struktury práce došlo k odchylce v přidání úvodního souhrnu stranicko-politického systému první republiky pro zakotvení antisystémové strany, jež měla být využita k určení možné fašizace a protisystémové činnosti Národního sjednocení. Podkapitola českého fašismu byla začleněna do vývoje jednotlivých subjektů, jež vytvořili Národní sjednocení, čímž je přímo možná komparace a spatření odlišností od původního italského fašismu. Struktura byla dále rozdělena pro lepší přehlednost, přičemž podkapitola o přístupu k „Hradu“ a vztazích s dalšími stranami byla též zahrnuta do popisu průběhu vývoje strany, kde jsou tyto vztahy popsány. Ke konci práce poté byla přidána podkapitola o činnosti v poslanecké sněmovně, jež slouží primárně účelům teorie antisystémové strany, tedy možnosti analyzování případné protisystémové činnosti.

1 Teoretický rámec

1.1 Politický systém první Československé republiky

Pro charakter této práce, splnění jejích cílů a možnosti využití teorie antisystémových stran je třeba prvotně definovat politický i stranický systém první Československé republiky (ČSR). Ke vzniku ČSR došlo 28. října 1918 při osamostatnění od Rakousko-Uherské monarchie po první světové válce, kdy se většina Evropy nacházela v poválečné atmosféře sociální i ekonomické krize. U nově vzniklých států docházelo k diskontinuitě monarchistických tradic, zániku původních politických systémů a vzniku systémů nových. Tradice ČSR byla silně ovlivněna soudobými idejemi československé zahraniční reprezentace včetně spoluzakladatele a prvního prezidenta ČSR Tomáše Garrigua Masaryka. Základními principy byly: 1. Republikánství – monarchismus byl považován za zastaralý a byl spojován s válkou. 2. Sociální radikalismus – ekonomický rozvrat způsobený válkou byl následován sociální revoltou a třídním konfliktem. Přesvědčení o nutnosti přebudování sociálního mechanismu nového státu. 3. Antikatolicismus a odluka církve od státu – reakce na habsburskou katolickou tradici a zaměření na Masarykův reformační koncept husitské tradice české státnosti. Odluka od církve byla ovšem zpochybněna založením Československé církve husitské. 4. Českoslovákismus a československý nacionalismus – kvůli poválečnému rozšíření nacionálního šovinismu v Evropě byla politickou snahou idea sebeurčení národů a zformování „národně čistých“ státních útvarů. Následkem složitého rozložení národností ve střední Evropě bylo v rámci nových hranic ČSR nutné konstruovat československou národnost a českoslovákismus, a to z důvodu dominantního postavení vzhledem k německé i maďarské menšině. Nicméně Československý nacionalismus nebyl v porovnání s okolními státy intenzivně agresivní či xenofobní, naopak spíše paternalistický a do jisté míry i konstruktivní.⁴

Politický systém ČSR vykazoval veškeré standardní znaky demokratického státního zřízení, včetně principu plurality, zastupitelské soustavy s tradičními republikánskými institucemi či parlamentarismu.⁵ Již na konci první světové války byla vytvořena československá politická reprezentace v podobě Národního výboru československého (NVČ) tvořeného politickými stranami dle výsledků voleb do říšské rady v roce 1911.⁶ Mezi konstitutivními znaky transformace v novou republiku byla proklamovaná diskontinuita rakousko-uherské monarchistické minulosti, avšak NVČ přijal recepční zákon, jímž se v rámci

---

⁴ BALÍK, Stanislav et al. *Politický systém českých zemí 1848-1989*, s. 44-45.

⁵ Tamtéž, s. 47.

⁶ HARNA, Josef. Stranickopolitický systém v Československu v letech 1918-1938. In: MALÍŘ, Jiří et al. *Politické strany*, s. 536.

prozatímní ústavy z 13. listopadu 1918 přenesl rakousko-uherský model právního řádu. V období mezi vznikem ČSR a přijetím nové československé ústavy zastávalo parlamentní funkci unikamerální Revoluční národní shromáždění (RNS), jež tvořilo 256 poslanců a po první novelizaci prozatímní ústavy 11. března 1919 i 14 slovenských delegátů. Na první schůzi RNS 14. listopadu 1918 byla proklamována republikánská forma státu⁷, habsbursko-lotrinská dynastie byla zbavena práv na český trůn, T. G. Masaryk byl zvolen prvním československým prezidentem a do čela nově ustavené vlády byl jako první premiér zvolen Karel Kramář. Omezené pravomoci prezidenta byly rozšířeny druhou ústavní novelou v květnu 1919. Nová československá ústava⁸ byla 29. února 1920 přijata jako zákon č. 121/1920 Sb. a 6. března 1920 nastala její účinnost. Tato ústava byla platná po dobu celého období první Československé republiky prakticky beze změn a zrušil ji až komunistický režim 9. června 1948.⁹

Nová ústava byla založena na prozatímní ústavě, její novele o jmenování vlády prezidentem a smlouvě ze Saint Germain o ochraně menšin a převzala důležité ústavní instituty z rakouské prosincové ústavy (1867), ústavy třetí Francouzské republiky (1875), švýcarské ústavy (1848), ústavy Výmarské republiky (1919) a preambule ústavy USA (1787).¹⁰ Text ústavy obsahoval preambuli, 9 článků uvozovacího zákona a Ústavní listinu Československé republiky rozdělenou do šesti hlav a 134 paragrafů. Dle ústavy území ČSR tvořilo jednotný a nedílný celek včetně samosprávného území Podkarpatské Rusi, které mělo získat nejširší autonomii, slučitelnou s jednotností ČSR. Státní občanství bylo jediné a jednotné.¹¹

Ústřední pozici a zákonodárnou moc vykonával bikamerální parlament – Národní shromáždění republiky Československé (NS), rozdělené na poslaneckou sněmovnu s 300 poslanci volenými na 6 let a senát se 150 senátory volenými na 8 let. Volby do obou komor probíhaly vždy současně, tím bylo ovlivněno i jejich odpovídající vnitřní politické složení. Do poslanecké sněmovny i do senátu se volilo proporčním volebním systémem, přičemž volby byly povinné.¹² Pozdější úprava volebního zákona z 8. dubna 1927 odebrala volební právo vojákům a policistům.¹³ Stalo se tak z důvodu znemožnění politické agitace v armádě a policejních sborech. V ústavě byl stanoven princip volného poslaneckého mandátu, avšak v praxi byl využíván mandát imperativní a existoval institut Volebního soudu, který rozhodoval v případech porušení stranické disciplíny. Mandát tedy reálně nepatřil poslanci, ale jeho

⁷ Do tohoto momentu nebylo jisté, zda nový stát bude republikou.

⁸ Ústavní listina Československé republiky

⁹ BALÍK, Stanislav et al. *Politický systém českých zemí 1848-1989*, s. 50.

¹⁰ VODIČKA, Karel; CABADA, Ladislav. *Politický systém České republiky*, s. 28.

¹¹ Ústava ČSR z roku 1920

¹² Tamtéž

¹³ Zákon č. 56/1927 Sb., o volebním právu příslušníků branné moci a četnictva

straně.¹⁴ Poslanecká sněmovna měla dominantní pozici, což se projevovalo zejména v podobě legislativních a kreačních pravomocí. Senát měl pouze druhotnou roli a minimální politickou váhu, především na popud sociálních demokratů, kteří byli ochotni bikamerální systém přijmout pouze v případě minimální role druhé komory. Jedinou výhradní senátní pravomocí bylo právo soudit na popud poslanecké sněmovny prezidenta za velezradu a členy vlády pro porušení zákona.¹⁵

Moc výkonnou tvořili prezident, vláda s ministerstvy a nižší správní úřady. Prezident byl volen na 7 let Národním shromážděním, jehož nesměl být zároveň členem, a nemohl být zvolen na více než dvě po sobě jdoucí volební období.¹⁶ Mezi jeho pravomoci patřilo kupříkladu svolání, odročení i rozpuštění Národního shromáždění, stanovení počtu ministrů a jejich jmenování i odvolání. Avšak prezidentská funkce neumožňovala legislativní iniciativu a měla spíše reprezentativní povahu.¹⁷

Vláda byla jmenována prezidentem a zastávala veškerou výkonnou moc, mimo specifikovaných prezidentských pravomocí. Ministry se mohli stát, a v praxi i stávali, čelní představitelé koaličních stran, ústava nadto ani nevyžadovala, aby ministr byl zároveň poslancem či senátorem. Poslanecká sněmovna mohla vládě vyslovit nedůvěru poté, co takový návrh předložilo minimálně 100 poslanců a byl odhlasován přítomnou nadpoloviční většinou všech poslanců.¹⁸ Pro tuto práci je z ústavy z roku 1920 stěžejní § 52 odst. 1 a 2, které stanovily, že: „Každá sněmovna jest oprávněna interpelovati předsedu a členy vlády ve věcech jejich působnosti, zkoumati správní úkony vlády, voliti výbory, jimž ministerstva poskytujítež informace, usnášeti se na adresách a resolucích.“ a „Předseda a členové vlády jsou povinni odpovídati na interpelace členů sněmoven.“¹⁹

1.2 Stranický systém první Československé republiky

Pro ukotvení teorie antisystémové strany je nutné blíže specifikovat stranický systém ČSR, určit počet politických aktérů a shrnout ideologické spektrum v něm působících subjektů. Politické strany měly od vzniku ČSR výjimečné postavení, byly středobodem československého politického života, přičemž ale zasahovaly i do apolitických sfér společnosti. Jednalo se zvláště o české strany, jež vytvořily takzvanou „Pětku“, neparlamentní orgán, ve

---

¹⁴ VODIČKA, Karel; CABADA, Ladislav. *Politický systém České republiky*, s. 30.

¹⁵ BALÍK, Stanislav et al. *Politický systém českých zemí 1848-1989*, s. 53.

¹⁶ Omezení dvou volebních období nezahrnovalo T. G. Masaryka.

¹⁷ Ústava ČSR z roku 1920

¹⁸ BALÍK, Stanislav et al. *Politický systém českých zemí 1848-1989*, s. 58.

¹⁹ Ústava ČSR z roku 1920

kterém byli zástupci pěti nejsilnějších českých stran, tedy agrárníků (RSZML), sociálních demokratů (ČSDSD), národních demokratů (ČsND), národních socialistů (ČSNS) a lidovců (ČSL). „Pětka“ po určitou dobu prakticky řídila veškerou československou politiku.²⁰ Z tohoto důvodu bývá někdy parlamentní systém první republiky označován jako „partokracie“. Dle Josefa Harny mělo nadstandardní postavení významných českých stran původ v historické neplnoprávnosti českých zemí uvnitř rakouské monarchie, a tedy i v nutnosti zastupovat určité státní funkce pro české obyvatelstvo.²¹ Stranický systém první republiky byl ojedinělý i díky samotné úpravě zmíněné ústavy z února 1920, která dokonce neobsahovala jedinou zmínku o organizování politických stran. Pouze 25. října 1933 byl vydán zákon o zastavování činnosti a o rozpouštění politických stran²² v důsledku činnosti *Deutsche nationalsozialistische Arbeiterpartei* (Německé národně socialistické strany dělnické), jež silně inklinovala k německé NSDAP, a tudíž byla rozpuštěna.²³

Ladislav Cabada označuje stranický systém ČSR za extrémně multipartistický, zejména kvůli náhlému sloučení historicky samostatně se vyvíjejících stranicko-politických systémů. Tyto strany byly v rámci Rakouska-Uherska rozděleny na předlitavské a zalitavské a lokálně podle teritorií na české, moravské, slezské, slovenské a rusínské. Primárně se ale členily dle národnosti či etnika na subjekty reprezentující Čechy, Moravany, Slováky, Rusíny, rakouské Němce, Poláky i Maďary, a také na různorodá politická uskupení Židů, Rusínů, Ukrajinců a Rusů. Po osamostatnění převzaly stěžejní roli v rámci československého stranického systému významné české strany, které datovaly svůj vznik až do 19. století. Došlo k jejich přejmenování na „československé“ a převzetí role tvůrců a obhájců nového státu, namísto snah o samostatnost v období monarchie.²⁴

V podstatě totožný názor sdílí Stanislav Balík, který základní znak stranického systému první republiky vidí v hypertrofované roli politických stran. Důvody pro enormní množství politických subjektů jsou: „*Zakotvení (1) varianty poměrného volebního systému (v aplikované podobě absolutní) společně s (2) aplikací zásady vázaných kandidátních listin, (3) absencí omezovací klauzule a (4) metodou pro výpočet volebního čísla (viz výše) vedly k tomu, že prakticky neexistovaly přirozené meze, limitující počet stran.*“²⁵

²⁰ CABADA, Ladislav; ŠANC, David. *Český stranický systém ve 20. století*, s. 22-23.

²¹ HARNA, Josef. Stranickopolitický systém v Československu v letech 1918-1938. In: MALÍŘ, Jiří et al. *Politické strany*, s. 535.

²² Zákon č. 201/1933 Sb., o zastavování činnosti a o rozpouštění politických stran

²³ BALÍK, Stanislav et al. *Politický systém českých zemí 1848-1989*, s. 68.

²⁴ CABADA, Ladislav; ŠANC, David. *Český stranický systém ve 20. století*, s. 21.

²⁵ BALÍK, Stanislav et al. *Politický systém českých zemí 1848-1989*, s. 68.

O nadměrném množství politických stran se zmiňuje i Josef Harna, jenž tvrdí, že v určitých momentech mohl jejich počet přesáhnout i stovku. Existovalo například množství stran socialistických, katolických i agrárních, avšak jedinou „skutečně československou“ stranou byla Komunistická strana Československa (KSČ), jíž se podařilo překlenout národnostní odlišnosti díky vlivu Kominterny. Na tuto skutečnost reagují někteří kritici přílišného roztržštění politického stranictví ČSR i úrovně politické vyzrállosti československé společnosti. Harna ovšem dodává: „*Při hlubší analýze se však ukazuje, že ona roztržštěnost politické sféry nebyla tak bezbřehá. Vždyť v českém prostředí působilo jen pět, případně šest politických stran, které měly naději podílet se na formování politického systému, a obdobně tomu bylo i v prostředí některých dalších etnických složek obyvatelstva.*“²⁶ Zásadní je i zmínit, že tato roztržštěnost stran byla způsobena především výše popsanou národnostní strukturou a následně vedla v průběhu celé existence první republiky k národnostním konfliktům a růstu nacionalismu. Radikalizace se projevila zvláště u Sudetoněmecké strany, jež se postupně profilovala jako následovník německého nacionálního socialismu. V Čechách fakticky fungovaly dvě rozštěpené společnosti, které spolu komunikovaly v ekonomické sféře a běžném životě, avšak ve sféře kulturní a zejména politické shoda téměř neexistovala. Docházelo k vytváření oddělených českých a německých stranicko-politických struktur.²⁷

1.3 Teorie antisystémové strany

Na již charakterizovanou stranickou fragmentaci je možné aplikovat teorii stranických systémů, respektive teorii antisystémové strany Giovanni Sartoriho. Ten stranické systémy rozřazuje nejdříve dle formátu, tedy množství relevantních politických stran vyskytujících se v daném systému, a poté podle typu, jenž se určuje mírou polarizace (ideologické vzdálenosti). Relevantní strany se určí pomocí pravidla koaličního potenciálu a vyděračského potenciálu. Koaliční potenciál strana má, jestliže je schopná v určitou dobu ovlivnit tvorbu vládní koalice. Existují ale strany, jež mohou být z ideologických důvodů pro koalici nepřijatelné, a jsou i přes svou velikost stále v opozici. Ty Sartori označuje jako „strany antisystémové“, a pokud ovlivňují stranickou soutěž, především pak orientaci provládních stran, potom mají vyděračský potenciál.²⁸

Formát systému určuje první kritérium, tedy počet stran v rámci systému. Toto kritérium klasifikuje počet stran do 7 tříd: 1. jedné strany; 2. hegemonné strany; 3. predominantní strany;

---

²⁶ HARNA, Josef. Stranickopolitický systém v Československu v letech 1918-1938. In: MALÍŘ, Jiří et al. *Politické strany*, s. 542.

²⁷ Tamtéž, s. 543.

²⁸ SARTORI, Giovanni. *Strany a stranické systémy*, s. 127-128.

4. dvou stran; 5. omezeného pluralismu; 6. extrémního pluralismu; 7. atomizovanou. Při zaměření na odlišnosti mezi dvěma pluralismy se hranice pro omezený pluralismus standardizuje na třech až pěti stranách a pro extrémní pluralismus na šesti až osmi stranách.²⁹

K vymezení typu pluralitního stranického systému dochází pomocí druhého kritéria, jímž je ideologie, která systém dále fragmentuje. Omezený a extrémní pluralismus je v tomto případě modifikován dle polarizace, tedy ideologické vzdálenosti politického systému. Pokud je systém ideologicky nepolarizován, jedná se o typ umírněného pluralismu. Jestliže je ale systém ideologicky polarizován, jedná se o typ pluralismu polarizovaného. Ideologie tudíž v Sartoriho typizaci zastává elementární roli.³⁰ Znaky polarizovaných systémů jsou: 1. přítomnost relevantních antisystémových stran; 2. existence dvoustranných opozicí; 3. obsazení středu politického spektra některou z relevantních stran; 4. polarizace stranického systému; 5. převaha odstředivých tendencí nad dostředivými; 6. ideologické rozstrukturování; 7. přítomnost nezodpovědných opozicí; 8. politika trumfování a přílišného slibování.³¹

Sartori tedy z důvodu významnosti stanovuje existenci „antisystémové strany“ první charakteristikou polarizovaných systémů, jež je pro tuto práci zcela zásadní. Jedná se o antisystémovou opozici, kupříkladu komunistického či fašistického typu, ale nemusí se nutně jednat jen o tyto dva typy subjektů. Kvůli bližší specifikaci jsou tyto strany rozděleny dle široké a úzké (přísné) definice „antisystémovosti“.³² Michal Kubát tyto dvě definice shrnuje následovně: „*Strany se dělí v kontextu času a intenzity svých antisystémových postojů. V širším pojetí zahrnují množství postojů od „odcizení“ až po celkové odmítání a protest. Tento druh antisystémové či „protestní strany“ může podle Sartoriho existovat pouze po krátkou dobu, a je tak méně „anti“ i méně odolný. Na druhou stranu v užším pojetí představují antisystémové strany pro systém cizí ideologii, jež se neslučuje s řádem daného politického systému. Takové strany mají dlouhodobý a mnohem intenzivnější „antipostoj“ než strany protestní.*“³³

V rámci členění stran je důležitý specifitější rozbor délky a intenzity antisystémového postoje. Za předpokladu, že stranický protestní přístup přetrvává delší období, i se změnami vlád, nejedná se pravděpodobně jen o protest vůči systému, ale přímo o ideologickou nesnášenlivost s politickým zřízením. Sartori uvádí příklad antisystémové strany, která by při první příležitosti nezměnila pouze vládu, nýbrž samotný systém vládnutí. Takto definuje

---

²⁹ SARTORI, Giovanni. *Strany a stranické systémy*, s. 130-131.

³⁰ Tamtéž, s. 132.

³¹ Tamtéž, s. 136-146.

³² Tamtéž, s. 135-136.

³³ KUBÁT, Michal. *Teorie antisystémové strany*, s 111-112.

principiální neslučitelnost strany, jež je maximálně ideologicky vzdálena (polarizována) a reprezentuje cizí ideologii.³⁴

Zde vzniká implikace, že pojem „antisystémová strana“ může splývat se „stranou revoluční“, avšak není tomu tak. Pokud strana svou činností připravuje „skutečnou“ revoluci, pak se jedná o „reálnou“ revoluční stranu a zajisté se řadí mezi strany antisystémové. Nicméně strany proklamující své cíle pouze „revoluční“ verbální cestou mezi „reálné“ revoluční strany nepatří. Z tohoto shrnutí vyplývá, že každá revoluční strana je současně stranou antisystémovou, ale obráceně tato teze neplatí.³⁵

Dalším koncepčním předpokladem je, že status antisystémové strany nijak nesouvisí s taktikou či strategií. Antisystémové strany se mohou vyskytovat jak uvnitř, tak i vně systému. Příkladem mohou být určité komunistické strany, ale i další strany využívající zřejmých obstrukcí či „úlisné infiltrace“.³⁶

Ve své novější práci *Srovnávací ústavní inženýrství* (1994) Sartori antisystémové strany dále dělí na strany extrémistické, extrémní a izolované. Extrémistické strany jsou (alespoň rétoricky) revoluční, aktivistické a neuznávají „daný“ systém. Extrémní strany se nacházejí na extrémech (koncích) politického spektra. Izolované strany jsou veřejností ostrakizovány, zejména z hodnotových důvodů. Ve volebním systému dvoukolového hlasování je pro všechny tři typy antisystémových stran příznačná ztráta či stagnace počtu voličů v druhém kole. Nedochází u nich k přesunu voličů od jiných stran z důvodu „přijatelnější“ alternativy, a tak svého nejvyššího výsledku dosahují hned napoprvé.³⁷

I přes množství rozdílností mají všechny typy antisystémových stran společný delegitimizační vliv: „*zpochybňují legitimitu režimu, vůči němuž stojí v opozici, a podkopávají jeho podpůrné základy*“.³⁸

Michal Kubát zmiňuje kritiky Sartoriho koncepce antisystémové strany, kteří nesouhlasí s jejím vymezením, jelikož je dle jejich názoru příliš široké a pojímá tak strany komunistické, fašistické, populistické i radikální. Další autoři spekulují nad základní podstatou pluralitní demokracie, tedy jak určit hranici „prosystemového“ a „antisystémového“ jednání a to, kdo má vládnout či jaká vláda je legitimní.³⁹ Kubát s kritikou „širokého a nejasného“ vymezení

---

³⁴ SARTORI, Giovanni. *Strany a stranické systémy*, s. 137-138.

³⁵ Tamtéž, s. 138.

³⁶ Tamtéž, s. 138.

³⁷ Tamtéž, s. 79-80.

³⁸ KUBÁT, Michal. *Teorie antisystémové strany*, s 112.

³⁹ Tamtéž, s 112-113.

nesouhlasí, nicméně přijímá postřeh problematické hranice „antisystémovosti“. Avšak zároveň dodává, že polemika o hranici „antisystémovosti“ a „prosystemovosti“ spadá do oblasti politické filosofie či teorie demokracie a Sartoriho koncepce se netýká.⁴⁰

Dle Kubáta je pojem antisystémová strana v rámci Sartoriho teorie relativně úzce a precizně vymezený: „*Konkrétní strana podkopává konkrétní politický režim, v němž existuje a vůči němuž stojí v opozici. Podle přísné definice k tomu používá konkrétní ideologii, která je v rámci tohoto konkrétního politického režimu cizí. Konkrétní politická strana usiluje nikoliv o změnu konkrétní vlády, ale konkrétního politického režimu.*“⁴¹

Jestliže se Sartoriho teorie stranických systémů aplikuje na stranicko-politický systém první republiky, dochází k poměrně nepřekvapivému zařazení mezi extrémní pluralismus dle formátu systému a ideologicky polarizovaného pluralismu dle typu systému. Stanislav Balík zmiňuje Sartoriho systémové rysy, které v případě ČSR byly splněny: „*přítomnost antisystémových stran; tradiční snaha o obsazení středu; polarizace veřejného mínění a značná ideologická vzdálenost jednotlivých subjektů; převaha centrifugálních tendencí nad centripetálními; výskyt ideologické mentality; pouze periferní obměna v rámci vládních koalic a limitovaná soutěživost celého systému.*“⁴²

---

⁴⁰ KUBÁT, Michal. *Teorie antisystémové strany*, s 113.

⁴¹ Tamtéž, s 113.

⁴² BALÍK, Stanislav et al. *Politický systém českých zemí 1848-1989*, s. 68-69.

2 Ideologické vymezení

2.1 Nacionalismus

2.1.1 Historický kontext

Pojem „nacionalismus“ vychází ze slova „národ“, které se začalo využívat od 13. století v podobě starofrancouzského výrazu *nacion* – narodit se. Toto starofrancouzské slovo bylo přímo odvozeno z latinského *nāscī*, rovněž znamenajícího narodit se, a z toho vyplývajícího latinského tvaru *nātiō*, tedy označení skupiny lidí stejného původu, spojené stejným místem narození. Původně pojem „národ“ neměl žádný politický podtext, jednalo se o pouhé označení rodu, lidí příbuzných, se společným původem i kulturou. Jakýsi politický nádech začalo toto slovo získávat až v 18. století, když jednotlivci či uskupení začali sebe samé označovat jako „nacionalisty“ – příslušníky národa.⁴³ Miroslav Hroch uvádí, že během raného novověku bylo ve státních útvarech latinské Evropy využíváno termínu *nātiō* (a jeho rozličných jazykových ekvivalentů) pro označení pospolitosti. Je ale přirozeně potřeba zmínit, že tento termín byl v daném historickém období užíván pouze malou privilegovanou částí obyvatelstva s politickými právy, která se obvykle považovala za představitele celého státu.⁴⁴

Výraz „nacionalismus“ jako takový se dle Andrewa Heywooda do širšího povědomí lidí dostal až v roce 1789, kdy ho v tisku užil francouzský kněz a jakobínský odpůrce Augustin Barruel.⁴⁵ Nově pojmenovaný nacionalismus našel své první velké uplatnění v počátcích a průběhu Velké francouzské revoluce, po které se následně začaly nacionální myšlenky pozvolna šířit celou Evropou. Revolucionáři roku 1789 povstali proti Ludvíku XVI., především se ale vzbouřili proti autokracii a poddanství s myšlenkou identity jednoho francouzského lidu – národa. Již na konci 18. století a počátku 19. století byla většina evropských mocností ve válce s bonapartistickou Francií, což mělo za následek velice rychlé a významné posílení nacionalismu v ostatních státech. Mezi nejvíce patrné důsledky napoleonských válek a nových myšlenek nacionalismu jistě patří počátky iredentismu Německa a Itálie, tedy sjednocování mnoha německých a italských států v jednotné národní celky po revolučním roce 1848.⁴⁶

Přibližně do konce 19. století se nacionalismus omezoval pouze na menší část společnosti a byl zpravidla chápán jako určitá politická doktrína či politické hnutí. Sám Heywood popisuje nacionalismus na příkladu Francie takto: „*Nacionalismus byl tudíž*

---

⁴³ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*, s. 159.

⁴⁴ HROCH, Miroslav. *Národy nejsou dílem náhody*, s. 51.

⁴⁵ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*, s. 159.

⁴⁶ Tamtéž, s. 160.

*doktrínou revoluční a demokratickou, ve které se odrážela myšlenka, že z „poddaných krále“ se mají stát „občané Francie.“*⁴⁷ Ovšem na přelomu 19. a 20. století byl přijímán nejen třídami středními, ale také nižšími, a z nacionalismu se tak stal „jazyk masové politiky“. Byl spojován s mnoha skupinami a hnutími z celého politického spektra, původně především se skupinami liberálními, avšak následně ho přebírají především konzervativci. Z nacionalismu se stal hlavní symbol řádu i soudržnosti, a jelikož považoval národní stát za základní legitimní jednotku politického uspořádání a jednotlivé národy za přirozené rozdělení světa, tak byl i přímým oponentem celosvětově narůstajícího socialismu, který vyznával myšlenku revoluce s celosvětovým spojením rovnocenného dělnictva.⁴⁸

Masový nacionalismus ke konci 19. a počátku 20. století velmi podpořil celosvětový kolonialismus evropských velmocí, které tak získaly nadvládu nad většinou světového obyvatelstva a rostla tím i vzájemná mocenská rivalita. Dále značně přispěl k počátku první světové války v roce 1914, po které se, ve velké míře díky nacionalistické ideologii, rozpadly Rakousko-Uherská monarchie, Ruské impérium, Německé císařství i Osmanská říše, a tím vzniklo mnoho nových národních států včetně Československa.⁴⁹

V následujících desetiletích byl zřetelný postupný nástup nacionalisticky ovlivněných vládních režimů nejen v Evropě, ale i v Jižní Americe či Asii a mezi nejvýraznější nacionalistické státy s totalitním režimem se zařadily Německo, Itálie a Japonsko. Noël O'Sullivan uvádí, že se ještě před koncem první světové války objevila díla autorů, kteří vůbec jako první spojovali nacionalistické myšlenky se socialistickými a popsali pozitivní vliv probíhající války s mobilizací společnosti mnohem dříve, než tyto myšlenky přijali za své první fašisté v Německu a Itálii.⁵⁰ Dle jejich teorií mělo dojít ke změně „starých pořádků“ a díky procesu války k přeměně ekonomického i společenského řádu kapitalismu. Následně měla započít postkapitalistická společnost, ve které by byli občané nového organického státu součástí státem podporovaného kolektivistického řádu. Stát se měl proměnit v dokonale fungující organismus, ve kterém by byla pro každého občana podstatnější ekonomická situace celku než svobodná vůle a vládl by v něm státní nacionální socialismus.⁵¹ Německo společně s Itálií a Japonskem v důsledku obdobných idejí rozpoutalo v roce 1939 druhou světovou válku.

---

⁴⁷ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*, s. 160.

⁴⁸ Tamtéž, s. 160-161.

⁴⁹ Tamtéž, s. 161-162.

⁵⁰ O'SULLIVAN, Noël. *Fašismus*, s. 133.

⁵¹ Tamtéž, s. 135.

2.1.2 Definice pojmu

Definování nacionalismu je obtížné, a to hned z několika důvodů. Jak již bylo naznačeno dříve, jeho definice se v průběhu času proměňuje a současně se také odlišuje podle teritoria. Zcela zásadní komplikací je samostatný přístup k nacionalismu, jelikož v porovnání s liberalismem, konzervatismem a socialismem nemá dostatečně propracovaný systém základních hodnot a idejí, které by byly spolu propojeny. V důsledku toho je mnohdy uváděn pouze jako jakýsi psychologický jev či politická doktrína, nikoliv jako ucelená politická ideologie. Problematická je i schopnost nacionalismu promítnout se jak do levicových a pravicových idejí, tak i do idejí demokratických a autoritářských.⁵²

Dalším problémem jsou velké rozdíly v hodnocení i zabarvení termínu „nacionalismus“ mezi množstvím autorů, zabývajícím se touto problematikou. Tyto rozdíly následně ještě gradují, a to kvůli rozdílnému chápání termínů „nacionalismus“ i „národ“ v rámci anglosaského, francouzského či německého jazykového prostředí.⁵³ Kvůli tomu jsou zde autoři, kteří se snaží k nacionalismu přistupovat neutrálně a učinit z něj nijak nehodnotící nástroj vědecké analýzy, například Karl Wolfgang Deutsch a John Breuilly. Další autoři, jako kupříkladu Ernest Gellner, jsou v užívání pojmu nekonzistentní, v teoretickém kontextu se snaží o neutralitu a „nehodnotící nacionalismus“, a následně pojem využívá pro projevy agresivního, sobeckého i xenofobního nacionalismu. S negativními konotacemi se o tomto termínu ve svých pracích vyjadřují například Eric Hobsbawm, Benedict Anderson či Anthony Giddens. Na hodnocení nacionalismu měl zajisté významný vliv i koncept „dichotomie“ Hanse Kohna, který se následně hojně využíval v publicistice i odborné literatuře při dělení světa na „západní“ progresivní a demokratický nacionalismus, oproti reakčnímu a zaostalému nacionalismu „východnímu“.⁵⁴

V souvislosti s převládajícím negativním nádechem termínu „nacionalismus“, především po období druhé světové války a studené války, se objevují názory, že by měl být tento pojem vyhrazen pouze pro označení národního egoismu, nekritického povyšování zájmu vlastního národa nad ostatní a kladení národní spopolitostí nad práva jedince. Pro pozitivní projevy „národního vědomí“ se objevují termíny jako kupříkladu národní cítění, národní uvědomění, láska k vlasti a zejména patriotismus. Pojem „patriotismus“ (resp. česky vlastenectví), vycházející z latinského *patriae* – vlast, si do určité míry osvojila řada akademiků. Dle Gellnera je nacionalismus formou patriotismu. Další autoři patriotismus

---

⁵² HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*, s. 162-163.

⁵³ HROCH, Miroslav. *Národy nejsou dílem náhody*, s. 16.

⁵⁴ Tamtéž, s. 30-31.

charakterizují jako paralelní termín k nacionalismu, ovšem našli se i tací, kteří tvrdí, že nacionalismus je jeden ze zdrojů patriotismu.⁵⁵ Heywood patriotismus označuje za základní složku, jež je součástí všech typů nacionalismu, jelikož doktrinárnímu charakteru nacionalismu dodává citovou podporu. Tedy všichni nacionalisté jsou zároveň patrioti (vlastenci), ale ne naopak.⁵⁶ *Politologický slovník* udává, že patriotismus, tedy obecně známá oddanost pospolitosti, k níž člověk náleží, je mnohem starší než moderní nacionalismus. Od 18. století se poté „vlast (*patriae*) stává ideálem svobodné země, o jejíchž osudech rozhodují samotní občané. Pocit vlastenectví se spojuje s pocitem svobody, práv, ale i štěstí z toho, že člověk náleží do určité pospolitosti“.⁵⁷ Dalším mezi autory poměrně hojně využívaným pojmem je „národní identita“, kterou Anthony Smith považuje za jednu z mnoha identit (*multiple identities*), které mohou být navzájem kombinovány. Národní identita „je založena na etnických prvcích a obsahuje představu o společném prostoru (nabízí ideu „vlasti“), o společných tradicích a hodnotách, o společné paměti a mýtech a o společných zákonech“.⁵⁸ Z dalších identit zmiňuje například identitu etnickou, regionální, náboženskou či třídní.

V historickém kontextu vzniku a šíření nacionalismu hraje svou podstatnou roli vymezení pojmů jako je „stát“ a „národ“. Státem se podle *Politologického slovníku* myslí „nejuniverzálnější instituce politického sjednocování, organizování a řízení společnosti“.⁵⁹ Jedná se tedy o politický, hierarchický mocenský celek, s vlastními vnitřními orgány, který v rámci určité státní ideologie usměrňuje právní i správní formou sobě „podřízenou“ společnost. Znaký státu jsou: 1. státní moc, suverenita, symboly; 2. tvorba práva a jeho uplatňování; 3. emise peněz, výběr daní a státní rozpočet; 4. státní území a občanství.⁶⁰ Národ je poté definován jako „osobité a uvědomělé ekonomické, politické a kulturní společenství, na jehož utváření mají největší vliv společný jazyk, společné území a společné dějiny“.⁶¹ Jednotlivé národy se vymezují kulturní dimenzí – především společný spisovný jazyk, ale také náboženství nebo historická zkušenost; politickou dimenzí – vlastní stát, popřípadě federativní či autonomní status v rámci vícenárodního státu; psychologickou dimenzí – subjektivní vědomí jednotlivců o jejich příslušnosti k danému národu.⁶²

---

⁵⁵ HROCH, Miroslav. *Národy nejsou dílem náhody*, s. 33.

⁵⁶ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*, s. 171.

⁵⁷ ADAMOVÁ, Karolína et al. *Politologický slovník*, s. 158.

⁵⁸ HROCH, Miroslav. *Národy nejsou dílem náhody*, s. 37.

⁵⁹ ADAMOVÁ, Karolína et al. *Politologický slovník*, s. 236.

⁶⁰ Tamtéž, s. 236.

⁶¹ Tamtéž, s. 138.

⁶² Tamtéž, s. 138.

Za původní elementární charakteristiky sociálního života, které vedly až ke vzniku „moderních národů“ i „národních států“, Ernest Gellner považuje kulturu a sociální organizaci. Žádný z těchto dvou prvků není zcela nezávislý, jelikož kultura může být ovlivňována sociální organizací, a naopak sociální organizace může přímo vyžadovat specifický typ kultury. Avšak v průběhu dějin se vztah obou charakteristik proměňuje.⁶³ Dle Gellnerovy teorie národy nejsou dány, ale byly vytvořeny státy a nacionalismem. Existuje množství navzájem soupeřících druhů nacionalismu, který je ve všech svých podobách nevyhnutelným osudem moderního světa.⁶⁴ Nacionalismus definuje jako „*politický princip, který z kulturní podobnosti činí fundamentální sociální pouto*“.⁶⁵ Cílem je, aby se sociálně-politické jednotky (státy) překrývaly s jednotkami kulturními (národy), a aby pouze příslušníci dané kultury mohli řídit a být členy této „národní jednotky“ (národního státu). O nacionalistech Gellner dále tvrdí, že své přesvědčení, podle kterého je nacionalismus univerzální a vždy ve světě existoval, opírají o jakousi doktrínu „spánku nacionalismu“ – národ se jen díky národním buditelům probouzí po období nečinnosti a spánku.⁶⁶

Hans Kohn nacionalismus popisuje jako „*politické přesvědčení, které představuje základ soudržnosti moderních společností a legitimizuje jejich nárok na autoritu*“⁶⁷ a dle jeho názoru orientuje loajalitu většiny národa na národní stát, ať už skutečný či jen „předmět tužeb“, který je považován za ideální přirozenou formu politické organizace. Tímto názorem se jeho teorie velmi podobá té Gellnerově. Kohn stanovil společné rysy všech forem nacionalismu – každá forma je podmiňována sociální strukturou, duchovní tradicí, kulturní historií a geografickou polohou společnosti. Mezi tyto hlavní rysy řadí „kulturní sebeurčení“, u něhož tvrdí, že je prakticky rovnocenné politickému sebeurčení v rámci základních požadavků všech typů nacionalismu.⁶⁸ Dalším rysem je „rasová čistota“, která v průběhu historie mnohokrát představovala teoretický základ národnosti. Jako poslední rys je pak udávána „národní nadřazenost“, která hrála svou roli především během konfliktů mezi národními státy při uplatňování územních a hraničních nároků.⁶⁹

Andrew Heywood nacionalismus obecně definuje jako „*názor, podle něhož ústředním principem politické organizace je národ*“⁷⁰ a toto přesvědčení vychází ze dvou předpokladů:

---

⁶³ GELLNER, Ernest. *Nacionalismus*, s. 17.

⁶⁴ Tamtéž, s. 12.

⁶⁵ Tamtéž, s. 17.

⁶⁶ Tamtéž, s. 25.

⁶⁷ KOHN, Hans. Nacionalismus. In: HROCH, Miroslav. *Pohledy na národ a nacionalismus*, s. 87.

⁶⁸ Tamtéž, s. 90.

⁶⁹ Tamtéž, s. 92-93.

⁷⁰ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*, s. 159.

„Za prvé, lidstvo je přirozeně rozděleno na různé národy; za druhé, národ je nejvhodnější a možná jedinou legitimní jednotkou politického vládnutí.“⁷¹ K tomu udává obdobný náhled jako předešlí autoři, že se klasický politický nacionalismus snaží o to, aby hranice státu spadaly vjedno s hranicemi národa, a tudíž aby se kryla i příslušnost k národu s příslušností ke státu. Heywood ale také tvrdí, že existují různé politické, kulturní i etické formy nacionalismu a že je spojován s rozdílnými ideologickými proudy od liberalismu po fašismus.⁷² Proto stanovuje čtyři prvky, které jsou pro veškerý nacionalismus stěžejní – národ, organické společenství, sebeurčení a politika identity.⁷³

Miroslav Hroch se na rozdíl od již zmíněných autorů snaží termínu „nacionalismus“ vyhnout, jelikož ho považuje za novotvar zatížený negativními politickými konotacemi. Dle Hrocha je podvědomě či vědomě spojován s negativními projevy existence národů a zápasů „ve jménu národa“. Ve své práci, kde se soustředí právě především na vznik a vývoj národů, preferuje využívání pojmů „národní identifikace“, „národní vědomí“ a zejména „národní identita“. O nacionalismu se vyjadřuje jako o politickém či myšlenkovém postoji, který je již od počátku 20. století hodnotově zatíženým nástrojem politického zápasu a byl zařazen do těsného příbuzenství s pojmem „národ“, jenž má genezi v předmoderní době.⁷⁴ Hroch některým autorům vytýká, že ve svých analýzách nepracují s lidmi (příslušníky národa), ale jen „nacionalismem“ či „nacionalisty“, které lze umístit kamkoliv v čase a prostoru jako jakési „lidi bez vlastností“. K tomu se vyjadřuje i v reakci na Gellnerovu práci následovně: „*I kdybychom nekriticky přijali gellnerovský bonmot o nacionalismu, který vytvořil národy, nemohli bychom nacionalismus považovat za abstraktní duchovní sílu, která rozhoduje o osudech lidí, aniž by potřebovala jejich uvědomělou součinnost.*“⁷⁵ Je tudíž přesvědčený, že národotvorné procesy byly podmíněny mnoha vlivy jak objektivní, tak i subjektivní povahy, a tak je třeba brát v potaz i drobnější souvislosti. Za objektivní faktory národních identit (vědomí příslušnosti k národu) označuje: minulost, jazyk a etnicitu, modernizaci, zájmový rozpor, emoce a identitu.⁷⁶ V závěru tedy Hroch zastává názor, že moderní národy „*nebyly prostými „produkty nacionalismu“, ani důsledkem nešťastné náhody, ale vytvářely se díky propojení národně mobilizačních snah a objektivních, tj. na přáních „nacionalistů“ nezávislých souvislostí, k nimž patřily vztahy etnické, stejně jako přezívající pozůstatky z minulosti a modernizační procesy.*“⁷⁷

---

⁷¹ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*, s. 159.

⁷² Tamtéž, s. 159.

⁷³ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*, s. 163.

⁷⁴ HROCH, Miroslav. *Národy nejsou dílem náhody*, s. 17.

⁷⁵ Tamtéž, s. 133.

⁷⁶ Tamtéž, s. 44-45.

⁷⁷ Tamtéž, s. 274.

Nacionalismus pak byl jevovou stránkou procesu přijímání identity s novým typem pospolitosti – národem, kdy nebylo možné si tuto národní identitu vymyslet nezávisle na historických, politických, sociálních a kulturních podmínkách.

Pro potřeby této práce je využita následující neutrální definice nacionalismu:

„Nacionalismus je sociální i politický princip, dle něhož je národ elementární jednotkou lidské společnosti a jeho primárními pilíři jsou právo na sebeurčení národa, národní stát, národní identita, sociální soudržnost a láska k národu.“

2.1.3 Dělení nacionalismu

Kohn byl prvním autorem, který dichotomicky rozdělil nacionalismu na „západní“ a „východní“. Západní, společensky „otevřený“ nacionalismus „představuje „modernější“ formu, která je nakloněna vztahům mezi jednotlivými národy a jejím základem je územní uspořádání a státně organizovaná společnost ustavující národ jako společenství spoluobčanů bez ohledu na jejich rasu nebo etnický původ“.⁷⁸ Tento koncept viděl ideální obraz společnosti v budoucnosti, asimilaci, mobilitě a emancipaci s individualismem – příkladem může být Francie, USA či Spojené království. Východní, společensky „uzavřený“ nacionalismus „zdůrazňuje autochtonní charakter národa, společný původ (rasu, pokrevnost) a zakořeněnost v půdě zděděné po předcích“.⁷⁹ V tomto případě ideální společnost vychází z kmenové či předmoderní minulosti, společného náboženství nebo kulturní tradice – kupříkladu Německo či Rusko. Je třeba dodat, že neexistuje čistá forma ani jednoho z nacionalismů či jejich vývojových fází, vždy se jedná o otázku důrazu.⁸⁰

O něco významnější klasifikaci v kontextu této práce přináší již zmiňovaný Miroslav Hroch, jenž přichází se zásadním postřehem, který většina autorů ve svých studiích nijak nereflektuje, a to s typologizací rozdílů ve formování národa, tudíž i do určité míry jiných projevů nacionalismu.⁸¹ Hroch bere v potaz, že státnost není nutným kritériem existence národa, a svou typologizaci dělí na: 1. Národní státy – jsou to státy, které svou formu národního státu vytvořily již v pozdním středověku, respektive raném novověku pomocí „vnitrostátní revoluce“. Vznikly z centralizovaných monarchií a řadí se mezi ně Anglie s Francií. 2. Národní hnutí – nevládnoucí etnická skupina, která se snaží o dosažení všech atributů svébytné národní existence, přičemž samotné získání státnosti není pro existenci národa nutným atributem. Na

⁷⁸ KOHN, Hans. Nacionalismus. In: HROCH, Miroslav. *Pohledy na národ a nacionalismus*, s. 91.

⁷⁹ Tamtéž, s. 91.

⁸⁰ Tamtéž, s. 92.

⁸¹ HROCH, Miroslav. *Národy nejsou dílem náhody*, s. 48.

rozdíl od národních států tedy národní hnutí neměla vlastní stát s mocenským aparátem již před zformováním moderního občanského národa, a tudíž byla potřeba národní mobilizace mas. Národní hnutí obvykle působila v multietnických impériích, jako bylo Rakousko-Uhersko, Rusko a Osmanská říše, od nichž se následně oddělily svrchované národní státy, včetně Československa. 3. Mezi předchozí dva typy se řadí iredentismus Německa a Itálie, jelikož se zde již před sjednocením vyskytovaly vlastní „národní“ elity a vyspělá tradice kultury i literatury v národním jazyce, a naopak zde byla absence státnosti a uvědomění národní existence.⁸²

Kompletně jiné a pro tuto práci stěžejní dělení nacionalismu předkládá Andrew Heywood, který věnuje pozornost jeho očividné nejednoznačnosti i rozpornosti, a především schopnosti splývat s dalšími politickými doktrínami. Vytváří se tak řada konkurujících si nacionalistických proudů, přičemž mezi nejvýznamnější se řadí:

Liberální nacionalismus – jedná se o nejstarší formu nacionalismu, jelikož právě tento typ vznikl za Velké francouzské revoluce a promítla se do něj řada jejích hodnot. Jeho ideje jsou vyjádřeny zejména v díle *Společenská smlouva* (1762), ve kterém hájí suverenitu lidu především pojmem „obecná vůle“. V 19. století pak nacionalismus prakticky „splývá“ s liberalismem, a to z důvodu boje za suverenitu lidu proti autokratickým a utlačovatelským říším, tedy i liberální principy. Liberální nacionalismus se projevuje v obraně svobod jednotlivce a práva národů na svrchovanost i sebeurčení.⁸³ Cílem je pak „vytvoření světa nezávislých národních států, nikoli jen sjednocení či nezávislost nějakého konkrétního národa“.⁸⁴

Rozpínavý nacionalismus – na rozdíl od ideálu liberálního nacionalismu, tedy racionálního a tolerantního soužití suverénních národních států, se rozpínavý nacionalismus projevuje zejména agresivitou a militarismem. Agresivita nacionalismu se nejvíce projevila na konci 19. století během souboje koloniálních velmocí o Afriku. Na rozdíl od předešlého období koloniální expanze byl imperialismus od konce 19. století podporován „ovzduším lidového nacionalismu“, jež představovalo veřejný souhlas a lidové nadšení s probíhajícím bojem o kolonie, respektive národní prestiž. Tento typ nacionalismu tak v následujícím století dovedl svět ke dvěma světovým válkám.⁸⁵ Dle Heywooda se rozpínavý nacionalismus od liberálního liší svým „šovinismem“ – přesvědčením, že jen některé národy mají právo na sebeurčení a jsou

---

⁸² HROCH, Miroslav. *Národy nejsou dílem náhody*, s. 49-50.

⁸³ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*, s. 173-174.

⁸⁴ Tamtéž, s. 175.

⁸⁵ Tamtéž, s. 179.

díky svým charakteristickým rysům nebo kvalitám nadřazeny jiným. Nacionalistický šovinismus se na konci 19. a začátku 20. století intenzivně projevoval v Německu v podobě pangermanismu – koncept německé dominance nad Evropou; a v Rusku jako panslavismus – snaha o spojení veškerého slovanstva a vláda nad ním. Tento druh rozpínavého nacionalistického šovinismu se projevuje i vytvořením společného nepřítele pro potřeby semknutí, loajality a militarizace vlastního národa. K tomu se nejčastěji využívá „rasismu“ – *„názor, že rozdíly mezi rasami mají politický význam, ať už proto, že rasy by měly žít odděleně, nebo proto, že se vyznačují různými kvalitami, a proto se hodí pro různé sociální role“*⁸⁶; a „antisemitismu“ – *„předsudky vůči Židům nebo nenávisť k nim; antisemitismus může nabývat podob náboženských nebo rasových.“*⁸⁷

Protikoloniální a postkoloniální nacionalismus – po vzniku nacionalismu v Evropě a následném vzrůstu imperialismu, tedy rozšiřování vlády jednoho národa nad dalšími vojenskými, politickými či ekonomickými prostředky, se v koloniích Asie a Afriky objevuje protikoloniální nacionalismus. Místní obyvatelé touží po osvobození i vlastním národním státě, a tak se v průběhu 20. století šíří nepokoje a boje o nezávislost. Po druhé světové válce se i díky výraznému oslabení evropských států koloniální impéria postupně hroutí.⁸⁸ Heywood zmiňuje, že mnoho vůdců hnutí za nezávislost studovalo v západním světě, a tudíž se s nacionalismem i jeho idejemi dostali do kontaktu přímo u „svých kolonizátorů“. Od toho se odvozuje i počáteční podoba liberálního nacionalismu v bývalých koloniích, ten byl nicméně postupně nahrazován socialismem i revolučním marxismem-leninismem s prvky specifického lokálního nacionalismu. Od 70. let sice obliba marxismu-leninismu klesá, o to víc se ale uplatňuje postkoloniální nacionalismus, zejména odmítání západních idejí a kultury, které jsou symbolem útlaku a vykořisťování.⁸⁹

Posledním proudem nacionalismu, který Heywood klasifikuje, je konzervativní nacionalismus, tedy pro účely této práce nejvýznamnější typ nacionalismu, který bude blíže popsán v následující kapitole.

---

⁸⁶ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*, s. 180.

⁸⁷ Tamtéž, s. 226.

⁸⁸ Tamtéž, s. 181.

⁸⁹ Tamtéž, s. 182-183.

2.2 Národní konzervatismus

2.2.1 Vznik konzervatismu

Počátky konzervatismu spadají do přelomu 18. a 19. století. Slovo „konzervatismus“ se odvozuje od latinského výrazu *conservare* – zachovat, zachovávat; a jako takové má dodnes svůj význam úzce spjato s pojmem „konzervovat“. Konzervatismus vznikl jako reakce na zvyšující se rychlost politických, ekonomických a sociálních změn, především v návaznosti na Velkou francouzskou revoluci. Za „zakladatele“ konzervatismu se považuje britský filosof a politik Edmund Burke, který byl velkým kritikem francouzské revoluce a své názory a postoje zaznamenal ve svém životním díle *Úvahy o revoluci ve Francii* (1790), kde obhajuje dosavadní společenský systém, tedy *ancien régime* – starý režim. Za vznikem první oficiální Konzervativní strany ve Spojeném království roku 1835 stála bývalá strana Toryů.⁹⁰

Konzervatismus se zařadil vedle liberalismu a socialismu mezi tři základní politické ideologie. Během industrializace v 19. století vliv liberalismu, socialismu a následně i nacionalismu výrazně rostl a u všech těchto směrů se objevuje množství reformních i revolučních myšlenek, které byly v přímém rozporu s idejemi konzervatismu o tradičním společenském uspořádání. Nicméně konzervatismus se v rozličných teritoriích do určité míry lišil dle místních kulturních zvyklostí a tradic. Britský typ se zakládal na myšlenkách Edmunda Burka, tudíž mu nešlo o odmítání veškerých změn, pouze o postupné a uvážlivé dílčí změny při stálém zachování funkčního politického a sociálního uspořádání. Stejně tak konzervativně laděné strany v USA a Kanadě se stále řadily mezi velmi progresivní a liberální. Naopak konzervatismus na evropském kontinentu se nestavil na britských či amerických liberálně pokrokových základech, ale na základech velmi autoritářských, které byly odvozeny od značně reakcionářských autokratických monarchií.⁹¹

Roger Scruton se o této rozličnosti vyjadřuje jako o jednom ze základních axiomů národního hlediska konzervatismu, který tak nabývá různých forem, a dodává, že „*úctu konzervativců vzbuzuje a jejich energii podněcuje vždy nějaká právě zcela konkrétní země, zcela konkrétní historie a zcela konkrétní forma života. Konzervavec si sice dokáže představit i jiná, skutečná i ideální, uspořádání společnosti, nemůže však jimi být zaujat do té míry jako svou vlastní společností*“.⁹² Z toho vyplývá, že konzervatismus si zakládá na konkrétní „současné praxi“ v kontrastu s abstraktní „utopickou vizí“, jež je neúplná, a dále, že je tolik forem

---

⁹⁰ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*, s. 83-84.

⁹¹ Tamtéž, s. 84.

⁹² SCRUTON, Roger. *Smysl konzervatismu*, s. 45.

konzervativní politiky, kolik je osvědčených podob uspořádání sociálního života s loajalitou svých členů.⁹³

2.2.2 Definice konzervatismu

Konzervatismus je možné obecně definovat jako snahu zabránit či zpomalit rychle probíhající změny a zachovávat tradiční struktury a normy.⁹⁴ Roger Scruton ho popisuje jako „politický názor, který pramení z touhy uchovat věci, jak jsou. Pokládá je buď za dobré samy o sobě, nebo za lepší než jejich pravděpodobné alternativy, nebo přinejmenším bezpečné, totiž vzbuzující důvěru a náklonnost“.⁹⁵

Kritikové konzervatismu o něm tvrdí, že se ve skutečnosti nejedná o ideologii, nýbrž o jakýsi politický postoj či „negativní filosofii“, která nemá jasně stanovenou doktrínu ani soubor hodnot, ale jejímž cílem je jen odmítat změnu a obhajovat vládnoucí třídy či elity svým tradicionalistickým postojem. Mnozí konzervativci sami odmítali nazývat své myšlenky ideologií, namísto toho se objevovaly pojmy jako „stavy mysli“ nebo „zdravý rozum“, a také se vyhýbali politice, jež by byla založena na určitých principech.⁹⁶ Podobný náhled potvrzuje výrok Noëla O'Sullivanova: „V anglické konzervativní tradici se nenachází jediná sjednocující idea, snad až na jistý skepticismus a pragmatický důraz.“⁹⁷ Scruton udává, že jelikož neexistuje žádná univerzálně platná konzervativní politika, tak vznikl také dojem, že neexistuje konzervativní myšlení, soustava přesvědčení nebo zásad, ani obecná vize společnosti, jež by konzervativce motivovala k jednání. Naopak si Scruton myslí, že konzervativní postoj i „krédo“ jde systematicky popsat a uspořádat, což činí ve své knize *Smysl konzervatismu* (1993).⁹⁸

Zvlášť významná je část o oblasti vnitřní politiky, tedy i utváření společenské soudržnosti v rámci národního státu. Národní stát pro konzervativce znamená nejen vládu, nýbrž také území, jazyk, správu i zavedené instituce, vše vznikající ze vzájemného působení neuvědomělých zvyků a promyšlených voleb. Dle Scrutona vzešlo z národního státu mnoho dobrého, ale i zlého a o jeho roli při udržování rovnováhy mezi národními státy říká: „Myšlenka „rovnováhy sil“ na mezinárodní scéně by bez něj byla nemožná, a mír pak ovšem méně jistý. Tato rovnováha sil závisí však na jednom neblahém vynálezu – totiž na armádě budované na principu všeobecné branné povinnosti. Národy se do boje nasazují cele, absolutně a bojují až

⁹³ SCRUTON, Roger. *Smysl konzervatismu*, s. 45.

⁹⁴ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*, s. 83.

⁹⁵ SCRUTON, Roger. *Slovník politického myšlení*, s. 50.

⁹⁶ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*, s. 86.

⁹⁷ "No single unifying idea is to be found in the English conservative tradition, except perhaps a certain scepticism and a pragmatic emphasis." O'SULLIVAN, Noël. *Conservatism*, s. 83.

⁹⁸ SCRUTON, Roger. *Smysl konzervatismu*, s. 13.

*do konce. Každý muž, žena a dítě se takového boje účastní, a má se za to, že právě to je válka.*⁹⁹ Národní stát je tedy podmínkou existence Evropy, přísluší mu loajalita vlastních občanů, kteří mohou udržovat mír či se bránit vpádu nepřátel pouze společně jako jeden národ.

Russell Kirk podobně jako Scruton udává, že „konzervatismus není pevným a neměnným souborem dogmat. Jeho zastánci dědí po Burkovi talent přeformulovat své krédo tak, aby vyhovovalo dané době“.¹⁰⁰ Nicméně podstata konzervatismu spočívá v zachování odvěkých mravních tradic lidstva, respektu k moudrosti předků a nedůvěře k paušálním změnám. Dle Kirka je šest hlavních zásad konzervativního myšlení: 1. Víra v transcendentní řád neboli přirozený zákon. Politické problémy jsou ve své podstatě problémy náboženskými a mravními. 2. Zalíbení ve vzkvétají rozmanitosti a tajuplnosti lidské existence, v komparaci s ochuzující uniformitou, rovnostářstvím a utilitaristickými cíli většiny radikálních systémů. 3. Přesvědčení, že civilizovaná společnost potřebuje vrstvy a třídy, v protikladu koncepcí beztřídní společnosti. 4. Přesvědčení, že svoboda a majetek jsou úzce svázány. 5. Víra ve zvyklosti a nedůvěra k myšlenkám přestavby společnosti dle abstraktních témat. Obyčej, konvence a staré zvyklosti brání tíhnutí k anarchii a novátorské touze po moci. 6. Poznání, že změna nemusí automaticky znamenat prospěšnou reformu. Avšak společnost se měnit musí, neboť prozíravé změny slouží k jejímu zachování.¹⁰¹

2.2.3 Spojitost s nacionalismem

Charakteristika z předchozí kapitoly uvádí, že nacionalismus jako vlastní ideologie je těžko uchopitelný z důvodu absence jednotného ucelení myšlenek, hodnot a cílů. Může být racionální díky odvolávání se na určité zásady, v některých případech naopak využívat iracionální motivy a pohnutky. V určitých momentech se jedná o pokrokovost, v dalších o vzhlížení k minulosti. Obecně lze tedy tvrdit, že je nacionalismus využíván v širokém spektru zájmů, cílů i idejí, a tak se pochopitelně uplatňuje v mnoha jiných politických doktrínách, kde s nimi splývá a vznikají nacionalistické směry nové.¹⁰²

Stalo se tak i s konzervatismem, a to z očividných důvodů. Podle mnohých autorů ani jeden z těchto „politických směrů“ není jasně definován a nemá jednotnou soustavu doktrín a idejí. Základem konzervativního myšlení je tradice, která je rovněž elementárním prvkem nacionalismu. Dalším podstatným prvkem je přesvědčení, že člověk je nedokonalý, Noěl

⁹⁹ SCRUTON, Roger. *Smysl konzervatismu*, s. 253-254.

¹⁰⁰ KIRK, Russell. *Konzervativní smýšlení*, s. 26.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 26-27.

¹⁰² HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*, s. 173.

O'Sullivan proto konzervatismus nazývá „filosofií lidské nedokonalosti“. Konzervativci tvrdí, že se člověk nikdy nemůže stát dokonalým, je tvorem psychicky limitovaným i závislým, bojí se neznámého, proto vyhledává „své místo“, které zná. Jednotlivec touží po bezpečí a přináležitosti, tím je zdůrazňován význam společenského řádu a podezíravost vůči „vábení svobody“. Konzervatismus se tak zastával názoru Thomase Hobbesa, kdy ve jménu sociálního řádu byl odhodlán obětovat svobodu. Hobbes zmiňoval přirozenou lidskou sobeckost, nenasytlost a touhu po stále větší moci. Konzervativci tak upřednostňují silnou vládu a rázný trestní řád, jehož účelem není chránit svobodu, ale zajišťovat řád a pořádek.¹⁰³ Zde je opět očividná korelace s ideály nacionalismu ve formě potřeby lidské sounáležitosti v rámci „svého bezpečného místa“, tedy národního státu a potřeby pevného řádu za cenu omezení svobody. Pro konzervatismus i nacionalismus je také nutností zachování organického složení společnosti. Shoda se nachází i ve významu přirozené hierarchie a autority. V neposlední řadě je pro konzervativce zásadní nedotknutelnost majetku, který chápou rozdílně od liberálů a naprosto odlišně od socialistů. Konzervatismus majetek chápe jako „bohatství národa“, které si jednotlivci předávají z generace na generaci, avšak neuznávají *laissez-faire*, a tím i absolutní právo jednotlivce užívat svůj majetek jakýmkoliv způsobem.¹⁰⁴

Nacionalismus je ovšem na počátku 19. století, i přes množství spojitostí s konzervatismem, stále odsuzován a konzervativci ho považují za velmi radikální, nebezpečný a ohrožující řád a politickou stabilitu. Zvrat nastal až v druhé polovině 19. století, kdy si i tak velké osobnosti, jako byl Otto von Bismarck, Benjamin Disraeli a car Alexandr III., začaly uvědomovat význam a užitek nacionalistických idejí. Nacionalismus měl stejné cíle a hodnoty, jako jejich konzervativní představy politického uspořádání, tedy sjednocený národ, společenský řád i obhajobu tradičních institucí. Později se v určitých konzervativních proudech nacionalismus stal přímou součástí jimi vyznávaných základních hodnot.¹⁰⁵

Národní konzervatismus je typem konzervatismu, jenž se ve většině případů objevuje v již zavedených národních státech. Tudíž se obvykle nevyskytuje u národů teprve usilujících o sebeurčení a ustavení svého národního státu. Jak vyplývá z již zmíněného, národní konzervatismus v sobě snoubí myšlenky jednotného, silného národního státu a soudržné, vlastenecké společnosti. Ve své přímé oponentuře k socialistické ideologii a její třídní solidaritě cílí na vrozenou lidskou potřebu seskupovat se v národních společenstvích a potřebu

---

¹⁰³ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*, s. 89.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 96-97.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 177.

povzbuzování vlastenecké loajality i hrdosti. Konzervativci vidí největší přínos nacionalismu v ochraně proti sociální revoluci, díky začleňování dělnictva do jednotného národa.¹⁰⁶

Heywood uvádí: „*Konzervativní povaha nacionalismu se udržuje dovoláváním se tradice a dějin; nacionalismus se tak stává obranou tradičních institucí a tradičního způsobu života.*“¹⁰⁷ Podle něj se národní konzervatismus upíná na někdejší slávu a triumfy národa, dokladem pro něho je určitá tendence uskutečňování rituálů a vzpomínkových oslav, které mají za cíl připomínat významná vojenská vítězství jako neodmyslitelné okamžiky v dějinách národa a představovat tradiční instituce jako symbol národní identity. Příkladem je zde anglický nacionalismus spjatý s institucí monarchie, jelikož se v mnoha významných událostech a symbolech Spojeného království promítá královská rodina – hymna, oslavy typu Dne příměří, zahajování zasedání parlamentu a podobně.¹⁰⁸

Silným podnětem pro národní konzervatismus je případ slábnutí národní identity, v tom okamžiku se obvykle přichází k nacionalistickým otázkám o přistěhovalectví, multikulturalismu či nadstátnosti, které reprezentují nestabilitu a konflikt. Tyto otázky jsou pro národní konzervativce stěžejní z důvodu potřeby zachování stabilní a úspěšné společnosti, jež se opírá o sdílené hodnoty a společnou kulturu. Pro národní konzervativce je tudíž problematické neomezené přistěhovalectví z jiného kulturního prostředí, s jiným náboženstvím i tradicemi, a menšiny jsou motivovány k asimilaci do „hostitelské společnosti“. Otázku týkající se určité nadstátnosti je dle autora práce možné vztáhnout na situaci Čechů a Slováků pod nadvládou Habsburků v rámci Rakouska-Uherska, ovšem za předpokladu, že se neuvažuje pouze nad formou s již ustaveným státem, kterou zmiňuje Heywood: „*Konzervativní nacionalisty také znepokojuje hrozba, kterou pro národní identitu, a tudíž i pro kulturní pouta uvnitř společnosti představují nadstátní orgány, například EU.*“¹⁰⁹

2.3 Fašismus

2.3.1 Vznik fašismu

Historický původ pojmu „fašismus“ je spojen s latinským výrazem *fasces* – svazek dvanácti březových či jilmových prutů obepínající sekeru, svázaný červeným řemenem, který byl využíván Římany jako symbol moci a práva. Byl nošen zpravidla až dvanácti liktory¹¹⁰ před

¹⁰⁶ ADAMOVÁ, Karolina et al. *Politologický slovník*, s. 136.

¹⁰⁷ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*, s. 177.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 178.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 178.

¹¹⁰ Veřejní služebníci i ochránci římských úředníků.

magistrátem¹¹¹, který měl právo uložit tělesný trest – symbolizován pruty, anebo i trest smrti – symbolizován sekerou. Z latiny výraz přejala italština v podobě *fascio* – „svazek“. Na konci 19. století v Itálii potom v množném čísle výraz *fasci* označoval zejména politické a revoluční socialistické skupiny.¹¹²

Teprve na počátku 20. století začal termín získávat ideologický či teoretický význam, díky vůdci milánské *fascio*, jímž byl Benito Mussolini. Ten se v lednu 1915 se svou skupinou revolučních syndikalistů stal součástí seskupení levicových nacionalistů usilujících o vstup Itálie do války, a tím vzniklo *Fasci d'Azione Rivoluzionaria* (Svazy revoluční akce). Členové skupiny začínají využívat slovo *fascisti* pro označení „hrdinných průkopníků nové Itálie“.¹¹³

Následně bylo 23. března 1919 v Miláně uskupení přetvořeno, vznikla nová národní organizace *Fasci Italiani di Combattimento* (Italské bojové svazky) a do povědomí lidí se dostává nový ideologický termín *fascismo* – „fašismus“. Členy byli váleční veteráni, dělníci, intelektuálové, futuristé, syndikalisté, nacionalisté, bývalí socialisté i Židé a při vzniku „vyhlásili válku socialismu, neboť se protíví nacionalismu.“ Fašistický program zveřejněný o dva měsíce později Paxton nazývá „zvláštní směsici veteránského patriotismu a radikálního sociálního experimentátorství“¹¹⁴ neboli jakýsi dobový „nacionální socialismus“. Ten ovšem nebyl v žádném případě totožný s německým nacionálním socialismem, který později stvořila *Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei* (Národně socialistická německá dělnická strana) Adolfa Hitlera.

Fašismus nabýval na popularitě mezi střední a nižší střední třídou, zejména pak mezi drobnými podnikateli, rolníky a řemeslníky, kteří se obávali sociální revoluce podobné té ruské. Vznikaly ozbrojené fašistické bojové svazy *squadre d'azione* (též zvané *squadristi* či černé košile), jež podnikaly „trestné výpravy“ proti dělnickým funkcionářům a socialistickým revolučním střediskům. Mussolini získal silnou podporu na venkově, kvůli snaze socialistů o vyvlastnění a zestátnění půdy, a také mezi průmyslníky, díky výrokům o hospodářském liberalismu. V roce 1919 měli fašisté 17 000 členů, avšak díky propracované propagandě a krokům proti socialismu i bolševismu jejich členská základna rychle rostla, a už v roce 1921 měli 248 000 stoupenců.¹¹⁵

---

¹¹¹ Římský úředník zastávající některý z volených úřadů.

¹¹² O'SULLIVAN, Noël. *Fašismus*, s. 215.

¹¹³ GRIFFIN, Roger. *Modernismus a fašismus*, s. 305.

¹¹⁴ PAXTON, Robert. *Anatomie fašismu*, s. 9.

¹¹⁵ PASÁK, Tomáš. *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945*, s. 10-11.

Ač fašisté v parlamentních volbách v lednu roku 1919 se svým programem proti socialismu a buržoazii propadli, v květnu roku 1921 již získali 39 poslaneckých křesel. Následně se 9. listopadu 1921 na fašistickém kongresu v Římě transformuje dosavadní fašistické hnutí na *Partito Nazionale Fascista* (Národní fašistickou stranu). Fašisté si byli vědomi slabé rozpolcené vlády, neexistence vládní většiny a rozštěpení socialistické strany, a tak Mussolini v říjnu 1922 v Neapoli vyhlásil fašistickou mobilizaci slovy: „*My, fašisté, nechceme jít k moci dveřmi pro služebné... Bud' nám dají vládu, anebo si ji vezmeme pochodem na Řím,*“ a „*Náš program je prostý: chceme vládnout*“.¹¹⁶ Mezi 27. a 29. říjnem 1922 proběhl „pochod na Řím“, kdy kolem 30 000 fašistů připochovalo k Římu a následně, po pověření Mussoliniho sestavením vlády králem Viktorem Emanuele III., obsadili město. Mussolini se následující rok stal „ducem“ (vůdcem), předsedou vlády a zároveň stál v čele *Gran Consiglio del Fascismo* (Velké fašistické rady), přeměněné na státní orgán a v dalších letech nahrazující parlament.¹¹⁷

Následující období včetně 30. let bylo v Itálii ve znamení zbrojení, indoktrinace i fašizace občanů a přípravy na válku. Podporou generála Francisca Franca ve španělské občanské válce a válečným tažením proti Habeši (Etiopii), Albánii i Řecku mělo dojít k vytvoření „Velké Itálie“, obnově slávy antického Říma v podobě *Nuovo Impero Romano* (Nové římské říše) či ovládnutí Středomoří a částí Afriky pod heslem *Mare nostrum* (Naše moře).¹¹⁸

2.3.2 Definice pojmu

Stejně jako v případě nacionalismu a do jisté míry i konzervatismu, i definování fašismu je složité a mezi množstvím autorů, zabývajících se tímto tématem, značně nejednotné. Velmi výstižně tuto problematiku shrnuje Noël O'Sullivan, když říká, že slovo „fašismus“ se „*od samého počátku vyznačovalo tím, že bylo termínem sporným a nedefinovatelným, a to jak v lidovém, tak i akademickém úzu. V akademických kruzích se dodnes nedospělo k jednotnému názoru na podstatu významu tohoto termínu, ačkoli máme za sebou již padesát let bádání a úvah*“.¹¹⁹

Jako očividné se jeví, že pojem vznikl v Itálii, odkud se v různé podobě šířil do dalších zemí. Ve většině případů lze specifikovat určité znaky, jako je autoritativní vůdcovství, vůdce

---

¹¹⁶ PASÁK, Tomáš. *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945*, s. 12.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 13.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 17.

¹¹⁹ O'SULLIVAN, Noël. *Fašismus*, s. 13.

v čele jedné strany, militarismus, expanzivita, korporativismus či syndikalismus se silným pojetím státu, kult modernity a mládí. Autoři se ale neshodují, zda by měl být německý nacionální socialismus zařazen do stejné kategorie jako původní italský fašismus či dokonce vůbec nazýván typem fašismu, a ne samostatným myšlenkovým proudem. Například Andrew Heywood oba směry řadí do fašismu, avšak shrnuje nejvýraznější a dle autorova názoru zcela zásadní rozdíl mezi italským fašismem a německým nacismem, tedy že italský fašismus kladl důraz na ideál všemocného čili totalitního státu v podobě krajního etatismu – názor o monopolním postavení státu, jako nástroje pro řešení sociálních i ekonomických otázek; kdežto německý nacismus zdůrazňoval především význam rasy – soubor lidí se společnou genetickou výbavou, kterou se biologicky liší od ostatních; a rasismu.¹²⁰ Robert Paxton poté přímo představuje snad až vzájemnou neslučitelnost, když udává, že italský fašismus i po 16 letech po převzetí moci nebyl rasistický ani antisemitský, mnoho Židů bylo členy fašistické strany, zastávalo vysoké pozice, a někteří dokonce patřili mezi Mussoliniho přátele.¹²¹

Paxton nazývá fašismus politickou inovací 20. století a zároveň zdrojem mnoha strádání. S tím je možné do značné míry souhlasit, přihlédne-li se k porovnání s hlavními politickými proudy západního světa, tedy konzervatismem, liberalismem a socialismem, které se formovaly od konce 18. století.¹²² Paxton vytvořil poměrně obširnou definici, snažící se obsáhnout celkový průběh i proměny vývoje fašismu a zamezit nedostatkům definic předcházejících. Dle jeho názoru se jedná o „*způsob politického jednání vyznačujícího se obsesivními představami o rozkladu společenství, o národním potupení, o tom, že národ se stal obětí, a kompenzačními kultury sjednocení, síly a ryzosti, v nichž masová politická strana složená z militantních nacionalistů nepřiliš spokojeně, ovšem výkonně spolupracující s tradičními elitami, opouští demokratické svobody a za pomoci spásného násilí a bez jakýchkoliv etických nebo zákonných omezení usiluje o vnitřní očistu a vnější expanzi*“.¹²³

Analyzovat fašismus jako samostatnou ideologii je komplikované především kvůli absenci jakékoliv celistvé a racionální myšlenky, normativního programu nebo doktríny či dokonce z důvodu vyhýbaní se takové ucelené formě politické ideologie. Heywood uvádí, že sám představitel německé formy nacionálního socialismu Adolf Hitler své myšlenky označoval slovem *Weltanschauung* čili „světový názor“, nikoliv ideologií. Fašismus se projevuje více jako politické hnutí či jakési „politické náboženství“, přičemž fašisty na idejích a teoriích nezajímá

---

¹²⁰ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*, s. 231.

¹²¹ PAXTON, Robert. *Anatomie fašismu*, s. 14.

¹²² Tamtéž, s. 7.

¹²³ Tamtéž, s. 249-250.

intelektuální pochopení světa, nýbrž jejich schopnost podněcovat politickou aktivitu. Mnoho autorů se pokusilo popsat takzvané „fašistické minimum“, tedy vytyčit hlavní principy, které se společně objevují u všech fašistických a fašizujících hnutí i režimů.¹²⁴

Heywood za „fašistické minimum“ považuje: 1. Antiracionalismus – odpor k osvícenství, naopak zaměření na city a zejména vůli. Jako podklad mnohých fašistických, popřípadě „nacistických“ myšlenek, posloužily práce německého filosofa Friedricha Nietzscheho, francouzského filosofa Henriho Bergsona a francouzského syndikalisty Georgese Sorela. 2. Boj – inspirace v sociálním darwinismu britského biologa Charlese Darwina. Fašisté si osvojují „přirozený výběr“, tedy základem lidské existence je konkurenční boj a silnější přežijí. Hitler prohlásil, že „*silným patří vítězství a slabí musí ke zdi*“ a Mussolini v tomtéž duchu řekl, že „*válka je pro muže totéž, co mateřství pro ženy*“.¹²⁵ 3. Vůdcovství a elitismus – odmítání rovnosti, naopak podpora a nutnost jedné vůdčí osobnosti a elit. Elitismus a patriarchální systém společnosti je přirozený a žádoucí.¹²⁶ 4. Socialismus – jistý základ socialismu ve formě odporu ke kapitalismu, především odmítání velkého byznysu a finančních institucí. Kolektivismus proti „buržoazním hodnotám“ kapitalismu. Hospodářská politika k regulaci kapitalismu a jeho podřízení cílům fašistického státu. Nicméně tento bod je problematický, jelikož v praxi fašistům šlo zejména o přízeň dělnické třídy a její odvedení od marxismu a bolševismu. 5. Ultranacionalismus – krajní typ šovinistického a expanzivního nacionalismu. Nadřazenost vlastního národa či rasy.¹²⁷

Další možností, jak na fašistický soubor myšlenek nahlížet, je O'Sullivanův „fašistický světový názor“. Dle něj zdaleka není hrůznou úchylkou od západní politické tradice, avšak je s ní v přímé spojitosti. Jako takový je tento „názor“ silně aktivistickou „ideologií“ a skládá se opět z myšlenky korporativního pojetí státu, jež tvoří jakousi „třetí cestu“ mezi kapitalismem a socialismem. Následně odmítnutí rozumu a stability ve prospěch dynamiky a mýtu, v podobě permanentní revoluce. Třetí prvek je již dříve zmiňovaný vůdcovský princip. Poměrně unikátní je čtvrtá myšlenka mesianistické koncepce „vykupitelského poslání“. Posledním článkem je vytvoření soběstačného státu za pomoci plánu na ovládnutí světa, který opět nebývá mezi autory takto explicitně popisován.¹²⁸

---

¹²⁴ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*, s. 222.

¹²⁵ Tamtéž, s. 225.

¹²⁶ Tamtéž, s. 227.

¹²⁷ Tamtéž, s. 229-230.

¹²⁸ O'SULLIVAN, Noël. *Fašismus*, s. 137.

Velice nevšední a aktuální pohled na fašismus nabízí Roger Griffin, který fašistický fenomén analyzuje výhradně v kontextu modernismu. Odkazuje na práce a myšlenky již jmenovaného Friedricha Nietzscheho, zabývajícího se tématy „vůle k moci“, „nadčlověka“ či „smrti Boha“, a futuristy Filippa Marinettiho, jenž napsal Futuristický manifest a také se podílel na Manifestu fašistickém. Také opakuje dříve uvedený německý termín *Weltanschauung* i italskou podobu *visione del mondo* pro „vizi světa“, respektive „světový názor“, který byl využíván místo pojmu ideologie.¹²⁹ Jádrem Griffinovy synoptické analytické práce je „*názor, že jak fašistická Itálie, tak nacistické Německo byly dvěma konkrétními výrazy generické politické ideologie a praxe známé jako „fašismus“ a dále že sám fašismus může být chápán jako politická varianta modernismu*“.¹³⁰ Ve své práci tedy „nacismus“ porovnává s původním italským fašismem jako jeho odlišnou odnož. Rovněž stanovuje stěžejní podmínku pro zrod fašismu, že tento druh revoluce, jež se snaží o specifickou transformaci společnosti, mohl vzniknout pouze v sociálním prostředí počátku 20. století.¹³¹ Tím v rámci Evropy očividně byla nedostatečná doba pro ustavení stabilních demokratických režimů po transformaci z autokratických monarchií, po sjednocení a rozpadu většího množství států a také sílící vliv bolševické revoluce.

Dle Griffina nejednoznačná a mnohotvárná povaha italského fašismu, jako utopického projektu historické změny, umožňovala, aby se do ní promítaly soupeřící politické vize za předpokladu, že přispějí k bezprostřednímu povznesení Itálie z úpadku. Díky tomuto takzvanému „italianismu“ – sjednocujícímu středobodu všech různorodých myšlenkových i politických proudů, měl fašismus podporu od modernistických nacionalistů a součinnost nacionálních konzervativců, antianarchistů i antibolševiků a do jisté míry i monarchistů, šlechty, buržoazie, militaristů či části katolické církve.¹³² Díky Griffinově práci je možné tento původního typ italského fašismu shrnout jako neobyčejně synkretickou formu politického modernismu, zahrnující prvky futurismu, italského modernismu, aktualismu i revolučního syndikalismu, která se měla stát politickým hnutím pro masovou společnost. Zde explicitně vyvstává vysvětlení pro mnoho autorů, kteří fašismus kritizují za nekonzistentnost, zdánlivě chaotický a rozporný vývoj či protimluvy, ať už přímo Mussoliniho nebo i jiných čelných představitelů fašistického vedení. Tyto zdánlivé vady by se tudíž neměly posuzovat jako „*znaky diktatury megalomanské osobnosti, posedlosti absolutní mocí jen pro ni samu či estetizovaného*

---

¹²⁹ GRIFFIN, Roger. *Modernismus a fašismus*, s. 24.

¹³⁰ Tamtéž, s. 26.

¹³¹ Tamtéž, s. 27.

¹³² Tamtéž, s. 315.

*politického konzervatismu. Spíš do značné míry vyrůstají z revoluční snahy, která operuje v rychle se měnících objektivních podmínkách a usiluje převést volně související a často si protiřečící modernistické programy dějinné regenerace a tvorby nové Itálie do praxe nového politického zřízení, jež by naplňovalo požadavky moderního národního státu při co nejširším konsenzu“.*¹³³ Fašistický režim se v Itálii patrně snažil o utopistickou syntézu tradice a modernity a usiloval o to zajistit pro národ „světské náboženství“.¹³⁴

Práce pracuje s obecnou definicí fašismu snažící se zachytit všechny jeho zásadní aspekty mnohoznačnost. Zaměření je na definici „původního“ italského fašismu:

„Fašismus je soubor idejí pojících krajní nacionalismus, kult modernity, kult mládí, sociální darwinismus, militarismus a odpor ke kapitalismu s komunismem. Cílem je dosažení silného korporativistického státu v čele s jednou stranou s autoritativním vůdcovským typem vedení, který řídí všechny oblasti hierarchicky rozdělené a kontinuálně mobilizované společnosti.“

3 Sbližování nacionalistických stran

3.1 Československá národní demokracie

Kořeny Československé národní demokracie sahají do roku 1917, kdy došlo k dohodě mezi českými stranami zastávajícími státoprávní a národní postoj. Následně 9. února 1918 vznikla Česká státoprávní demokracie po sloučení nacionálních proudů v podobě Národní strany svobodomyšlné (mladočechů), České strany státoprávně pokrokové, moravské Lidové strany pokrokové a části České strany pokrokové (realistické). Záhy se přidala i většina Národní strany (staročechů) a separátně došlo ke vzniku přidružené Mladé generace české státoprávní demokracie, jež začala aktivně tvořit národně-politický program. Mladá generace upozorňovala na nutnost jednotné národní strany, která ale neměla být budována na principu mechanického slučování významných národních stran. Jednalo se o doporučení pro stranické vůdce o možném riziku nejednotnosti a roztržité nové strany, v případě začlenění přílišného množství nesourodých skupin. Na mládež měla vliv zejména probíhající válka a sílící národní ideál, díky čemuž se stala radikálnější, aktivistickým a mobilizujícím faktorem Státoprávní demokracie.¹³⁵

---

¹³³ GRIFFIN, Roger. *Modernismus a fašismus*, s. 320.

¹³⁴ Tamtéž, s. 322.

¹³⁵ HARNA, Josef. *Politické programy Československé národní demokracie a Národního sjednocení 1918-1938*, s. 14.

Strana měla významný podíl na vzniku samostatné ČSR a zasazovala se o českou, respektive československou formu národního státu. V čele s všeobecným souhlasem stanul dlouholetý vůdce mladočechů Karel Kramář a ve stranickém vedení byly formálně zastoupeny všechny předešlé subjekty včetně mnoha významných osobností české politiky. K mladočechům Karla Kramáře, Aloise Rašína, Františka Síse a Jaroslava Preisse se přidali státoprávní pokrokaři Antonín Hajn, Antonín Kalina a Viktor Dyk, realisté Přemysl Šámal, Jan Herben, František Drtina a Josef Matoušek, lidovo-pokrokaři Adolf Stránský, Jaroslav Stránský, Karel Engliš a František Xaver Hodáč, staročesi Ladislav Novák a Vilém Pospíšil. K politickým elitám se přidala i řada osobností z oblasti kultury a akademické obce, kupříkladu profesori Bohumil Němec, Jan Kapras a František Mareš, spisovatelé Alois Jirásek, bratři Čapkové či vynálezce František Křižík. Do nové strany se tedy přenesl ideologický vliv ze všech původních celků, avšak prosadil se zejména proud mladočeského nacionálního liberalismu s radikalismem státoprávních pokrokařů, ze kterých vznikl první stranický program.¹³⁶

Program byl formulován velmi otevřeně a obsahoval teze o zamezení německému imperialismu, potlačení militarismu, spojení Slováků s „mateřským kmenem“ v suverénním českém státě, i proklamaci, že „*Čechy, Morava, Slezsko a Slovensko jsou přirozeným bydliskem českého národa*“.¹³⁷ Původní stranickou ideologií tak byl především český pohled na jednotný národ.

Již v této době se začínal profilovat budoucí dlouhodobý konflikt mezi ustanoveným prvním československým premiérem Kramářem a prezidentem T. G. Masarykem, jelikož oba aspirovali na nejsilnější politickou pozici ve státě. Masaryk si představoval stát s prezidentským režimem po vzoru USA a zastával socialistické názory, kdežto Kramář chtěl silnou pozici premiéra a důrazně vystupoval proti radikálním socialistickým požadavkům, včetně idejí o družstevním socialismu.¹³⁸

Státoprávní strana byla součástí první československé vlády, v níž tvořila takzvanou „všenárodní koalici“ společně s agrárníky, sociálními demokraty, československými socialisty a katolickými lidovci. I přes pozici prvního československého premiéra pro Karla Kramáře, dvou ministerských postů a podstatné zastoupení 46 poslanců z 256 v RNS neměla strana dostatečně odpovídající politický vliv. Straně neprospěvala dlouhodobá nepřítomnost Kramáře,

---

¹³⁶ BROKLOVÁ, Eva; TOMEŠ, Josef; PEHR, Michal. *Agrárníci, národní demokraté a lidovci ve druhém poločase první Československé republiky*, s. 133.

¹³⁷ HARNA, Josef. *Politické programy Československé národní demokracie a Národního sjednocení 1918-1938*, s. 16.

¹³⁸ CABADA, Ladislav; ŠANC, David. *Český stranický systém ve 20. století*, s. 70.

který hned v lednu 1919 odcestoval v čele československé delegace na mírová jednání do Paříže a vrátil se až v září téhož roku. Mezitím se Alois Rašín snažil na postu ministra financí vypořádat s chodem válkou rozvrácené ekonomiky a Adolf Stránský zastával poměrně nevýrazně místo ministra obchodu.¹³⁹ Kramář ztrácel svůj vliv ve prospěch ministra zahraničních věcí Edvarda Beneše, který na Pařížské konferenci převzal hlavní iniciativu a v domácí politice přebíral ústřední úlohu předseda agrárníků Antonín Švehla a zvláště prezident T. G. Masaryk. Komplikací pro stranickou politiku a její vliv byly i kompletně odlišné názory uvnitř koalice. Zástupci Státoprávní strany museli přistupovat k těžkým kompromisům zvláště se socialisty kvůli mnohdy neslučitelné ideologii. Shoda nepanovala ani při střetech o pozemkové reformě či v otázce vázaných kandidátních listin, které Státoprávní strana označovala za nedemokratické. Mezitím se zvyšovala agresivita i nároky socialistů a kvůli stále tíživé sociální situaci probíhaly veřejné nepokoje. Státoprávní demokraté dokonce chtěli vystoupit z vlády, avšak prezident Masaryk jejich demisi nepřijal.¹⁴⁰

Během Kramářovy nepřítomnosti se v březnu 1919 konal valný stranický sjezd, kde se Česká státoprávní demokracie přejmenovala na Československou národní demokracii a přijala nový stranický program. Program byl velice optimistický, skládal se v zásadě ze tří dílčích programů – politického, kulturního i hospodářsko-sociálního. Ve skutečnosti by se dal považovat za jediný „reálný“ stranický program ČsND, jež byl proklamován pouze s minimálními úpravami po celou historii této strany.¹⁴¹

Úvodní část deklarovala představu národního (myšleno českého) státu, jako záruku ideálního uspořádání společnosti. Dále zde byly popsány humanistické a etické ideály či obecné rysy liberálního státu jako obecné volební právo či konstituční a parlamentní vláda.¹⁴² Zahraniční politikou měla ČSR stát proti německé „imperialistické expanzivnosti“ a orientovat se v Kramářově duchu na další slovanské země, v čele s nebolševickým Ruskem. První republika měla být mírumilovným státem, avšak se silnou armádou. Aktuálními cíli bylo podílení se na utváření nové ústavy, dosažení bikameralismu a sloučení státní správy se samosprávou. Významným bodem byla jazyková otázka, jelikož dle ČsND měla být stáním jazykem čeština se svou odnoží slovenštinou, s ohledem na jazyková práva národnostních menšin.¹⁴³

---

¹³⁹ ČECHUROVÁ, Jana. *Česká politická pravice*, s. 18-19.

¹⁴⁰ HARNA, Josef. *Politické programy Československé národní demokracie a Národního sjednocení 1918-1938*, s. 20.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 18.

¹⁴² Tamtéž, s. 18.

¹⁴³ Tamtéž, s. 18.

Kulturní část programu je zaměřena na ochranu české kultury jakožto podmínku rozvoje národa. Škola je pojata jako základní kámen kultury českého národa a měla by žákům vštěpovat lásku k vlasti a pomáhat tak rozvíjet vlastenectví. Dále má škola šířit myšlenky rovnosti lidí, tudíž by sama měla být bezplatná a přístupná všem sociálním vrstvám.¹⁴⁴

V hospodářsko-sociálním programu je kritice podroben hospodářský liberalismus se socialismem a preferovanou formou systému je hospodářské demokracie. Liberalismu (individualismu) je vytýkáno, že se nestará o organizaci výroby, rozdělení břemen ani plodů práce. Další kritika je směřována kupříkladu na očekávaný lidský egoismus, tedy sledování pouze vlastního zájmu a neustálá soutěž. Tím by se dle individualismu měly vyrovnávat zisky i důchody a regulace výroby a spotřeby by se měla řídit samočinně bez zásahu státu.¹⁴⁵ Dle hospodářské demokracie ČsND má každý člověk být zodpovědný za své jednání, ovšem nesmí být vykořisťován a v případě nouze se o něj má společnost postarat. Stát nemá zasahovat do soukromého podnikání, které představuje pokrok společnosti. Znárrodněn (zestátněn) by mohl být pouze nespravedlivě držený majetek, který by se společensky lépe využil, a naopak by byl rozdělen v situaci výhodnějšího soukromého vlastnictví. V závěru stranický program oslovuje všechny vrstvy občanů, slibuje jim řešit jejich specifické problémy a nabízí tezi o sociálně spravedlivé republice, avšak bez socialismu.¹⁴⁶

ČsND však od svého založení už jen ztrácela podporu. Stalo se tak z mnoha rozličných důvodů. Zejména se snažila profilovat pro všechny obyvatele ČSR, ale na druhou stranu byl její program značně protiněmecký, díky čemuž se možnosti jejího elektorátu pro další volby snižovaly. Strana přitom mohla počítat pouze s volební podporou v Čechách a na Moravě, z důvodu nepřítomnosti na Slovensku do roku 1924 a v Podkarpatské Rusi ještě o rok déle. Také nově zavedený proporční volební systém byl pro stranu, zaměřující se v minulosti především na střední třídy a elity, velkou komplikací.¹⁴⁷

První velká porážka se vzápětí udála během obecních voleb 15. června 1919 (konaných jen v českých zemích). Zatímco vítězní sociální demokraté získali 32,5 %, skončila ČsND s pouhými 9,3 % ze všech stran „Pětky“ poslední. Následně vláda podala demisi a vznikla koalice složená ze sociálních demokratů, národních socialistů a agrárníků. Takzvaná „rudozelená koalice“ byla vedena sociálním demokratem Vlastimilem Tusarem.¹⁴⁸ Mezitím byl

---

¹⁴⁴ HARNA, Josef. *Politické programy Československé národní demokracie a Národního sjednocení 1918-1938*, s. 18.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 60.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 19-20.

¹⁴⁷ CABADA, Ladislav; ŠANC, David. *Český stranický systém ve 20. století*, s. 71.

¹⁴⁸ HARNA, Josef. *Politické programy Československé národní demokracie a Národního sjednocení 1918-1938*, s. 20.

Kramář stále v Paříži a celou situaci bral jako zradu Masaryka, který se ho chtěl zbavit. Od té chvíle se vztahy mezi Kramářem a prezidentem Masarykem i ministrem zahraničních věcí Edvardem Benešem pouze zhoršovaly. Kramář se tak stal hlavním oponentem jejich „hradní“ politiky a už nikdy nebyl ochoten přijmout jinou vládní funkci než předsedy vlády.¹⁴⁹

V parlamentních volbách v roce 1920 zisk hlasů ČsND znovu poklesl na 6,25 %. Počet jejich poslanců v Národním shromáždění poklesl na 19 z původních 46 v RNS.¹⁵⁰ Strana se vlády v pokračující Tusarově koalici neúčastnila, ale chtěla být státotvornou opozicí a pokračovat ve spolupráci uvnitř „Pětky“.¹⁵¹ Poměrně volná vnitřní koncepce s nejednotností ideologických proudů vedla v rámci ČsND k utvoření několika menších separátních subjektů včetně prvních fašizujících skupin v ČSR.

Prvním z nich byl krajně nacionalistický Klub Červenobílých, složený zejména z odborové organizace ČsND, takzvaného „národního dělnictva“, a ze studentských spolků právníků a mediků. Červenobílí vznikli roku 1922 v čele s Jiřím Branžovským, Zdeňkem Zástěrou a tajemníkem národních demokratů Josefem Kučerou. Během jednoho roku existence měli kolem 1300 členů a vydávali vlastní časopis *Výzva Červenobílých*. Jejich hesla jako: „*Ne socialism – ale láska k národu*“¹⁵², „*Blaho národa je naším nejvyšším zákonem*“ nebo „*Proti idej idej, proti pěsti pěst*“¹⁵³ pocházela z rétoriky národních demokratů, a zpočátku tedy s italským fašismem, který navíc považovali za „plebejský“, vůbec nesouvisela. Se skupinou byly spojovány osobnosti jako například bývalý rektor Karlovy Univerzity František Mareš, senátor Matúš Dula a spisovatel Josef Holeček, kteří s Červenobílými sdíleli antikomunistické a antisocialistické názory.¹⁵⁴

Současně se taktéž uvnitř ČsND ustavilo Národní hnutí, jež bylo mnohem úspěšnější a zakládalo své pobočky po celé republice. Mělo nepolitickou formu volného sdružení, jeho členy, na rozdíl od Červenobílých, byli především právníci, podnikatelé, živnostníci a v čele stanul Viktor Dyk. Hnutí zastávalo vesměs antisemitské názory a silně kritizovalo „hradní“ politiku. Počátkem roku 1923 se veřejně hlásilo k upravené podobě italského fašismu, jehož program byl zveřejněn přímo v *Národních listech*, deníku spřízněném s ČsND.¹⁵⁵ V programu se mimo jiné zmiňuje, že konečným cílem italských fašistů „*jest nový způsob vlády, a*

¹⁴⁹ CABADA, Ladislav; ŠANC, David. *Český stranický systém ve 20. století*, s. 72.

¹⁵⁰ Český statistický úřad. *Volby do Národního shromáždění - 1920 až 1935*. Dostupné z: www.czso.cz

¹⁵¹ HARNA, Josef. *Politické programy Československé národní demokracie a Národního sjednocení 1918-1938*, s. 21.

¹⁵² GREGOROVIC, Miroslav. *Kapitoly o českém fašismu*, s. 20.

¹⁵³ PEJČOCH, Ivo. *Fašismus v českých zemích*, s. 32.

¹⁵⁴ GREGOROVIC, Miroslav. *Kapitoly o českém fašismu*, s. 20.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 20.

nebudeme asi daleko od pravdy, když řekneme, že ideovým vůdcům fascistů tane na mysli jakási aristokratická republika, aristokratická ne ve smyslu rodovém, nýbrž v prvotním významu slova: republika řízená nejlepšími lidmi. Nynější demokracie nezaručuje tohoto ideálního způsobu vlády, poněvadž má posvátnou hrůzu před počtem a massou.“¹⁵⁶ a že je fašistická praxe otevřeně protidemokratická.

Národní demokraté se v října 1922 opět stali součástí „všenárodní koalice“, a tak i členy první vlády agrárníka Antonína Švehly. O pár měsíců později dochází k prvnímu většímu incidentu zmíněných pravicových skupin, a to bezprostředně po atentátu anarchokomunisty Josefa Šoupala na ministra financí a člena ČsND Aloise Rašína 5. ledna 1923. Národní demokraté atentát označili za „komunistický puč“ a pravicoví stoupenci se pokusili o zničení redakcí národněsocialistického deníku *České slovo* a komunistického *Rudého práva*.¹⁵⁷

Dlouhodobý vnitrostranický konflikt s dalším ideologickým proudem ČsND nakonec vyústil v rozkol s autonomním moravským křídlem strany, které nesouhlasilo s kritickou politikou vůči „Hradu“. Tato skupina se profilovala okolo Karla Engliše i Jaroslava a Adolfa Stránských a jejich *Lidových novin*.¹⁵⁸ Umírněné křídlo se odtrhlo před parlamentními volbami v roce 1925, čímž současně došlo k posílení a konsolidaci stranické nacionální ideologie a „protihradního“ směřování strany. Ve straně v podstatě zůstali jen původní mladočeši se státoprávními pokrokaři, a to se projevilo i v listopadu ve volbách, ve kterých národní demokraté obdrželi jen 4 % hlasů a počet jejich poslanců opět klesl na 13.¹⁵⁹ Druhá Švehlova vláda neměla v NS většinu a ČsND odmítala účast německých stran ve vládě. Vláda se po pár měsících rozpadla a stala se tak poslední „všenárodní koalicí“.

Po volbách se strana ideologicky posunula dále doprava a kvůli ztrátě především středostavových voličů se její základnou stala velká buržoazie. Parlament se v tomto období zdál paralyzován a neschopen jakékoliv spolupráce a u některých národních demokratů se začal objevovat příklon k fašistickým myšlenkám. V následujících měsících se v *Národních listech* objevil Kramářův výrok, ač vytržený z kontextu, ve kterém glosoval soudobou parlamentní situaci takto: „*Jedno je jisto: Stát musí žít! A když to nepůjde s parlamentem, tak to půjde bez parlamentu!*“¹⁶⁰ Antiparlamentarismus byl v této situaci myšlen pouze verbálně a posílení pravicové ideologie ČsND bylo vysvětlováno ústředním výkonným výborem národních

---

¹⁵⁶ Národní listy ze dne 17. října 1922.

¹⁵⁷ PASÁK, Tomáš. *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945*, s. 62-63.

¹⁵⁸ BROKLOVÁ, Eva; TOMEŠ, Josef; PEHR, Michal. *Agrárníci, národní demokraté a lidovci ve druhém poločase první Československé republiky*, s 133-134.

¹⁵⁹ Český statistický úřad. *Volby do Národního shromáždění - 1920 až 1935*. Dostupné z: www.czso.cz

¹⁶⁰ Národní listy ze dne 10. května 1926.

demokratů tím, že „strana národně-demokratická věrna svému programu národnímu, nemůže nepřivítat ruch národní, způsobený českým fašismem.“ Tento přístup národní demokraté zastávali ovšem pouze za předpokladu, že se fašisté nestanou jejich politickou konkurencí.¹⁶¹

Přesně to se ale následně stalo, když se po dvou letech sbližování Národní hnutí a Červenobílí sloučili ještě se třetí organizací moravských Československých fašistů a dali tak 24. března 1926 vzniknout politické straně Národní obec fašistická (NOF). Do čela strany byl ustanoven kolínský továrník Alois Klášterský.¹⁶²

Národním demokratům tak vznikla silně pravicová konkurence, která paradoxně z velké části pocházela i z jejich vlastních řad. V říjnu 1926 vznikla již třetí Švehlova vláda: takzvaná „panská koalice“ byla první středo-pravicovou koalici v historii ČSR a zároveň se v ní poprvé vyskytly i německé strany. Právě s účastí německých ministrů ve vládě ČsND nesouhlasila, a tudíž se vlády nechtěla účastnit. Avšak po určitých obstrukcích se za národní demokraty v dubnu 1928 ujal funkce ministra obchodu, průmyslu a živností Ladislav Novák.¹⁶³

Na 4. stranickém sjezdu v dubnu 1929 se Kramář vyjádřil o vztazích s fašisty jako o vzájemných sympatiích pro společný cíl: „blaho národa“ a boj s komunismem. Počáteční pozitivní vztah se ale změnil po osamostatnění fašizujících hnutí z důvodu taktických, ne kvůli různosti politických koncepcí. Kramář také vystupňoval neustále probíhající konflikt s ministrem zahraničních věcí Edvardem Benešem výrokem „*Jsou prostředky jeho politiky, které v každém člověku, zvyklém mravnosti, budí krajní odpor. Nebojíme se žádných bojů, ale jedno chceme: pravdu a čistotu. To jest ta hluboká propast mezi námi a světem Benešovým. Jistě rádi mu přiznáme, že si získal vážnost v diplomatickém světě, že docílil úspěchu pro naši republiku; avšak to, co zavedl ve vnitřních bojích politických, to vykopává nepřeklenutelnou propast mezi námi a jím. Zde jest mravní otázka, a té se nikdy nepoddáme.*“¹⁶⁴ Kramář tak učinil z obav, že by se mohl Beneš stát v roce 1930 prezidentem, jelikož Masaryk uvažoval o abdikaci. Nebyl sám se silně negativním názorem na Beneše, obdobný pohled na něj měla i skupina agrárníků.¹⁶⁵ Po zveřejnění výroku došlo k arbitráži zabývající se sporem, která sice byla vedena národními demokraty Vilémem Pospíšilem s Antonínem Schauerem, ale i přesto utrpěl Kramář porážku, již přičítal Masarykově vlivu.¹⁶⁶ Na sjezdu se mimo jiné potvrdil

¹⁶¹ ČECHUROVÁ, Jana. *Česká politická pravice*, s. 48.

¹⁶² PEJČOCH, Ivo. *Fašismus v českých zemích*, s. 40-41.

¹⁶³ HARNA, Josef. *Politické programy Československé národní demokracie a Národního sjednocení 1918-1938*, s. 26.

¹⁶⁴ KRAMÁŘ, Karel; STRÍBRNÝ, Jiří. *Kramářův soud nad Benešem*, s. 9.

¹⁶⁵ PASÁK, Tomáš. *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945*, s. 107.

¹⁶⁶ SLÁDEK, Zdeněk. Československá národní demokracie. In: MALÍŘ, Jiří et al. *Politické strany*, s. 604-605.

dosavadní ideologický vývoj strany a odsouhlasil se vstup do koalice s německými i socialistickými stranami, avšak z důvodu aktivně hájit zásady národního státu.¹⁶⁷

Na konci 20. a začátku 30. let byla vnitřně ČsND rozdělena na pragmatické průmyslové křídlo představované Františkem Xaverem Hodáčem, Ladislavem Novákem, Josefem Matouškem, Bohdanem Bečkou či Janem Dvořáčkem a na druhé straně nacionalistickým křídlem Viktora Dyka, Františka Hlaváčka, Františka Síse, Antonína Hajna Bohumila Němce či Gustava Navrátila.¹⁶⁸ I tak zaznamenala ČsND ve volbách v říjnu 1929 mírné zlepšení se ziskem 4,87 % hlasů a zvýšením počtu poslanců ze 13 na 15.¹⁶⁹

3.2 Národní liga

Formování Národní ligy je spojeno s osobou Jiřího Stříbrného, jenž byl dlouholetým čelným představitelem ČSNS. Do března 1926 zastával pozici místopředsedy národních socialistů a byl ministrem národní obrany ve druhé Švehlově vládě. Ze strany byl ale v září na 11. stranickém sjezdu vyloučen po dlouhodobém konfliktu se svým spolustraníkem a ministrem zahraničních věcí Benešem, který měl podporu poměrné části strany včetně předsedy Václava Klofáče. Spolu se svými nacionalisticky smýšlejícími spolustraníky byl nařčen ze spiknutí s generálem Radolou Gajdou, který sám v této době čelil obviněním ze sovětské špionáže a přípravy fašistického převratu.¹⁷⁰ Stříbrný považoval za strůjce svého vyloučení Klofáče, jenž měl žárlit na jeho dobrý vztah s prezidentem Masarykem.¹⁷¹

Zpočátku uvažoval o návratu do ČSNS a své vyloučení považoval za dočasné. Postupně ale svůj postoj přehodnotil a společně s dalšími bývalými národními socialisty založil 8. května 1927 Slovanskou stranu národně socialistickou. Strana měla fungovat jako národně socialistická opozice ČSNS a v jejích řadách figurovali kupříkladu Antonín Chmelík, Čeněk Josef Lisý, Jindřich Trnobranský a František Schwarz, kteří byli vyloučení společně se Stříbrným. Strana prozatím existovala bez vybudované stranické struktury pro případ Stříbrného návratu k ČSNS. Po tom, co byl ale volebním soudem v květnu 1928 zbaven poslaneckého mandátu, se strana na prvním řádném sjezdu 28. dubna 1929 transformuje. Nově si zvolila název Radikální strana – slovanští socialisté a byl přijat nový stranický program. Název strany měl učinit konec snahám o smíření s národními socialisty a zároveň určit

¹⁶⁷ HARNA, Josef. *Politické programy Československé národní demokracie a Národního sjednocení 1918-1938*, s. 26.

¹⁶⁸ ČECHUROVÁ, Jana. *Česká politická pravice*, s. 48-49.

¹⁶⁹ Český statistický úřad. *Volby do Národního shromáždění - 1920 až 1935*. Dostupné z: www.czso.cz

¹⁷⁰ PASÁK, Tomáš. *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945*, s. 75.

¹⁷¹ VYKOUPIL, Libor. *Jiří Stříbrný*, s. 139.

směřování její slovanské politiky. Program byl tudíž zaměřen na slovanství, nacionalismus a socialismus.¹⁷²

Prvním místopředsedou byl ustanoven diplomat a bývalý velvyslanec v USA i Japonsku Karel Pergler, který měl též neshody s „hradní“ politikou a musel svou diplomatickou pozici kvůli Benešovi opustit. Do stranického výboru měla být zvolena i tajemnice v úřadu prezidenta republiky Božena Vachová, která odtamtud získávala některé informace. Strana měla v programu obětovat socialismus, nahradit ho demokratiem a umístit se do středu stranického spektra. Stříbrný tak chtěl předejít Beneše, o kterém tvrdil, že chce zabrat středové pozice pro sebe.¹⁷³

Z původně mírně socialistické a střední orientace se radikální socialisté poměrně rychle vyprofilovali dle Stříbrného nacionalistických tendencí. Ještě v roce 1929 se před blížícími volbami domlouvají s dalšími „protihradními“ skupinami. V září tak po jednání Stříbrného, Radoly Gajdy a generálního tajemníka ČsND Františka Hlaváčka¹⁷⁴ vzniká organizačně volný subjekt Liga proti vázaným kandidátním listinám, v níž byla Stříbrného Radikální strana, Národní obec fašistická a menší skupiny Svazu nájemníků, Strana domkařů, maloročníků a hospodářských jednot, Družina válečných poškozených, Jednota československého domova a Odborové sdružení hudebníků.¹⁷⁵

Programově se Stříbrného strana v předvolební agitaci zaměřila na nutnou reformu volebního řádu, již podle názvu bylo očividné vyhrazení proti vázaným kandidátkám. Snahou tedy bylo „rozbití“ soudobého stranického systému, jenž byl kvůli zmíněným kandidátkám a instituci volebního soudu uzavřený a strnulý. Stříbrný dokonce v programu označoval vázané kandidátní listiny za „zředený“ fašismus. Dále se program týkal silně vyhraněného nacionalismu, národního státu pouze československého národa a určité míry demagogie, s cílem získat hlasy nejen nacionalistů, ale i fašizující mladé generace a odpůrců „Hradu“.¹⁷⁶ K možnosti vysoko nákladové kampaně přispíval fakt, že Stříbrný se svým bratrem Františkem vlastnil tiskařskou akciovou společnost Tempo a větší množství novin, včetně *Poledního listu*, *Večerního listu*, *Nedělního listu*, *Pondělního listu*, *Expresu* a *Šejdrem*. Souhrnný náklad Stříbrného tiskovin k roku 1929 byl přes 200 tisíc výtisků, což představovalo významný

---

¹⁷² VYKOUPILO, Libor. Národní liga. In: MALÍŘ, Jiří et al. *Politické strany*, s 781.

¹⁷³ VYKOUPILO, Libor. *Jiří Stříbrný*, s 144-145.

¹⁷⁴ ČECHUROVÁ, Jana. *Česká politická pravice*, s. 94.

¹⁷⁵ VYKOUPILO, Libor. Národní liga. In: MALÍŘ, Jiří et al. *Politické strany*, s 786.

¹⁷⁶ CABADA, Ladislav; ŠANC, David. *Český stranický systém ve 20. století*, s. 74-75.

prostředek k šíření vlastních myšlenek a demagogie i včasného získávání informací z celého světa.¹⁷⁷

Všechny subjekty Ligy spoléhaly díky své autonomii na přilákání většího počtu voličů, nicméně v říjnových volbách uskupení obdrželo jen necelé 1 % hlasů.¹⁷⁸ Přesto byl předvolební účel Stříbrného uskupení splněn, poněvadž 3 obdržené mandáty stačily, aby se Stříbrný, Pergler a Gajda za NOF dostali do NS.¹⁷⁹ Do senátu poté usedl radikál Jindřich Trnobranský.¹⁸⁰

3.3 Čeští fašisté

Po vzniku Národní obce fašistické 24. března 1926 byl vytvořen fašistický program s dalekosáhlým cílem nastolení fašistického režimu v ČSR. V čele s kolínským továrníkem Aloisem Kláštereckým byla vytvořena fašistická mládež v podobě Omladiny. Nově vznikající hnutí mělo velký ohlas a vyjadřovaly se k němu kladně i záporně mnohé osobnosti první republiky. Část Mladé generace ČsND vnímala český fašismus velmi pozitivně, jelikož jeho nejvyšší ideu o „blahu národa“ považovali za obdobnou té jejich. Například redaktor *Národních listů* František Sís oceňoval boj NOF proti komunismu.¹⁸¹

V průběhu roku začala policie získávat informace o údajném blížícím se puči organizovaném NOF. Podle fašistického plánu měl být na místo ministra národní obrany dosazen generál Gajda. Další informace se týkaly připravovaného převratu ve dnech sokolského sletu.¹⁸² Ve stejné době se odehrála takzvaná „Gajdova aféra“, při které byl generál a náčelník generálního štábu československé armády Radola Gajda obviněn z přípravy fašistického převratu a špionáže pro Sovětský svaz (SSSR). Gajda byl během první světové války velitelem československých legií v Rusku, kde také spolupracoval s bělogvardějským admirálem Alexandrem Vasiljevičem Kolčakem a válčil proti bolševikům. Byl tedy známý svou nenávisí ke komunistům, jež ho po návratu z Ruska velmi sblížovala s národními demokraty a později především fašisty. Avšak poté, co mu prezident Masaryk řekl: „Můžete si být jist, že jste tam v Rusku nadělali mnoho hloupostí“ byl i značným kritikem „Hradu“.¹⁸³

Právě na informace o údajném připravovaném puči reagoval i Masaryk a o fašismu prohlásil, že je „anonymní společnost nespokojených a odmítnutých s omezeným ručením

¹⁷⁷ VYKOUPIIL, Libor. Národní liga. In: MALÍŘ, Jiří et al. *Politické strany*, s. 785.

¹⁷⁸ Český statistický úřad. *Výsledky voleb v Československu*. Dostupné z: www.czso.cz

¹⁷⁹ ČECHUROVÁ, Jana. *Česká politická pravice*, s. 94.

¹⁸⁰ PEJČOCH, Ivo. *Fašismus v českých zemích*, s. 64.

¹⁸¹ PAVLÍČEK, Jaromír. Český fašismus. In: MALÍŘ, Jiří et al. *Politické strany*, s. 631-632.

¹⁸² Tamtéž, s. 632.

¹⁸³ PASÁK, Tomáš. *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945*, s. 75-76.

k výrobě politických báchorek a lupičských historek¹⁸⁴ a „patologická sedlina“, vzniklá z politické krize národní demokracie. Karel Kramář se v *Národních listech* českého fašismu zastal výrokem: „Zaplať pánbůh, i když se to jmenuje fašismem.“¹⁸⁵ Šlo mu ale především o obranu nacionalistických postojů, nikoli o obranu fašismu jako takového.

ČsND se tedy před „Hradem“ zastávala „národního a státotvorného fašismu“. V tomto období dochází k určitému „okouzlení“ fašismem a veřejnost ani vrcholní politici ho nechápou jako brutální či totalitářský. Českému fašismu se dařilo zejména z důvodu krize „Pětky“, pádu druhé Švehlovy „všenárodní koalice“ a díky obecné polarizaci československého politického systému. Dokonce i někteří „prohradní“ politici přemýšleli o určité formě „demokratické diktatury“, která by předešla fašistickou ideu zřízení. Jednali tak i v reakci na varšavský puč, jenž v červnu 1926 provedl generál Józef Piłsudski a zavedl autoritářský „sanační režim“.¹⁸⁶

Gajda byl kvůli aféře odvolán z generálního štábu a degradován. Následně se tedy přidal k fašistům, kteří ho zvolili „vůdcem“ NOF. Po svém zvolení uveřejnil 24. února 1927 ve stranickém tisku *Říšská stráž* „Manifest gen. Gajdy“, jenž se stal základem ideologie NOF. Cílem bylo vytvoření korporativistického státu, v němž by parlamentní systém byl nahrazen stavy dle Mussoliniho koncepce. Stavy se měly dělit na zemědělský, dělnický, obchodní, živnostenský a duševní, přičemž každý se měl dále dělit na odborové syndikáty. Třídní zájmy měly být podřízeny zájmům národa a státu.¹⁸⁷

V následujících letech NOF a především Omladina vyhledávaly potyčky s komunisty a socialisty. Své násilné aktivity fašisté doplňovali propagací, rozdáváním letáků a veřejnými předváděcími manifestacemi. Počet členů NOF měl být dle policejních zpráv ke konci roku 1927 na rychlém vzestupu.¹⁸⁸ Nicméně do roku 1929 došlo k několika vnitrostranickým konfliktům kvůli nedostatku financí i Gajdově vedení a začaly se vytvářet rozličné opoziční frakce. Postupně se od NOF oddělila skupina Fašistická stráž a Svaz slovanských fašistů, v jehož vedení stanul i bývalý rektor Univerzity Karlovy František Mareš. Situace uvnitř NOF využil bývalý národní socialista Jiří Stříbrný se svou nacionalistickou Radikální stranou a před parlamentními volbami v říjnu 1929 se s NOF i několika menšími subjekty spojil ve volně organizovanou Ligu proti vázaným kandidátkám.¹⁸⁹ Ve volbách uskupení obdrželo necelé 1 %

---

¹⁸⁴ PAVLIČEK, Jaromír. Český fašismus. In: MALÍŘ, Jiří et al. *Politické strany*, s. 633.

¹⁸⁵ Tamtéž, s. 633.

¹⁸⁶ Tamtéž, s. 633.

¹⁸⁷ PASÁK, Tomáš. *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945*, s. 83-84.

¹⁸⁸ Tamtéž, s. 82.

¹⁸⁹ PAVLIČEK, Jaromír. Český fašismus. In: MALÍŘ, Jiří et al. *Politické strany*, s. 635-636.

hlasů¹⁹⁰ a získalo tak pro vůdce Slovanských socialistů Jiřího Stříbrného, prvního místopředsedu Slovanských socialistů Karla Perglera a Gajdu poslanecký mandát.¹⁹¹

Období voleb nebránilo fašistům nadále uskutečňovat jejich antikomunistické i protiněmecké násilné akce, kdy docházelo k narušování veřejných shromáždění, schůzí i průvodů a k vzájemnému boji pomocí tisku. NOF pokračovala ve vytváření nových uniformovaných skupin, jako byla například krátce trvající Obrana NOF či mladistvé útvary Junáci NOF.¹⁹² Na přelomu 20. a 30. let se v ČSR projevil neblahý vliv světové hospodářské krize, čímž se umocnila kritika „hradní“ politiky i státní sociální situace ze strany Stříbrného nacionalistů i Gajdových fašistů. Avšak jejich uskupení nebylo nikdy jednotné kvůli finanční situaci, odlišné ideologii a vysokým ambicím obou vůdců. Stříbrného strana i NOF si po celou dobu zachovávaly vlastní stranické struktury, čehož vzápětí obě strany využily a od dubna 1930 se začaly oddělovat.¹⁹³

Stříbrného strana i NOF se nejdříve pokoušely převzít členskou základnu té druhé strany a splynout v jeden celek s jedinou vůdčí osobností. Gajda měl mít diktátorské sklony, jež většina Stříbrného strany zavrhovala společně s jeho vizí fašismu.¹⁹⁴ Současně byl značně finančně negramotný a fašisté měli vysoké dluhy za volební kampaň i přímo u Stříbrného za tisk jejich *Říšské strážce*.¹⁹⁵ Díky tomu se ve výsledku Stříbrný jevil jako silnější vůdce a iniciativně se na schůzi jeho strany s NOF 24. dubna 1930 pokusil převzít vedení. Následně v srpnu stranu za přítomnosti svých radikálů, fašistů i sympatizující opozice z ČsND a agrárníků přejmenoval na Národní ligu. V čele byl on sám s poslancem Karlem Perglerem a senátorem Jindřichem Trnobranským. O přejmenované straně bez Gajdy a jeho fašistů se však stále nedalo říci, že by byla homogenním celkem s jednotnou ideologií. Ve straně i přímo v předsednictvu byla za nepřítomnosti Stříbrného kritizována nejednotná politická linie.¹⁹⁶

Mezitím NOF na počátku roku 1931 vytváří svůj nový program, jenž ideologicky ani principiálně neobsahoval žádné změny od předešlých praktik. Jednalo se o jakýsi seznam návrhů a doporučení o 35 bodech pro upevnění „nedostatečné národní svrchovanosti“.¹⁹⁷ Načež ligisté na svém sjezdu v lednu 1932 zformulovali vlastní program obsahující i prvek

---

¹⁹⁰ Český statistický úřad. *Výsledky voleb v Československu*. Dostupné z: www.czso.cz

¹⁹¹ ČECHUROVÁ, Jana. *Česká politická pravice*, s. 94.

¹⁹² Tamtéž, s. 64-65.

¹⁹³ PEJČOCH, Ivo. *Fašismus v českých zemích*, s. 66.

¹⁹⁴ ČECHUROVÁ, Jana. *Česká politická pravice*, s. 94.

¹⁹⁵ VYKOUPILOV, Libor. *Jiří Stříbrný*, s. 156-157.

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 158-159.

¹⁹⁷ PEJČOCH, Ivo. *Fašismus v českých zemích*, s. 67-70.

stavovského korporativního zřízení. Tím se projevilo částečné přiblížení českému fašismu.¹⁹⁸ To se projevilo ve Stříbrného tiskovinách, například šéfredaktor *Poledního listu* Ferdinand Kahánek byl poslán jako zpravodaj na nacistické volby do Berlína.¹⁹⁹

V průběhu roku 1932 představitelé „Hradu“ s nelibostí pozorovali narůstající počet fašistů a ligistů, jenž se projevil i během obecních voleb. Stříbrný měl oporu v Praze a větších městech, kdežto Gajda se opíral o venkov. K žádné spolupráci už ale nedocházelo a mezi Stříbrným a Gajdou panovalo nepřátelství.²⁰⁰ Liga využívala heslo: „*Spojit všechny občanské strany za vedení Národní ligy v jednotný bojový tábor proti socialistům.*“²⁰¹ Neměla však dostatečný kredit a postavení pro sjednocování krajně pravicových stran.

Další posilující tendencí se vyznačovala *Deutsche Nationalsozialistische Arbeiterpartei* (Německá národně socialistická strana dělnická), jež silně inklinovala k německému typu nacionálního socialismu NSDAP. Vedle toho KSČ vyzývala k třídnímu boji hesly „*Ani muže ze závodu – ani halěře ze mzdy*“ či „*Za půdu, práci, chléb a svobodu*“.²⁰² Ke komunistickým manifestacím a stávkám se přidávaly davy zradikalizovaných dělníků, které se střetávaly s policií. Později se ke stávkám přidala i DNSAP se svými nacionalistickými manifestacemi.²⁰³

Na tyto události zareagovala druhá vláda agrárníka Františka Udržala koncepcí takzvané „tvrdé ruky“, jež měla vést k potlačení nepokojů. Tato vláda se skládala ze „široké koalice“, tedy stran „Pětky“, Československé živnostensko-obchodnické strany středostavovské (ČŽOSS) i německých sociálních demokratů a agrárníků. Byly zahájeny represe komunistických i sudetoněmeckých organizací a akcí, avšak represe se zaměřila i na NOF s Ligou. Také přímo Gajda se Stříbrným a Perglerem byli zbaveni poslanecké imunity.²⁰⁴

První republika byla následně v roce 1933 těžce zasažena světovou hospodářskou krizí. Jednalo se o krizi ekonomickou, finanční i politickou. V rámci ČSR bylo nejvíce zasaženo Slovensko, Podkarpatská Rus a především pohraniční oblasti s německým obyvatelstvem. Průmyslová výroba v roce 1933 klesla o 60 % oproti roku 1929, skoro milion lidí nemělo práci a mnoho obyvatel trpělo chudobou.²⁰⁵

---

¹⁹⁸ VYKOUPIIL, Libor. Národní liga. In: MALÍŘ, Jiří et al. *Politické strany*, s. 787.

¹⁹⁹ PASÁK, Tomáš. *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945*, s. 132.

²⁰⁰ PEJČOCH, Ivo. *Fašismus v českých zemích*, s. 70.

²⁰¹ PASÁK, Tomáš. *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945*, s. 132.

²⁰² Tamtéž, s. 103.

²⁰³ Tamtéž, s. 103.

²⁰⁴ Tamtéž, s. 104.

²⁰⁵ Tamtéž, s. 102.

Po období šíření fašistických tendencí v rámci ČSR přišel útlum a množství antifašistických manifestací. Stalo se tak především v návaznosti na takzvaný „židenický puč“, jenž se udál v lednu 1933. Přibližně 70 příslušníků NOF se pokusilo převzít Svatoplukovy kasárny v Židenicích u Brna. Akce měla mít krycí název „Gajda – granát“, nicméně Gajdovi nebyla dokázána přímá účast na přípravě a plánování. Přesto byl na nátlak levicových politiků a novinářů odsouzen k šesti měsícům vězení.²⁰⁶ Přičemž o potrestání Gajdy a dalších členů NOF se dlouhodobě zasazovali prezident Masaryk i ministr zahraničních věcí Edvard Beneš. Po této události a Gajdově zatčení NOF opustila až třetina členstva a v úvahu připadala i možnost volby nového předsedy. Fašisté se tak v agitaci zaměřili na podstatnější a praktičtější politická témata. Po vítězství Adolfa Hitlera v Německu 30. ledna 1933 přicházelo do ČSR stále více emigrantů, zejména z levicových a židovských kruhů. To bylo pro NOF ideální propagandistické téma a příležitost pro opětné zlepšení budoucích volebních preferencí.²⁰⁷

Také proti Stříbrnému byly od roku 1931 do roku 1933 vedeny procesy z důvodu údajné korupce z doby, kdy zastával post ministra železnic. Za strůjce těchto procesů považoval Stříbrný Beneše, i proto v červnu 1931 vydal brožuru *J. Stříbrný před vyšetřujícím výborem*.²⁰⁸ Proces byl velice zdlouhavý a bylo do něj zapojeno i množství politických „špiček“, ale hlavní konflikt byl veden mezi Benešem a Stříbrným. Nakonec byl Stříbrný osvobozen, k čemuž mu dopomohl i jeho právní zástupce a národní demokrat Ladislav Rašín.²⁰⁹

V tomto období se tedy krajně pravicové skupiny začínají dožadovat jednotného postupu při ochraně státu proti zvyšujícímu se nebezpečí od nacistického Německa, komunistů i vznikající Sudetendeutsche Partei (Sudetoněmecké strany). Vláda agrárníka Jana Malypetra, jenž ke konci roku 1932 nahradil Františka Udržala, průběžně vydala řadu zákonů na obranu republiky a budování takzvané „silné demokracie“. Jednalo se například o „*zmocňovací zákon vybavující vládu i prezidenta mimořádnými pravomocemi bez předběžného schválení parlamentem. Dále byl přijat tiskový zákon, omezující svobodu tisku, zákon o mimořádných opatřeních, jenž měl zajistit celistvost státu, republikánskou státní formu a veřejný pořádek, dále doplňující zákon na ochranu republiky, zákon o stíhání protistátní činnosti státních zaměstnanců a 25. října 1933 byl přijat zákon o zastavení a o rozpuštění politických stran*“.²¹⁰ Těmito kroky se Malypetrova vláda snažila upevňovat státní moc a zároveň perzekuovat české fašisty i komunisty a zabránit „nacizaci“ sudetských Němců. V důsledku represí a významnému

---

²⁰⁶ PEJČOCH, Ivo. *Fašismus v českých zemích*, s. 102-104.

²⁰⁷ ČECHUROVÁ, Jana. *Česká politická pravice*, s. 96.

²⁰⁸ VYKOUPILO, Libor. *Jiří Stříbrný*, s. 172.

²⁰⁹ Tamtéž, s. 177-178.

²¹⁰ PASÁK, Tomáš. *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945*, s. 104-105.

úbytku členstva po „židenickém puči“ byla NOF ochotná pokusit se sjednotit síly ve větším „protihradním“ pravicovém celku.

3.4 Národní fronta a cesta k sjednocení

Dlouhodobě nejvýznamnějším představitelem české pravice a nacionalistických postojů byla ČsND, která od voleb v roce 1929 měla v NS 15 poslanců a byla součástí Udržalovy i Malypetrovy vlády v zastoupení Josefem Matouškem na postu ministra průmyslu, obchodu a živností. Nicméně strana stále trpěla vnitřní polarizací v podobě průmyslového křídla v čele s generálním tajemníkem Ústředního svazu československých průmyslníků Františkem Xaverem Hodáčem, Ladislavem Novákem a zmíněným Josefem Matouškem, na druhé straně pak stálo nacionalistické křídlo s Viktorem Dykem a jeho výrazně „protihradními“ názory. Do konfliktu zasahovala i Liga se Stříbrným, jenž se snažil Hodáče zdiskreditovat. Naopak „Hrad“ v tisku útočil na Dyka jako zatvrzelého šovinistu a důvod budoucí izolace ČsND.²¹¹

Hodáčův vliv postupně sílil, podařilo se mu zmírnit Kramářovy výpady proti Benešovi, prosadit souhlas s německými koaličními stranami a odvrácení strany od fašistů. Průmyslová skupina byla velmi posílena Dykovou smrtí, ovšem Hodáč měl spory i s hlavními Kramářovými stoupenci Františkem Síssem a Františkem Hlaváčkem. Sís byl zbaven vlivu na *Národní listy* a Hlaváček kritizován za nezáměr o potřeby průmyslu. Hlaváček zpětně Hodáče spojoval s Benešem i smířlivou politikou vůči Sovětskému svazu a po neúspěšném pokusu o vytvoření vnitrostranického opozičního bloku se zaměřil na jednání se Stříbrným a Gajdou. Další významnou skupinou byla Mladá generace ČsND v čele s Ladislavem Rašínem, jež se se svým radikálním nacionalismem sdružovala kolem měsíčníku *Národní myšlenka*. Mladá generace se hlásila k Dykovu odkazu a Hodáče tvrdě kritizovala pro jeho kompromisy s „Hradem“. Na pátém sjezdu ČsND v květnu 1933 se veškeré vnitřní směry střetly a došlo k jisté konsolidaci. Předsedou národních demokratů zůstal Kramář, který však už měl v tomto období zdravotní potíže, takže vedení strany spočívalo na Hodáčovi s Matouškem. Ladislav Rašín přešel ze stranické opozice a stal se jedním z tajemníků strany, stále však byl představitelem radikálního křídla. Střední třídy včetně státních zaměstnanců měl zastupovat František Ježek. Strana nekritizovala „Hrad“, ale přijala usnesení v souladu s koaliční politikou, jež vinu za hospodářskou krizi přisoudila státně kapitalistickému podnikání a požadovala zachování pevné měny i omezení výdajů na státní správu a nezaměstnané.²¹²

---

²¹¹ SLÁDEK, Zdeněk. Československá národní demokracie. In: MALÍŘ, Jiří et al. *Politické strany*, s. 605.

²¹² Tamtéž, s. 606-607.

I přes zdánlivou všeobecnou shodu se nejvýraznější opoziční radikálové reprezentovaní Karlem Locherem a Adolfem Duškem rozhodli od ČsND oddělit a vytvořit vlastní uskupení. Ustavila se tak samostatná Radikální národní demokracie, jež navázala kontakt s NOF a následně 7. dubna 1934 vznikla Národní fronta jako pokus o sjednocení všech krajně pravicových subjektů pod jednu organizaci. Fronta se z největší části skládala z NOF a poté z Radikální národní demokracie, Národní strany živnostenstva a obchodnictva v Československé republice, Národního tábora československého, Sdružení katolických zemědělců, Selského svazu, Sdružení majitelů domů, Svazu zemědělců a dělníků, Konzervativní strany a Družiny dobrovolců zahraničního vojska. Do čela byl ustanoven František Mareš a místopředsedou se stal Radola Gajda. Národní fronta se jevila pouze jako reorganizovaná fašistická strana, jelikož se její program a ideologický základ nijak nelišily od NOF: „*Vycházela ze stavovského pojetí korporativního státu. Požadovala, aby bylo radikálně s „komunisty, rozvratníky a židovskými emigranty zúčtováno“*“, přičemž převzala do svého programu nacionalistické a protiněmecké heslo „*Svůj k svému*“.²¹³ Národní liga do Fronty odmítla vstoupit z důvodu Stříbrného vzájemné averze vůči Gajdovi i Gajdově nespolehlivosti.

Právě Gajda byl v Národní frontě tvůrcem konfliktu, neboť by úplným rozpuštěním NOF přišel o svoji pozici „vůdce“. Proto oznámil, že Národní fronta je pokusem o „rozbití“ NOF financovaným Živnobankou a představitelem ČsND Hodáčem, s přispěním „Hradu“.²¹⁴ Vzápětí 3. srpna 1934 část NOF stále věrná Gajdovi opouští Frontu, nicméně řada fašistických funkcionářů a skupin zůstala či vstoupila i do ČsND. Podle policejních informací měla za vznikem Národní fronty skutečně stát ČsND, jež plánovala vlastní posílení pozdějším splynutím Fronty s národními demokraty.²¹⁵

Mezitím Hodáč ve vedení ČsND postupně přešel k radikálně nacionalistické rétorice a silné kritice Benešovy zahraniční politiky. Beneš se z důvodu rostoucí hrozby nacistického Německa snažil o upevnění spojení s Francií, orientaci na Společnost národů a postupně i normalizaci vztahů se Sovětským svazem. Avšak Hodáč se po roce 1933 zaměřoval především na Mussoliniho Itálii a doporučoval spolupráci i s Piłsudskiho Polskem.²¹⁶ ČsND totiž už od roku 1930 opět tvrdě agitovala za začátek nové politiky „civilizovaných národů proti

---

²¹³ PASÁK, Tomáš. *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945*, s. 139.

²¹⁴ PEJČOCH, Ivo. *Fašismus v českých zemích*, s. 110

²¹⁵ PASÁK, Tomáš. *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945*, s. 139-140.

²¹⁶ Tamtéž, s. 138-139.

organizovanému sovětskému barbarství²¹⁷ a tím v té době měla blíže i ke Gajdovi vyznávajícímu panslavismus.

Nicméně jednání o normalizaci vztahů se SSSR pokračovala, byť se nejednalo o vlastní Benešovu iniciativu, ale spíše o následování francouzských snah o získání spojení SSSR proti německé hrozbě. To bylo společně s devalvací koruny a monopolizací vnitřního trhu agrárníky hlavním důvodem odchodu ČsND z Malypetrovy „široké koalice“. Národní demokraté považovali přechod do opozice za taktický tah před dalšími volbami, a k volebnímu úspěchu jim mělo pomoci právě nové spojení.²¹⁸

Národní demokraté měli ovšem i další důvod proč se pokusit sjednotit veškerou českou, respektive československou politickou pravici. Byla jim návštěva čelného představitele ČsND a generálního ředitele Živnostenské banky Jaroslava Preisse, jenž se vrátil z návštěvy nacistického Německa. Byl velmi znepokojen jeho průmyslovým a militaristickým rozmachem. Preiss si nedokázal představit, že by západní demokracie šly s Německem do války, a tudíž usoudil, že jedinou možností je zformovat jednu národní stranu, jež by tvořila opozici Sudetoněmecké straně a měla i dostatečně silnou pozici pro vyjednávání s Němci.²¹⁹

---

²¹⁷ SLÁDEK, Zdeněk. Československá národní demokracie. In: MALÍŘ, Jiří et al. *Politické strany*, s. 607.

²¹⁸ Tamtéž, s. 608.

²¹⁹ BROKLOVÁ, Eva; TOMEŠ, Josef; PEHR, Michal. *Agrárníci, národní demokraté a lidovci ve druhém poločase první Československé republiky*, s. 162.

4 Před volbami 1935

4.1 Vznik Národního sjednocení

Jiří Stříbrný se se svou Národní ligou nechtěl zúčastnit prvního pokusu o spojení pravicových skupin v rámci Národní fronty, především kvůli svým ambicím, které by se ve Frontě jen velmi těžko prosazovaly. Kromě Radoly Gajdy, k němuž měl averzi už od doby tristní vzájemné spolupráce v Lize, působilo ve Frontě i množství dalších charismatických osobností. Proto Stříbrný takticky vyčkával a začal jednat až při štěpení Národní fronty. V červenci 1934 vydal ve svém *Nedělním listu* úvodník s výzvou pro ČsND „*Ku sjednocení národní opozice*“.²²⁰

Národní demokraté se tedy v průběhu září 1934 důsledně připravovali na úvodní schůze s Ligou vypracováním přesného postupu budoucích jednání. Kramářovu prvotní představu o formě a fungování nového souručenství je možné výstižně popsat jeho výrokem „spolu a vedle sebe“.²²¹ Je očividné, že nepředpokládal a zřejmě si ani nepřál absolutní splynutí všech tří celků, nýbrž se mělo jednat jen o jakési souručenství k volbám. Kramář měl výhrady zvláště k charakteru i pověsti Stříbrného a chtěl raději pragmaticky sledovat vývoj společné spolupráce.²²²

Jednání s vůdcem Národní ligy Jiřím Stříbrným a představitelem Národní fronty Františkem Marešem vedl za národní demokrata František Xaver Hodáč. Vše formálně probíhalo se souhlasem Karla Kramáře, jenž měl být oficiálně v čele budoucího svazku. Nicméně Kramář byl touto dobou už velmi nemocný a nemohl tak na většinu věcí osobně a včas dohlížet. Postupem času byl upozaďován Hodáčem a Stříbrným, kteří si od společné „volební kandidátky“ mnoho slibovali.²²³

Stříbrnému se ovšem nakonec nepodařilo prosadit úplné spojení všech celků a národní demokraté si kladli i podrobné podmínky pro případné budoucí splynutí. Oficiálně měl být předsedou Kramář s místopředsedy Stříbrným a Marešem. Avšak v dohodě mělo být i jasně stanoveno, že Kramáře bude zastupovat Hodáč.²²⁴

Ke konečné dohodě Československé národní demokracie, Národní ligy a Národní fronty došlo symbolicky 27. října 1934, čímž započal poměrně dlouhý proces vzniku nové politického

---

²²⁰ VYKOUPILO, Libor. *Jiří Stříbrný*, s. 200.

²²¹ LUSTIGOVÁ, Martina. *Karel Kramář*, s. 250.

²²² VYKOUPILO, Libor. *Jiří Stříbrný*, s. 200.

²²³ BROKLOVÁ, Eva; TOMEŠ, Josef; PEHR, Michal. *Agráři, národní demokraté a lidovci ve druhém poločase první Československé republiky*, s. 162-163.

²²⁴ MAŘICA, Jan. *Od Československé národní demokracie k Národnímu sjednocení*, s. 170.

subjektu Národní sjednocení (NSj). Od dohody o svém vzniku bylo NSj definováno jako „volební souručenství tří složek, které budou usilovat o vytvoření těsnějšího vztahu v rámci jednoho hnutí, případně jedné strany“.²²⁵ Blížící se parlamentní volby tedy měly být pro budoucnost NSj osudové.

4.2 Snaha o splnutí a přípravy na volby

Stále v průběhu postupného, avšak ne absolutního slučování všech tří subjektů započaly horlivé přípravy na parlamentní volby. Ty se měly konat za necelých sedm měsíců v květnu 1935. Kramář již při uzavírání dohody o vzniku „volebního souručenství“ vytyčil základní heslo Národního sjednocení: „Národ a stát nade všecko.“²²⁶ NSj však celé předvolební období hojně provázela i jiná hesla, jako například „Nic než Národ!“²²⁷

První zkouškou nově spojené pravicové opozice byly obecní volby konané týden po dohodě v Písku a Pečkách.²²⁸ Po mohutné agitaci a uspokojujícím výsledku voleb v obou obcích byly tyto volby Františkem Xaverem Hodáčem využity jako pádný argument pro kompletní splnutí stran a využití masové formy předvolební propagace.

Nicméně se už objevily i první vnitřní konflikty, nejednotnost a nesouhlas s existencí NSj či jeho směřováním. Především se tak stalo v řadách ČsND, jež nikdy nebyla masovým typem politické strany, a naopak se zaměřovala na střední třídy s buržoazií. Zároveň ve svých řadách měla stále mnoho uznávaných akademických osobností, které nebyly zvyklé na propagandistický a bulvární styl ligistů s Jiřím Stříbrným v čele. Množství jeho listů bylo zaměřeno především na běžné lidi a tomu odpovídal i způsob vyjadřování a útočnost. Ve větší míře se jednalo o bulvární tiskoviny a články snažící se přinést senzaci. Z tohoto důvodu tak mnoho členů národně demokratické inteligence opouští stranu, jmenovitě například Jan Kapras, Kamil Krofta, Bohumil Němec či Josef Hudec.²²⁹

Dalším podstatným důvodem k secesi mnoha členů ČsND byla skutečnost, že došlo k vynechání stranického sjezdu, který by vznik NSj projednal. Národní demokraté byli ze tří původních subjektů jediní, kde dohodu odsouhlasilo pouze stranické vedení. V Národní lize i Národní frontě byl vznik alespoň oficiálně na sjezdech odsouhlasen.²³⁰

---

²²⁵ LUSTIGOVÁ, Martina. *Karel Kramář*, s. 250.

²²⁶ Tamtéž, s. 250.

²²⁷ Tamtéž, s. 250.

²²⁸ PASÁK, Tomáš. *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945*, s. 141.

²²⁹ MAŘICA, Jan. *Od Československé národní demokracie k Národnímu sjednocení*, s. 175.

²³⁰ LUSTIGOVÁ, Martina. *Karel Kramář*, s. 250.

V tisku se o nově se formujícím pravicovém hnutí neopomněly vyjádřit *Lidové noviny* bývalého člena národní demokracie a soudobého poslance ČSNS Jaroslava Stránského. Již 11. listopadu 1934 o vzniku NSj a Hodáčovi napsaly: „*Na poznámku, že organisováním „národní oposice podryvá autoritu vlády i státu“*, prohlásil, že jde pouze o technický termín. Název oposice byl nahrazen názvem sjednocení. Průhlednost změny je zřejmá. Nová kapitalistická fronta nemůže stavěti na oposici. Hodáč prozradil ústup od z opoziční fronty. Prozradil tím, že bojuje jen o moc a nikoliv změnu... jaképak národní sjednocení pro ochuzování lidu a pro kapitalistické zisky!“²³¹ a také zmínily odchody z národní demokracie, přesněji odchod profesora Karlovy univerzity Václava Hory a jeho vyjádření o morálním úpadku strany.

Ovšem ani ve Stříbrného Lize nebyl všeobecný souhlas se směřováním strany v rámci jednoho celku s národními demokraty. Zejména dlouholetí Stříbrného stoupenci, kteří s ním byli až z dob národních socialistů, odmítali spojení se opovrženímhodnou „stranou kapitálu“ v čele s jeho představitelem Hodáčem. Ale i přes to stranu prakticky nikdo neopustil. Národní liga navenek vyžadovala úplné propojení se strukturami národních demokratů, avšak interní instrukce hovořily o obezřetnosti. Měly být zachovány vlastní stranické struktury, a tedy je u Stříbrného patrné poučení již z dob spolupráce s NOF a Radolou Gajdou.²³² Stříbrný ve svých plánech na získání největšího vlivu v souručenství nezháhal. Už 9. prosince 1934 bylo předsednictvo Ligy zmocněno k urychlenému úplnému splynutí Národní ligy s ostatními složkami NSj. Stříbrný chtěl tímto krokem rozprostřít svůj vliv do všech částí NSj a formálně tak mělo vzniknout jednotné hnutí s jednotným členstvími vedením.²³³

Mezitím se uvnitř ČsND objevovalo částečné zklamání, výčitky a nepochopení. Vnikala tu „zed“ mezi znatelně nemocným Kramářem a energickým Hodáčem, který se vžil do vůdcovské pozice ve straně a kompletně přijal ideu sjednocení za svou. Kramář vždy byl velkým nacionalistou, avšak nikdy nechtěl polevovat nad demokratickými zásadami. Přál si, aby byli odpovědné osoby do funkcí zvoleny, ne jmenovány, na což byl zvyklý Hodáč. Taktéž předpokládal, že s ním budou veškerá rozhodnutí konzultována a jen on sám, jako předseda, bude mít poslední slovo ve veškerých zásadních otázkách. Proto také v úmluvě, schválené předsednictvem a širším výkonným výborem, výslovně zmínil, že Hodáčovo zmocnění jako jeho zástupce je jen dočasné. Znamená to tedy, že Kramářovy představy o budování a směřování souručenství NSj „byly velmi vzdáleny praktické politice prováděné dvojicí Hodáč – Stříbrný. Ti se spíše, než na ideu soustředili na zisk mandátů a jejich využití v praktické

²³¹ Lidové noviny ze dne 11. listopadu 1934.

²³² VYKOUPILO, Libor. *Jiří Stříbrný*, s 201.

²³³ Tamtéž, s 202.

politice“.²³⁴ Hodáč se cítil Kramářovým pohledem na vývoj NSj dotčen, oprávněnost většiny svých kroků obhajoval nutností rychlého jednání před blížícími se volbami.

Samotná volební příprava byla velmi hektická. Již nastíněná odlišná pojetí fungování a směřování NSj, v kombinaci s nejednotnou stranickou ideologií i voličskou základnou, způsobila nedostatečnou programovou ucelenost. Národní liga převzala vůdčí iniciativu a začala organizovat masovou kampaň: „Ve snaze oslovit široké lidové vrstvy a získat její hlasy preferovala vnější efekty před ideovým diskurzem a intelektuální argumenty nahrazovala slogany, takže již dobová publicistika psala o Národním sjednocení jako o „davovém hnutí“.“²³⁵

Touto dobou měl Stříbrný naplánovaný další krok ke splnutí všech tří subjektů, čímž mělo být propojení mládežnických organizací Ligy a ČsND. K první schůzi obou organizací mělo dojít 21. února 1935 v Měšťanské besedě a dle Vladimíra Fice měla mít „fašistickou atmosféru“: „*Celý podnik pod heslem Nic než národ! zaváněl fašismem, od oslovení „kamaráde“, přes pozdravy vztyčenou pravicí až po termíny „vůdce“ a „říšský sraz“.*“²³⁶ Jednání srazu měl předsedat Hodáče, Mareš a Stříbrný, který jej celé vel ve vlastní režii.

Následně mělo v březnu dojít ke konečnému sloučení Mladé generace ČsND s Mladou generací Národní ligy a vzniknout Mladé Národní sjednocení. Tato organizace se měla vyznačovat „*nejen okázalým radikálním nacionalismem, ale i pokusem o vytvoření paramilitaristické formace v podobě Šedé legie*“.²³⁷ Zde se tedy jednalo o fašizující tendenci NSj, zapříčiněnou vlivem Stříbrného Ligy a množstvím fašistických skupin jež do NSj vstoupily s Národní frontou.

Národní liga pokračovala ve své iniciativě a na svém sjezdu 17. března 1935 oficiálně rozhodla o úplném splnutí s NSj. Stříbrný měl jasně vytyčené cíle a utvrdil se ve svém „správném“ dosavadním postupu. Věřil, že jeho politická kariéra s projektem NSj opětně míří vzhůru. Udržoval náskok před oponenty, avšak nezapomínal ani na své koaliční partnery, kvůli kterým v *Poledních listech* zveřejňoval většinu svých nejbližších plánů. Pokud nějaký z jeho plánů skončil nezdarem z důvodu nesouhlasu koaličních partnerů, mohl na ně shodit vinu. Národní demokraté si ve své situaci nemohli dovolit žádné přehmaty, a tak Stříbrnému nechávali poměrně volnou ruku.²³⁸

---

²³⁴ MAŘICA, Jan. *Od Československé národní demokracie k Národnímu sjednocení*, s. 180.

²³⁵ BROKLOVÁ, Eva; TOMEŠ, Josef; PEHR, Michal. *Agrárníci, národní demokraté a lidovci ve druhém poločase první Československé republiky*, s. 163.

²³⁶ VYKOUPILO, Libor. *Jiří Stříbrný*, s. 202.

²³⁷ SLÁDEK, Zdeněk. Československá národní demokracie. In: MALÍŘ, Jiří et al. *Politické strany*, s. 610.

²³⁸ VYKOUPILO, Libor. *Jiří Stříbrný*, s. 202.

Teprve 14. dubna se v Kramářově vile sešel ústřední výkonný výbor ČsND se spoluúčastí Stříbrného a Mareše. Došlo ke konečné dohodě o absolutním sloučení všech subjekt, nicméně provedení bylo odloženo až na dobu po volbách. Předsedou strany Národní sjednocení měl být Kramář, místopředsedové Hodáč, Stříbrný a Mareš.²³⁹

Schůze byla pouhý měsíc před volbami a stranická kampaň se chýlila ke svému vrcholu. Představitelé NSj byli touto dobou velmi sebevědomí a očekávali velmi dobrý výsledek. Dopředu se už kalkulovalo o rozdělování funkcí a mandátů. I kalkulace založené na výsledcích ČsND a Ligy z roku 1929 předvíдалy významný nárůst členské základny.²⁴⁰

Agitace se vyhranila nejen proti zaběhlému partikularismu vládních stran, ale také proti komunistům, Benešově zahraniční politice vůči SSSR či henleinovcům. NSj prezentovalo svůj „nadstranická ráz“. Hodáč tvrdil, že je Henleinova strana nebezpečnější než původní DNSAP a to, že stále nebyla rozpuštěna, je ukázkou slabosti. Obecný názor NSj na německou hrozbu byl, že Němci vždy budou nepřáteli ČSR. Na schůzích NSj bylo dále konstatováno: „*Celou Evropou jde nová vlna pangermanismu a Němci se nijak netají tím, co chtějí po Sársku, jímž se třetí říše necítí nasycena... Denní projevy třetí říše jsou provokací celé Evropy. Proti této politice stojí spojenci nerozhodní, jezdí po konferencích a hledají, jak ještě dostat Němce ke spolupráci... Trpíme poraženectvím, které nemůže našim Němcům imponovati a musíme ukázati Němcům více síly... Germánská výbojnost jako pravěký ohrožovatel míru směřuje k tomu, aby zničila kulturu světa... Němci nikdy nesrostli s naší myšlenkou národní a s naší státní samostatností a využijí každé sebemenší příležitosti v náš neprospěch.*“²⁴¹

Celkově vypjatá atmosféra předvolebního období se projevil 1. května 1935, kdy se konaly oslavy, společně s masivními stranickými manifestacemi. Národní sjednocení uspořádalo „Májový nástup v Praze“, jehož se mělo účastnit na 25 tisíc lidí. Titulky v Národních listech hlásily „Provolávala se hesla „*At' žije slovanská Praha!*“ či „*Nic než národ!*“²⁴² Průvod procházel Václavským náměstím, přičemž vpředu šlo předsednictvo NSj a za ním bylo nesených velké množství modrých praporů s bílým kruhem a červeným písmenem „N“. Jan Mařica manifestaci NSj popisuje následovně: „*Kramář byl zdraven heslem: „Necht' žije vůdce náš“.* *Celá akce připomínala spíše podnik Národní obce fašistické. Nebylo přílišným překvapením, že tisk ostatních stran této nabízené šance lehce využil a používal vůči NSj rovnou*

²³⁹ PASÁK, Tomáš. *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945*, s. 143.

²⁴⁰ VYKOUPIIL, Libor. *Jiří Stříbrný*, s. 203.

²⁴¹ PASÁK, Tomáš. *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945*, s. 145.

²⁴² Národní listy ze dne 3. května 1935.

*příměry k hitlerovským metodám.*²⁴³ Je třeba dodat, že jen díky policii nedošlo k žádným závažným konfliktům se socialisty a komunisty.

4.3 Programová charakteristika

Na úvod je nutné konstatovat, že žádný oficiální stranický program Národního sjednocení nebyl vytvořen až do roku 1937, tedy až do prvního stranického sjezdu. NSj se začalo utvářet poměrně krátkou dobu před parlamentními volbami 1935, tudíž čelní představitelé všech tří frakcí neměli dostatek času na sestavení formálního předvolebního programu. Nicméně za jakýsi neoficiální program je možné považovat *Deset úkolů Národního sjednocení*, jež formuloval na své přednášce v Politické škole Národního sjednocení František Xaver Hodáč a které byly následně publikovány.

Tematický i ideologický rámec politického programu Národního sjednocení byl z velké části tvořen pokračujícím směrem Československé národní demokracie, jež tvořila stěžejní součást uskupení Národního sjednocení. Avšak do jisté míry se do vznikající „oficiální doktríny“ v podobě stranického programu promítly i ideje Národní ligy a Národní fronty.²⁴⁴

Deset úkolů Národního sjednocení tedy je nevelkou publikací Hodáčových přednášek, která obsahuje následujících deset prostých bodů:

1. Proti sobectví a nadvládě politických stran – Jedná se o prezentaci národního osvobození 28. října 1918 jako úsilí sjednocených národních sil. Následně měl vývoj stranického systému ovšem národ jen rozdělovat, jak Hodáč shrnuje: „*Politické strany po převratu vždy více přestávaly sloužit národu a státu, slouží zájmům určitého kruhu straníků, zařizují hospodářské podniky a kořistí pro ně svou politickou mocí.*“²⁴⁵

Strany měly být svou sobeckou politikou strůjcem úpadku národa i státu. Národní sjednocení se jménem Hodáče vymezilo proti osočení, kterého se jim dostalo od dalších stran a odpůrců: že jsou pány kartelů a bank. Tato nařčení měla být reakcí na stranické stanovisko, že „*zásahy politických stran do hospodářství oslabují hospodáře a zmenšují vlastní jeho odpovědnost*“²⁴⁶ a cíl Národního sjednocení toto zpolitizování se souhlasem lidu odstranit. Strana dle Hodáče na kartely s bankami neměla mít žádný vliv. K tomu se Národní sjednocení mělo domáhat o ustanovení v rámci bankovního zákona, které by zakazovalo zasedání členů zákonodárných sborů v správních radách obchodních bank, a mělo se stavět proti sanaci bank

²⁴³ MAŘICA, Jan. *Od Československé národní demokracie k Národnímu sjednocení*, s. 192.

²⁴⁴ HARNA, Josef. *Politické programy Československé národní demokracie a Národního sjednocení 1918-1938*, s. 32.

²⁴⁵ Tamtéž, s. 171.

²⁴⁶ Tamtéž, s. 171.

z financí státu nebo ostatních peněžních ústavů. Na podepření přednesených tvrzení jsou zde vypsány údaje, týkající se porovnání s agrárníky a socialisty. Jejich vlivu podléhaly instituce s mnohonásobně větším kapitálem, než měla Živnostenská banka, se kterou byly Československá národní demokracie a posléze i Národní sjednocení spojovány.

První článek je uzavřený polemikou o československém stranickém systému, který „prorůstal“ kulturou, školstvím, hospodářstvím, a dokonce i armádou. K tomu Hodáč nastiňuje příklad západních demokratických systémů Anglie a USA, ve kterých jsou dvě velké politické strany, a pokud jedna začne zneužívat své moci pro vlastní prospěch, tak ji národ vymění za druhou. Zde přichází slib, že Národní sjednocení povede boj proti rozdělování moci a parcelaci státu pro stranické zájmy, jež národ vedou k mravnímu i hospodářskému úpadku. Republika má patřit národu, ne politickým stranám.²⁴⁷

2. Národní myšlenka základem našeho programu – Obsah celého druhého článku je věnovaný oslavě a nutné podpoře národní myšlenky, jež „*chce dosáhnout největších možných úspěchů pro vlastní národ, jež společný národní zájem povyšuje nad všechny ostatní zájmy, nad zájmy tříd, stavů, skupin, politických stran, jednotlivců.*“²⁴⁸ Hodáč zdůrazňuje, že sjednocení národa ve společné národní myšlence přináší národům úctu a vážnost před ostatními. Vyzdvihuje příklad Italů, kteří se z úpadku povznesli mezi nejvlivnější národy světa. Němci dle něj silou národní myšlenky zavrhlí mírové smlouvy a vynutili si světové uznání svého protiprávního postupu. I Francii dvakrát po válce zachránila vláda mužů, již národní myšlenku postavili nad zájem politických stran a skupin.²⁴⁹

Národní sjednocení tedy zásadně odmítá útoky socialistických skupin i tisku na studentstvo, které se projevilo národními projevy a tvrzení, že se jedná o „přepjatý nacionalismus“, jenž je v rozporu s lidským pokrokem. V závěru Hodáč udává podstatnou tezi k soudobé československé situaci a stranické ideji: „*Nejsme proti odborové spolupráci s Němci. Ale v době, kdy naši němečtí spoluobčané vystupují ze stavovských stran a sjednocují se v Henleinově Heimatfrontě, politické síly československé nesmějí býti zeslabovány stranictvím stavovským a třídním. Jestliže vzroste počet mandátů Heimatfronty, musí dvakrát tolik vzrůstí mandáty všenárodní fronty československé.*“²⁵⁰

3. Silný stát zárukou svobody vlasti – Základem svobody má být jednotný silný stát, přičemž se zde jedná zejména o sjednocení veškerých zákonů v Československé republice.

²⁴⁷ HARNA, Josef. *Politické programy Československé národní demokracie a Národního sjednocení 1918-1938*, s. 171.

²⁴⁸ Tamtéž, s. 171.

²⁴⁹ Tamtéž, s. 172.

²⁵⁰ Tamtéž, s. 172.

Hodáč ovšem podotýká, že se tak za 16 let existence státu nestalo a mezi českými zeměmi a Slovenskem panuje nejednotnost. Nacionální Slováci se ve společném státě mají cítit stejně bezpečně a na stejné všeobecné úrovni jako nacionální Češi, tudíž musí co nejdříve dojít k povznesení hospodářství a jednotné státní infrastruktury na území Slovenska.

Současně je dle Hodáče nutné, aby se naplnilo a dodržovalo zvláštní postavení Podkarpatské Rusi, jež měla ustanoveno v ústavě republiky. Nicméně Národní sjednocení se nikdy nevzdá příslušnosti Podkarpatské Rusi k Československé republice a má být plně povznesena na úroveň blahobytu zbytku území a v případě nutnosti chráněna proti nepříteli. Také dále deklaruje, že za zájem státu bude pracovat v opozici i ve vládě.²⁵¹

4. Pro národní ráz státu – Československý stát byl vybudován jako stát národní a takový charakter mu musí i nadále zůstat. Školství mělo budoucí generace vést k národnímu cítění, avšak soudobé školství na děti národní sebevědomí nepřenašelo. Protistátní živly měly být ze školství vyloučeny.

Stejně tak se má dodržovat přísný národní ráz v hospodářství a kultuře, což vyžaduje „převod většinových účastí zahraničního kapitálu do československých spolehlivých rukou“; Hodáč chce, „aby česká kultura byla světová: ale bude jí pouze tehdy, jestliže neztratí souvislost s životem národa.“²⁵² Zde však Hodáč opomenul zmínit i slovenskou kulturu a uvedl pouze českou.

Důležitým bodem je otázka jazyka v souvislosti s problematičným pohraničím. Hodáč zdůrazňuje, že je v republice stále mnoho míst, kde jsou potlačovány státní symboly a jazyk. Ovšem právě jazyk působí nejvíce na sebevědomí lidí, a tak je nastíněna pohraniční situace: „Jaký musí mítí pocit mládež v pohraničí, vidouc, že ve vlastním státě jsme nedovedli pevně získati vážnost svému jazyku? A přece právě v pohraničí potřebujeme sebevědomých, národně pevných lidí, poněvadž tam se obrátí především útok nepřátel, až budeme opět zápasiti o samostatnost státu.“²⁵³

Národní sjednocení se následně brání rozdělení správy dle národností. Chce jednotnou organizaci v průmyslu, živnostech, obchodních komorách i zemědělských radách. Spolupráce s Němci v jednotlivých organizacích nemá být brána jako ústupek, ale zachování jednotného národního rázu státu. Tímto se Hodáč dostává k další, pro tuto práci podstatné tezi, že nechtějí spoluobčanům jiné národnosti brát jejich práva zaručená zákonem: „*Náš nacionalism nikdy*

²⁵¹ HARNA, Josef. *Politické programy Československé národní demokracie a Národního sjednocení 1918-1938*, s. 172-173.

²⁵² Tamtéž, s. 173.

²⁵³ Tamtéž, s. 174.

*nechtěl hrubého potlačování jiných. Ale nebude výsad, které namnoze dosud zůstaly. Zákon republiky bude platit pro každého. Každý občan musí jasně vědět, že odpor proti provádění zákona nebude dovolen nikomu.*²⁵⁴ Tento typ nacionalismu deklarovaný Národním sjednocením měl být nejlepší zárukou proti národnostním sporům v první republice

5. Pro občanskou svobodu a skutečnou demokracii – Jedná se společně se čtvrtým článkem o nepodstatnější část celého programu Národního sjednocení. To se zde otevřeně hlásí k zachování a obraně politického systému Československé republiky i demokratického zřízení. Hodáč shrnuje historické reálie týkající se boje českého, respektive československého národa za svobodu takto: *„Každý národ svým způsobem zabezpečí spolupráci všech svých členů pro společné dobro. Náš národ vyrostl v boji za občanské svobody.“* a *„Demokracie jest nejlepším způsobem vlády v československém národě.“*²⁵⁵

Avšak jsou zde zmíněny i meze těchto státem zaručených svobod, především v kontextu vnitřních rozvracečů státu. Hodáč přímo označuje komunisty s jejich úklady a následně deklaruje nutnost skoncovat s nerozhodností a zasáhnout. Dále akcentuje, že je toto omezení svobod možné jen kvůli ochraně bezpečnosti státu, brannosti národa, národního rázu státu a zákonného pořádku: *„Ale jenom na jeho obranu je možno omezit svobodu. Potlačiti svobodu ve prospěch vládnoucích politických stran znamená zastaviti rozvoj a pokrok národa a státu. Demokracie vyžaduje svobodu veřejného mínění.“*²⁵⁶

V pátém článku jsou tedy obsaženy nutné zásady ochrany svobod vyjadřování, tisku, ale i shromažďování. Mezi další prvky demokracie, které by se měly zlepšit, jsou význam a vliv zvolených sněmoven na správu státu. K závěru Národního sjednocení přichází s požadavkem, který měli národní demokraté dlouhodobě společný s Ligou i některými českými fašisty, tedy zrušení vázaných kandidátních listin a poslaneckých reversů spojených s volebním soudem: *„Národní sjednocení žádá změnu volebního řádu, při níž by zůstal zachován demokratický požadavek poměrnosti volebního práva, ale zrušena vázanost kandidátních listin, zřízeny menší volební okresy a volební soud zbaven vlivu politických stran.“*²⁵⁷ Národní sjednocení se prezentovalo jako strana pro demokracii a proti diktatuře osob, stran, stavů a tříd.

6. Pro dobrou zahraniční politiku – V pojetí zahraniční politiky měla Československá republika být nadále „hrází“ proti německé agresivní rozpínavost v případě, že by se Německo se svými spojenci rozhodlo o revizi mírových smluv a hraničního uspořádání. Hodáč

---

²⁵⁴ HARNA, Josef. *Politické programy Československé národní demokracie a Národního sjednocení 1918-1938*, s. 174.

²⁵⁵ Tamtéž s. 174.

²⁵⁶ Tamtéž, s. 174.

²⁵⁷ Tamtéž, s. 175.

zdůrazňuje, že Národní sjednocení rozhodně nechce být agresorem a vyvolávat konflikt či vůbec být v napjatém mezinárodním vztahu, jelikož je nutné žít se svými sousedy v míru.

Nicméně je toho možné dosáhnout jedině, pokud je stát silný mezinárodně i vnitřně. To chtělo Národní sjednocení zajistit pomocí spojenectví se státy, jež byly také podobně ohroženy, tedy především s Francií. Dále sblížením a urovnáním vztahů s Polskem, Bulharskem a nadějí na zlepšení situace v Rusku, jež mělo stále mít úlohu sjednotitele Slovanstva.

Z předchozího tedy plyne, že Národní sjednocení chtělo vytvořit slovansko-románskou skupinu evropských států. Zde je zmíněno utvoření Malé dohody a spojenectví s Francií a také není vynechána zmínka o Itálii, která má příslušet do skupiny slovansko-románských států, ale „*vinou jednotlivců a některých politických stran došlo k vážným nedorozuměním také mezi námi a Itálií. Štefánik poznal nutnost této spolupráce, a musíme dosáhnout přátelské spolupráce s Itálií, jako musíme dosáhnout spolupráce s Polskem.*“²⁵⁸ Zde stojí za připomínku, že tento Hodáčův bod nekoresponduje s postupným vývojem v Itálii, kde už byl politický režim nekompatibilní s demokratickým režimem, jenž chtělo Národní sjednocení podporovat. Podobně to bylo s Polskem, které v roce 1934 přistoupilo na dohodu s Německem.

V článku jsou kriticky hodnoceni socialisté a jejich strany, jež dle Hodáče mohou za špatné vztahy se zmíněnými zeměmi. První republika se měla stát součástí evropského hospodářského souručenství slovansko-románských států.²⁵⁹

7. Pro hospodářský rozvoj, proti bídě a nezaměstnanosti – hned na úvod je předestřena jedna ze základních tezí programu Národního sjednocení: „*Rozvoj hospodářských sil, je možný jen tam, je podnikavost a odpovědnost jednotlivců. Proto chráníme soukromé podnikání.*“²⁶⁰ Hodáč situaci v Československé republice ilustruje příkladem státních lesů a statků, jež mají miliardové hodnoty, ale netvoří zisk a naopak jsou velmi schodkové. Kdyby však byly v rukou podnikavých jednotlivců, měly by roční výnosy přes 150 milionů.

Národní sjednocení tak odmítalo zasahování státu do podnikání a regulaci výroby a obchodu. Přičemž je tu podrobněji rozvinuto pět stěžejních úkolů: „*otevřítí československému zboží cestu do ciziny; zvětšiti výrobu a výměnu zboží pro domácí trh; vrátiti klid a jistotu soukromému podnikání; zjednati podmínky pro zlevnění úvěru a jeho dosažení; provésti zvláštní opatření k snížení nezaměstnanosti.*“²⁶¹

---

²⁵⁸ HARNA, Josef. *Politické programy Československé národní demokracie a Národního sjednocení 1918-1938*, s. 176.

²⁵⁹ Tamtéž, s. 176.

²⁶⁰ Tamtéž, s. 176.

²⁶¹ Tamtéž, s. 178-179.

8. Pro sociální spravedlnost a spolupráci – Bod zabývající se sociálním programem, v jehož rámci jsou opětně uvedeni socialisté jako špatný příklad politické praxe při řízení států. Hodáč udává, že „*demokracie nemůže žádati jen hlasovací právo pro občana, nýbrž také ochranu hospodářského a sociálního postavení hospodářsky slabých. Proto žádáme také my sociální zákonodárství na ochranu zaměstnanců.*“²⁶² Národní sjednocení se chtělo zasadit o spolupráci zaměstnavatelů se zaměstnanci namísto třídního boje. Proklamovalo tedy, že spolupráce vítězí.²⁶³

9. Pro pevnou měnu a pořádek ve veřejném hospodářství – Národní sjednocení v rámci monetární a fiskální politiky propaguje pevnou měnu podloženu státním zlatem. Stručně také zmínilo nutné zlepšení platů státních zaměstnanců, snížení daní na snesitelnou úroveň, vyrovnanou státní pokladnu a celkové zjednodušení veřejné správy.²⁶⁴

10. Sjednocením národních sil pro lepší budoucnost národa – Poslední bod rekapituluje obsah bodů předešlých a v krátkosti tak nastiňuje cíle Národního sjednocení. To má tak svým vznikem reflektovat svízelnou národní situaci, nejen v podobě hospodářského úpadku, ale především i úpadku mravního. Zároveň se již podle názvu „sjednocující strany“ má jednat o konec roztržičnosti na velké množství stavovských i třídních skupin a politických subjektů: „*Zmenšíme počet politických stran. Namísto rozvratu a postupujícího tříštění politických sil postavíme Národní sjednocení, aby se splnily naděje z 28. října na lepší budoucnost národa ve svobodném, spravedlivém, národním státě.*“²⁶⁵

Josef Tomeš reflektuje zásadní charakteristiku úvodní etapy Národního sjednocení, jež se projevila přímo na příkladu brožury *Deset úkolů Národního sjednocení*: „*Vcelku věcně formulovaný text programu poněkud kontrastoval s obálkou brožury, již vévodila kresba F. X. Hodáče v patetické řečnické póze... Tento kontrast jako by názorně ukazoval podstatu rozdílu mezi Československou národní demokracií a Národním sjednocením, který meritorně nespočívá v programové oblasti, ale ve změně charakteru strany a jejího politického stylu.*“²⁶⁶

---

²⁶² HARNA, Josef. *Politické programy Československé národní demokracie a Národního sjednocení 1918-1938*, s. 179.

²⁶³ Tamtéž, s. 180.

²⁶⁴ Tamtéž, s. 180-181.

²⁶⁵ Tamtéž, s. 181-182.

²⁶⁶ BROKLOVÁ, Eva; TOMEŠ, Josef; PEHR, Michal. *Agráři, národní demokraté a lidovci ve druhém poločase první Československé republiky*, s. 166.

5 Po volbách 1935

5.1 Volební výsledky

Volby do Národního shromáždění republiky Československé se uskutečnily 19. května 1935 a pro Národní sjednocení byly naprostou porážkou. I přes vysoká očekávání, investovaný kapitál a masivní volební kampaň s manifestacemi, se kýžený výsledek nedostavil. Nepomohla ani volební koalice s rusínskou Ruskou národní autonomní stranou, jež měla dopomoci k získání dalších hlasů na Podkarpatské Rusi a Slovensku.²⁶⁷ Národní sjednocení skončilo až na osmém místě s pouhými 5,57 %. Naopak volby vyhrála na počet hlasů Sudetoněmecká strana Konrada Henleina s 15,18 %. Avšak díky volebnímu systému, který zvýhodňoval menší strany, získala o jeden mandát více Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu s 14,29 %. Komunistická strana Československa si s 10,32 % udržela svých 30 poslaneckých mandátů.²⁶⁸ Samostatná NOF získala 2,03 % a 6 poslaneckých mandátů. „Zbylí“ fašisté z NOF tedy obdrželi přibližně třikrát méně hlasů než NSj, což samozřejmě celkově podtrhuje špatný výsledek NSj.²⁶⁹

Národní sjednocení za 458 351 odevzdaných hlasů získalo 17 poslaneckých mandátů z 300 a 9 senátorských mandátů ze 150. Polepšilo si tak přibližně o 100 tisíc hlasů a 2 poslanecké mandáty oproti roku 1929, kdy jich měla samostatná ČsND 15. Nicméně v roce 1929 obdržela také samotná Liga 3 poslanecké mandáty, což znamená, že po předchozích volbách měly ČsND s Ligou dohromady 18 mandátů. Proto tento fakt *Lidové noviny* okomentovaly tak, že se ČsND „musí nyní dělit se Stříbrným o mandáty, které by získala sama“.²⁷⁰ Přes 70 % hlasů NSj obdrželo v Čechách a 40 % tvořila samotná Praha, kde NSj skončilo druhé za ČSNS.²⁷¹

V prvním skrutiniu NSj získala 8 poslaneckých mandátů – Karel Domin, Vojtěch Holeček, Antonín Chmelík, Vilém Knebort, Karel Kramář, František Schwarz, Jiří Stříbrný, Alois Štůla, a 3 senátorské – Josef Kvasnička, Josef Matoušek, Jindřich Trnobranský.²⁷² Ligisti z toho počtu obdrželi 3 poslanecké mandáty pro Antonína Chmelíka, Františka Schwarze a Jiřího Stříbrného a 1 senátorský pro Jindřicha Trnobranského.²⁷³

²⁶⁷ NĚMCOVÁ, Markéta. Strany rusínské menšiny. In: MALÍŘ, Jiří et al. *Politické strany*, s. 962.

²⁶⁸ Český statistický úřad. *Volby do Národního shromáždění - 1920 až 1935*. Dostupné z: www.czso.cz

²⁶⁹ PASÁK, Tomáš. *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945*, s. 154.

²⁷⁰ *Lidové noviny* ze dne 21. května 1935.

²⁷¹ Český statistický úřad. *Volby do Národního shromáždění - 1920 až 1935*. Dostupné z: www.czso.cz

²⁷² *Národní listy* ze dne 23. května 1935.

²⁷³ MAŘICA, Jan. *Od Československé národní demokracie k Národnímu sjednocení*, s. 195.

V čele nově vznikající „široké koalice“ stanul slovenský agrárník Milan Hodža. Nová vláda nastoupila do úřadu až v listopadu 1935 ve složení: RSZML, ČSDSD, ČSNS, ČSL, ČŽOSS, Německý svaz zemědělců a venkovských živností (BdL) a Německá sociálně demokratická strana dělnická v ČSR (DSAP). Jednalo se o snahu zapojení a státotvorné spolupráce s aktivistickými německými stranami.²⁷⁴

5.2 Vnitrostranický vývoj a konflikt

V Národním sjednocení po zveřejnění výsledků voleb panoval zmar. Parlamentní volby a tím i cesta k dominanci československé stranické politiky byly středobodem a prvotním impulsem pro vznik projektu NSj. Především Jiří Stříbrný s Františkem Xaverem Hodáčem měli před volbami zcela nerealistická očekávání, že se NSj stane vedoucí stranou a převezme roli masové celonárodní fronty. Oba vložili do předvolební kampaně mnoho času i energie a očekávaly jen ty nejlepší výsledky. I samotný Karel Kramář měl po zveřejnění výsledků voleb pronést: „*Ten národ je bahno!*“²⁷⁵ Bylo zjevné, že i přes letité zkušenosti se zklamáním ve volbách, takovýto výsledek nečekal. Uvědomoval si, že touto prohrou a jeho zhoršujícím se zdravotním stavem, pro něj politická kariéra pomalu končí.

Další nepříjemností bylo povolební „vyúčtování“, jelikož finanční náklady na kampaň NSj byly obrovské. Do kampaně mělo být investováno 3 856 362,85 Kčs, avšak není zcela jisté rozdělení plateb. Dle Vladimíra Fice se mělo jednat o zdroje z finančních kruhů spřízněných s Jaroslavem Preissem.²⁷⁶ Naopak Jan Mařica poté upřesňuje, že souhrnná částka pocházela ze dvou fondů. Z oficiálního volebního fondu a dále ze soukromého Hodáčova fondu, jenž měl přispět částkou 1 105 005 Kčs. Je nutné dodat, že celé volební výdaje měly být financovány pouze ze zdrojů ČsND, která tak financovala likvidaci Národní fronty a veškeré výdaje za fungování orgánů Národní ligy.²⁷⁷

Dle výše investované částky do projektu NSj je zřejmé, že ho Hodáč skutečně vzal za svůj a spojil s ním svou budoucnost. Volební krach se promítl i v jeho osobní kandidátce, když se sám, jistý si dobrým výsledkem se ziskem až 40 mandátů, zařadil na šesté místo pražské kandidátky a následně propadl.²⁷⁸

Mezitím už panoval vnitrostranický konflikt mezi jednotlivci, kteří se snažili prosadit na lepších místech stranické kandidátky a získat tak pro sebe mandát. Národní demokraté byli

²⁷⁴ BALÍK, Stanislav et al. *Politický systém českých zemí 1848-1989*, s. 61.

²⁷⁵ LUSTIGOVÁ, Martina. *Karel Kramář*, s. 253.

²⁷⁶ VYKOUPIIL, Libor. *Jiří Stříbrný*, s. 203.

²⁷⁷ MAŘICA, Jan. *Od Československé národní demokracie k Národnímu sjednocení*, s. 199-200.

²⁷⁸ VYKOUPIIL, Libor. *Jiří Stříbrný*, s. 205.

díky svým zkušenostem poměrně klidní a smíření s povolební situací, avšak Stříbrný s ligisty ČsND obviňoval z nedodržování předběžných dohod a uzmutí poslaneckého a senátorského mandátu. Zástupci Národní fronty se také domáhali svého nároku na mandáty, zejména za jejich zásluhy při získání voličů od NOF. Zbylé skupiny je ale zcela ignorovaly.²⁷⁹

Lidové noviny vzápětí 23. května napsali o „Prudkých sporech v Národním sjednocení“ a článek pokračuje nastíněním vnitřní stranické situace: „*Krutá porážka, kterou národní sjednocení utrpělo, působí rozkladně. Dr. Kramář byl tak znechucen, že dokonce pomýšlel na to, že se sám vzdá mandátu.*“; „*Nastává divoký boj o kandidátku do druhého skrutinia*“; „*Z tohoto boje vznikají u nyní nejostřejší osobní konflikty. I v této věci se projevuje, jak lehkomyšlně Kramář a Hodáč zašantročili svou stranu Stříbrnému.*“²⁸⁰

Hodáč byl prvním ze stranického vedení, jenž se snažil o konstruktivní řešení dané situace. Již 24. května vydal prohlášení, ve kterém odmítl možnost kandidovat v dalším skrutiniu. Mělo se jednat o gesto směrem ke Stříbrnému, aby se též vzdal svého mandátu. Stříbrný se ovšem svého mandátu nehodlal vzdát, jelikož se mohl stát „nejsilnějším“ stranickým zástupcem v poslanecké sněmovně, a tak prakticky ovládat celý poslanecký klub. Jednal tak i z důvodu již zaručeného mandátu z prvního kola voleb. *Národní listy* a *Lidové noviny* Hodáče chválily za jeho krok, nikoli pak socialistické *České slovo*, jež ho označilo za zbabělce.²⁸¹

Samotný Hodáč předpokládal, že bude po svém gestu považován za jakéhosi „mučedníka“, nicméně po třech týdnech Stříbrného neústupnosti se z celé situace stala fraška. Stříbrný byl zkušeným politikem a žádné podobné projevy demonstrativní povahy ho nezajímaly. Věděl, že nemocný Kramář zůstane v ústraní a pokud se Hodáč nedostane do parlamentu, pak bude mít celé NSj pod svým vedením. Celá situace došla tak daleko, že Stříbrný Hodáče zcela ignoroval a na Kramářovo ujišťování, že s Hodáčem oba odejdou s hrdostí, nereagoval. Veřejností se začínají šířit úvahy, že se účelové volební uskupení rozpadá. Teprve 16. června se v *Nedělním listu* objevuje informace o tom, že se Stříbrný svého mandátu vzdává.²⁸²

Stříbrný se od voleb projevoval jako rozkladný element a snažil se získat vliv nad Kramářem kvůli jeho budoucím nahrazení v čele strany. Hodáč se naopak snažil Stříbrného vliv omezit, především i pomocí vyjednávání o možném vstupu do vlády. Následné měly Lidové noviny 24. září 1935 psát o Františku Ježkovi jako možném kandidátu NSj na pozici ministra.

²⁷⁹ VYKOUPILO, Libor. *Jiří Stříbrný*, s 204-205.

²⁸⁰ Lidové noviny ze dne 23. května 1935.

²⁸¹ VYKOUPILO, Libor. *Jiří Stříbrný*, s 205.

²⁸² MAŘICA, Jan. *Od Československé národní demokracie k Národnímu sjednocení*, s. 204.

Dokonce i Edvard Beneš by s NSj ve vládě neměl problém, ale za předpokladu, že z něho odejde Stříbrný. Na to Stříbrný reagoval ústupem od své rozvracečské činnosti ve straně. Také přestal se svými výpady proti Hodáčovi, který jednal s agrárníky.²⁸³

Obecně se národně demokratická část NSj odvrací od „vyhrocené“ a extrémně útočné politiky z období voleb. Znatelný rozdíl byl u Hodáče, jenž se postupně vrátil ke klasickému národně demokratickému programu „*kteřý se opíral o svobodu, podporu aktivit jednotlivce (soukromé podnikání) a dodržování demokratických zásad. Odmítl podporu pro kartely, věnoval se sociálním otázkám a tématice práce na liberálním základu. Z Hodáčových povolebních projevů mizel nacionální esprit, o který se ještě nedávno opíral.*“²⁸⁴

Už 7. listopadu 1935 dochází k poslednímu Kramářově projevu v poslanecké sněmovně. Při rozpravě o zahraniční politice opět kritizoval směřování zahraniční politiky a jejího strůjce Beneše. Jan Mařica jeho proslov, týkající se Beneše, shrnuje následovně: „*Na Kramářově straně již nešlo spory překlenout a najít smírné řešení. Ve svém zahraničně politickém stanovisku zopakoval své tradiční axiomy o víře ve slovanstvo a varoval před nebezpečím obrozeného pangermanismu. Nabízel řešení pouze ilusorní, která neměla reálný základ v tehdejší čase.*“²⁸⁵ Mimo jiné Kramář zmínil i jeho pohled na italský fašismus v kontrastu s bolševismem. Odsoudil protiitalské sankce a litoval, že ČSR podepsalo smlouvy se SSSR. Jako přesvědčený demokrat prohlásil: „*Fašismus není exportním zbožím. To mně činí fašismus sympatickým. Já jsem pro demokratismus, pokud bude poctivým, dokud nebude utlačovat svobodu, dokud nebude mít vázané kandidátní listiny.*“²⁸⁶ Je třeba zmínit, že Kramář, respektive NSj nevystupovalo proti italské agresi v Habeši, avšak vystupovalo zejména proti francouzské lidové frontě. V rámci ČSR poté NSj vedlo neustálý konflikt s Gajdovou NOF.

Dne 14. prosince 1935 přichází abdikace prezidenta Masaryka. Obě komory parlamentu měly zvolit nového kandidáta, avšak Masaryk si dlouhodobě přál, aby ho nahradil Beneš. Na tento všeobecně známý fakt reagoval i Stříbrný, jenž svou štvavou kritiku zaměřoval právě na Beneše. Na kandidaturu byl nominován i Kramář, nicméně ten svou kandidaturu zamítl. Agrárníky v čele s Rudolfem Beranem byl následně vybrán protikandidát v osobě bývalého národního demokrata Bohumila Němce. Ten však postupně ztratil podporu a sám odstoupil. Přesto pro něj 24 zákonodárců NSj hlasovalo, tudíž jejich hlasy byly neplatné. Beneš 18.

---

²⁸³ VYKOUPILO, Libor. *Jiří Stříbrný*, s. 206.

²⁸⁴ MAŘICA, Jan. *Od Československé národní demokracie k Národnímu sjednocení*, s. 207.

²⁸⁵ Tamtéž, s. 209.

²⁸⁶ PASÁK, Tomáš. *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945*, s. 182.

prosince získal dokonce celých 340 hlasů včetně komunistů a byl zvolen v prvním kole. Henleinovci s NOF vhazovali pouze prázdné lístky.²⁸⁷

NSj se navenek prezentovalo jako opoziční uskupení, jež nechťelo spolupracovat s vládními stranami a zaběhlým stranickým systémem, avšak na konci roku 1935 se začalo sbližovat s Beranem a jeho agrárníky. Beran byl jedním z předních členů RSZML, kteří se snažili o bližší spolupráci s pravicovými subjekty a vedli agrární stranu výrazně konzervativnějším směrem. Byli i ochotni uvažovat o omezení demokracie z důvodu silícího ohrožení státu.²⁸⁸ Nakonec to byli právě agrárníci, kteří NSj vypomohli z jeho dlouhodobých finančních nesnází. Ty byly již nastíněny vzápětí po volbách, nicméně původní příjmy NSj od průmyslníků se zastavily z důvodu neúspěchu u voleb a izolacionistické politiky NSj. Ani od Živnostenské banky v čele s Jaroslavem Preissem nemohlo souručenství nic čekat. Bylo faktem, že se NSj nehodilo být v opozici společně s protisystémovými stranami jako bylo KSČ a SdP. Nicméně do vlády za agrárníky nešli kvůli Kramářovi, na něhož měl velmi silný vliv Stříbrný. Agrárníkům tento výsledek taktéž vyhovoval, jelikož měli dobré vztahy s NSj, a to mohlo z opozice na koalici útočit ve věcech, ve kterých sami agrárníci nemohli.²⁸⁹

I když se NSj dařilo navenek vystupovat do určité míry jednotně, především proti henleinovcům a komunistům, vnitřní konflikt neustále pokračoval.²⁹⁰ Stříbrný však namísto přímých útoků zvolil intriky a lži. Využíval k tomu Františka Schwarze, který za něj postupně přesvědčil starého a nemocného Kramáře, že je nutné zbavit se Hodáče. Pomoh k tomu i fakt, že Kramář Hodáčovi již od voleb zazlival ztrátu financí. Dalším faktorem byl negativní vztah Stříbrného i Kramáře vůči Benešovi. K tomu Stříbrný také tvrdil, že kdykoliv to bude třeba, tak se vzdá své politické činnosti a své tiskoviny dá NSj k dispozici. V tomto období k sobě měli Kramář a Stříbrný nejbližší. Kramář Stříbrnému dodal podklady, které Stříbrný dopracoval do finální podoby, vznikla tak kniha *Kramářův soud nad Benešem*.²⁹¹

Během první poloviny roku 1936 nabýval konflikt mezi národními demokraty a ligisty na síle. K 1. červnu 1936 byla Stříbrným svolána porada s jeho patnácti nejbližšími věrnými. Stříbrný přikázal, aby se ligisté snažili dosadit vlastní lidi do všech nových organizací a orgánů NSj. Měli především převzít vedoucí místa, která by se využila na svolaném sjezdu celého NSj. Pokud by ligisté neměli většinu, započali by taktiku opozice a požadovali přerušování jakýchkoliv

---

²⁸⁷ PASÁK, Tomáš. *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945*, s. 165.

²⁸⁸ BROKLOVÁ, Eva; TOMEŠ, Josef; PEHR, Michal. *Agrárníci, národní demokraté a lidovci ve druhém poločase první Československé republiky*, s. 60-61.

²⁸⁹ MAŘICA, Jan. *Od Československé národní demokracie k Národnímu sjednocení*, s. 211-212:

²⁹⁰ PASÁK, Tomáš. *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945*, s. 182.

²⁹¹ VYKOUPIL, Libor. *Jiří Stříbrný*, s. 205.

styků se socialisty. Dle Stříbrný byli Kramář, Hodáč a Štůla pro koalici se socialisty. U Kramáře si následně Stříbrný stěžoval, že Hodáč nedodržel úmluvy o financování souručenství. Chtěl ho tak opětovně ovlivnit, aby Hodáče vyhodil. Stříbrný také zmínil že „*se neměl spojovat s národními demokraty, ale s agrární stranou. Vycházel z toho, že by radikální křídlo národní demokracie získal stejně pod svůj vliv a v agrární straně by mohl svůj vliv rozšířit jak na města, tak především na venkov*“.²⁹²

Celý zbytek roku 1936 se vedl pro veřejnost poměrně skrytý vnitrostranický boj. Stříbrnému se podařilo na svou stranu získat akční výbor Mladého Národního sjednocení, který ho následně doporučoval jako nástupce za Kramáře. Stříbrnému se k lednu 1937 skutečně podařilo Kramáře přesvědčit, aby zbavil Hodáče funkce místopředsedy. Kramář poté 21. ledna 1937 zaslal Hodáčovi dopis, který v podstatě znamenal mezi nimi rozchod. Obvinil Hodáče z nepoctivé politiky, při ustavování NSj i při volbách a dále z vyvolávání rozporů mezi ním a Stříbrným. Také ho viní z ovlivňování a rozvrácení Mladého Národního sjednocení.²⁹³ Hodáč však Kramářovu žádost o odstoupení odmítl a reagoval tím, že byl do funkce zvolen, ne ustanoven. Kramář už ztratil skoro veškerý svůj vliv a Hodáč věděl, že o budoucím vůdci NSj rozhodne nové stranické vedení. Ke konečnému střetu došlo 24. března 1937, přičemž Stříbrného stoupenci byli přehlasováni i za pomoci skupiny ligistů kolem Antonína Chmelíka. Stříbrný reagoval 18. dubna založením vlastní frakce „lidové hnutí Národního sjednocení“, jež mělo stát proti „panskému Národnímu sjednocení“. Také byl obnoven ústřední sekretariát Ligy, která tak měla v budoucích obecních volbách kandidovat samostatně.²⁹⁴

Tisk měl „radostně referovat“ o problémech nepopulární strany. Jednalo se zejména o *České slovo*, *Lidové Noviny* a *Polední list*. Rudé právo pak 22. dubna napsalo: „...vzhledem ke skutečnosti, že Živnobanka odmítá spolupráci se Stříbrným, lze s velkou pravděpodobností očekávat, že se Kramář „znovu obrátí na národně demokratickou víru“.“²⁹⁵

Stříbrný byl se svou oslabenou pozicí jako vůdce pro většinu zkušených národních demokratů nepřijatelný. Hodáčova frakce mezitím ovládla prakticky celé NSj a na Kramářovu žádost nabídla ligistům smír. Výměnou za to měli Stříbrný a Schwarz navždy opustit politický život. Stříbrný nabídku rázně odmítl, a tak předsednictvo NSj označilo 1. června 1937 členství v „lidovém hnutí“ za neslučitelné s členstvím v NSj. Stalo se tak krátce po Kramářově smrti, který zemřel 26. května 1937 ve věku 76 let. Už 14. června se sešel pátý obecný sjezd Národní

²⁹² PASÁK, Tomáš. *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945*, s. 185.

²⁹³ Tamtéž, s. 188.

²⁹⁴ SLÁDEK, Zdeněk. Československá národní demokracie. In: MALÍŘ, Jiří et al. *Politické strany*, s. 611-612.

²⁹⁵ VYKOUPILO, Libor. *Jiří Stříbrný*, s. 208.

ligy, kde Schwarz označil národní demokraty za viníky rozpadu NSj. Tvrdil, že neustále porušovali dohody a skupina v čele s Hodáčem usilovala o rozkol. Liga se přihlásila k myšlenkám Kramáře a Stříbrný novému „lidovému a demokratickému hnutí“ popřál, aby sdružovalo pouze „osoby smýšlející skutečně nacionálně a sociálně“. Došlo formálnímu sloučení Národní ligy s lidovým hnutím Národního sjednocení a vznikla tak Národní liga, strana radikální, národní a demokratická.²⁹⁶

Hodáčovi se podařilo uskutečnit vyloučení Stříbrného s jeho věrnými ligisty jen díky spolupráci od Františka Ježka, Ladislava Rašína a Františka Lukavského. V červenci 1937 následoval první stranický sjezd Národního sjednocení, jež byl dle Zdeňka Sládka v podstatě šestým sjezdem Československé národní demokracie. Do vedení nastoupili nové osobnosti. Funkce předsedy byla po Kramářově smrti symbolicky prázdná. Místopředsedové byli František Xaver Hodáč, František Ježek, Jindřich Trnobranský a Gejza Rehák. Spor se Stříbrným byl označen za konflikt mezi negativistickým nacionalismem a státotvorným nacionalismem.²⁹⁷

Tímto sjezdem teprve vznikla skutečně unifikovaná strana Národního sjednocení. Od roku 1935 NSj fungovalo pouze jako souručenství tří stran a dle dohody mělo splynout v jednu stranu po volbách 1935. To se ovšem nikdy nestalo a subjekty si udržovaly stále určité vlastní struktury. Zejména Stříbrného Liga neměla nikdy pořádně v plánu sloučit se s ČsND, naopak vždy chtěla převzít členstvo druhé strany či ji kompletně ovládnout.

Strana se vracela zpět ke kořenům, celou „epizodu“ Národního sjednocení společně se Stříbrným a ligisty je možné popsat následovně: „*Experiment s vytvořením koncentračního, všelidového hnutí s nacionalistickým akcentem naprosto propadl. Nepomohla ani bulvarizace, populismus, nebo provádění politiky na ulici. V Československu neexistovaly pro takto zaměřenou stranu vhodné podmínky. Jednak místní poměry byly až příliš stabilní a relativně dobré. Nikoliv bídné, které jsou potřebným předpokladem. Tento typ politiky nikdy neměl úspěch ve zdejším prostředí – Češi se radikalizací vyznačují málokdy. Národní demokracie se vrátila k tomu, co jí bylo vlastní a představovalo její tradiční značku. Spojení českého nacionalismu a demokracie na intelektuální platformě, která se stejným charakterem i veřejně prezentovala.*“²⁹⁸

²⁹⁶ VYKOUPILO, Libor. *Jiří Stříbrný*, s. 208.

²⁹⁷ SLÁDEK, Zdeněk. Československá národní demokracie. In: MALÍŘ, Jiří et al. *Politické strany*, s. 612.

²⁹⁸ MAŘICA, Jan. *Od Československé národní demokracie k Národnímu sjednocení*, s. 243.

Národní sjednocení se stalo přímým pokračováním Československé národní demokracii, z toho důvodu je první sjezd NSj také označován jako šestý sjezd ČsND. Přišla také generační obměna a důležité stranické posty obsazovali kupříkladu Vlastimil Klíma, Ladislav Rašín a František Toušek, tedy představitelé *Národní myšlenky*. Ze sjezdu byly dokonce poslány pozdravné telegramy prezidentu Benešovi a T. G. Masarykovi.

První oficiální program Národního sjednocení navazoval na myšlenky z Hodáčových Deseti úkolů Národního sjednocení, a také na ustavující program Československé národní demokracie. Program znamenal odstup od „opozičního nacionalismu“ a naopak deklaroval „nacionalismus konstruktivní“, jenž se měl zasadit o upevnění československého státu a o jeho ochranu proti vnějšímu i vnitřnímu ohrožení, především ze strany hitlerovského Německa a henleinovské expozitury.²⁹⁹

Vnitropolitický program vycházel z národní myšlenky. Základními charakterizovanými pojmy jsou „národ“ – „*sdržení lidí stejného jazyka, temperamentu a povahy, řídicích se týmiž zákony a mravními zásadami a ovládaných pevnou vůlí zůstatí na vlastní půdě v pevném spojení mravů, myšlenek, citů a uctívání minulosti*“³⁰⁰ a „nacionalismus“ – „*především smysl pro soudržnost minulých, přítomných i budoucích generací národa, jednotu duchovní a jednotu srdcí, hlavně však vědomí odpovědnosti jednotlivcovy k národnímu celku. Odpovědnost k národnímu celku klademe nad soudržnost jednotlivých tříd a stavů.*“³⁰¹

Československá republika měla být státem výlučně národním, státem národa československého. Zastávání se odkazu českého nacionalismu, vycházejícího z demokratismu a boje za spravedlnost. Nemělo docházet k dělení na menší celky. Menšiny se mohly ztotožnit s idejemi státního (vládnoucího) národa a postupně s ním splynout, anebo trvat na své svébytnosti a tím se s vládnoucím národem politicky střetat. Odmítnutí zastoupení menšin v československé vládě, pokud se považují za součást svých národních celků, žijících mimo území ČSR a jsou považovány za narušení národního charakteru státu. Problematiku mezi německou menšinou a československým národem nejdou odstranit z psychologických a historických důvodů. Ohrazení se proti diskriminaci českého národa v pohraničních oblastech.³⁰²

---

²⁹⁹ BROKLOVÁ, Eva; TOMEŠ, Josef; PEHR, Michal. *Agrárníci, národní demokraté a lidovci ve druhém poločase první Československé republiky*, s 168.

³⁰⁰ Tamtéž, s 168.

³⁰¹ Tamtéž, s 168.

³⁰² Tamtéž, s 169.

Program dále jednoznačně hlásil demokratické státní zřízení: „*Národní sjednocení udělalo deklarativní rozchod za svou minulostí a zcela se přihlásilo k demokracii a z ní vyplývajícího politického systému. Základní platformu tvořil raison d'État v kombinaci se zájmem národním. Ten měl oponovat stranickým zájmům. Do politiky měl být implementován i rozměr morální.*“³⁰³ *Mutatis mutandis* shledával parlamentní demokracii „dobrou základnou pro správu národního státu“. Národní sjednocení mělo být stranou státotvornou. Jedná se o snahu i vůli prospět státu a právo i povinnost podlet se na rozhodování o budoucnosti ČSR, přičemž se automaticky nejedná o nutnost účastnit se každé vlády. Nutnost zrušení institutu vázaných kandidátních listin.³⁰⁴ Pokračování v Kramářovské zahraniční politice, tedy snaha o slovanský blok od Baltu až po Jadran. Snaha o přátelské vztahy se sousedy a také o trvalá přátelství s velkými válečnými spojenci jako Rusko, Francie, Itálie a Anglie.³⁰⁵

Tímto programem se měla do československého stranického systému navrátit seriózní staronová strana, která se zasazovala o nacionalismus a demokratické zásady. Vlastimil Klíma se ke sjezdu a programu, jež podtrhuje návrat strany ke svým kořenům vyjádřil následovně: „*Sjezd znamenal tu nesporně návrat od koncepce davového hnutí k sympatičtější politice lidové, demokratické strany*“ a „*S takovou politikou, jež nepřeceňuje neprozkoumaný dynamismus předpokládaných vývojových sil, souvisí ovšem také volba metod politické práce. [...] Je nutno zdůrazniti, že v ideových programech, zejména vnitropolitickém a zahraničně politickém, proveden byl sjezdem zdařilý pokus, vyjádřiti z hlediska ryzího nacionalismu formulaci základních stanovisek k problémům vnitřní politiky a k úkolům a ke smyslu politiky zahraniční. [...] Doufejme, že Národní sjednocení provede v našich poměrech důkaz, že lidová, demokratická a národní strana může dáti v politice v plné míře slovo inteligenci v zájmu své duchovní úrovně a politické vážnosti. Na základě náležitého vyvážení hybných politických sil jistě se může podařiti důkaz, že nejen davová, nýbrž také slušná, rozvážná a myšlenkově věcná politická strana může být stranou průbojnou a velikou.*“³⁰⁶

5.3 Postoj k událostem roku 1938 a zánik

„Znovuzrozené“ Národní sjednocení bylo po rozdělení s Jiřím Stříbrným charakterově kompletně jiné. Přestaly pouliční šarvátky a rvačky, stejně tak i masový styl stranické propagace a vulgární napadání politických oponentů. Strana si udržovala určitý odstup a

³⁰³ MAŘICA, Jan. *Od Československé národní demokracie k Národnímu sjednocení*, s. 246.

³⁰⁴ BROKLOVÁ, Eva; TOMEŠ, Josef; PEHR, Michal. *Agrárníci, národní demokraté a lidovci ve druhém poločase první Československé republiky*, s. 170.

³⁰⁵ Tamtéž, s. 173.

³⁰⁶ Tamtéž, s. 174.

obezřetnost od ostatních stran. Už zde nebylo možné zaznamenat dennodenní agresivní útoky přes tisk či přímo verbálně na manifestacích. Představitelé strany byli ochotní stát se součástí vládní koalice a pracovat na obraně republiky. Zdeněk Sládek zmiňuje změněnou stranickou vyhraněnost spíše proti agresi SSSR než nacistického Německa. I přes existenci určitých vnitrostranických frakcí, které se zformovaly kolem Františka Xavera Hodáče, Františka Ježka a Františka Touška ve snaze o prosazení vlastního ministerského kandidáta, byla strana konsolidovaná.³⁰⁷

Strana se chtěla podílet na utváření republiky, jak podtrhla i ve svém programu. Ve vládě nebyla od roku 1934 a tak se chtěla ihned zapojit do vládní koalice. Ostatní strany vstupu NSj do koalice nebyly zpočátku příliš nakloněny. Třetí vláda Milana Hodži existovala od července 1937 a sestávala se opětně ze „široké koalice“, tedy RSZML, ČSDSD, ČSNS, ČSL, ČŽOSS, BdL, DSAP a Německé křesťansko-sociální strany lidové (DCV). Uvažovalo se o spolupráci s agrárníky, živnostníky, dokonce i národními socialisty. Avšak nejbližší mělo NSj k agrárníkům, kteří mu nakonec do vlády dopomohli. František Ježek se tak 19. března 1938 stal ministrem bez portfeje a od 10. května 1938 zastával post ministra veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy.³⁰⁸

Mezitím ohrožení ČSR významně vzrostlo po připojení (anšlusu) Rakouska k Německu 12. března 1938. Hodáč touto dobou stále věřil, že je s Němci možná dohoda a k žádnému konfliktu nedojde. Byl však pro plně proti jakémukoliv narušení suverenity ČSR.³⁰⁹ Stejně tak stanovisko NSj neustupovat tlumočil Ježek na poradách vlády, nicméně setkal se jen s negativními reakcemi. Ostatní ministři byli rozhodnuti pro maximální ústupky SdP a Německu. Ježek jim i přesto oznámil postoj NSj, že je národ připraven k obraně státu. Dále tvrdil, že ČSR má výbornou armádu a smlouvy s Francií, SSSR a Malou dohodu. Také zmínil Spojené království, o němž si myslel, že nemůže jen nečinně přihlížet. Prakticky celý zbytek koalice měl však opačný názor a volil ústupky ve snaze zabránit válce. Postoj NSj Ježek prodiskutoval i s prezidentem Benešem, jenž mu oponoval nutností maximálních ústupků, aby ČSR před světem a západními mocnostmi vypadala v „dobrém světle“, a ČSR nezůstala osamocena.³¹⁰

---

³⁰⁷ SLÁDEK, Zdeněk. Československá národní demokracie. In: MALÍŘ, Jiří et al. *Politické strany*, s. 612.

³⁰⁸ BROKLOVÁ, Eva; TOMEŠ, Josef; PEHR, Michal. *Agrárníci, národní demokraté a lidovci ve druhém poločase první Československé republiky*, s. 174.

³⁰⁹ PASÁK, Tomáš. *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945*, s. 204.

³¹⁰ BROKLOVÁ, Eva; TOMEŠ, Josef; PEHR, Michal. *Agrárníci, národní demokraté a lidovci ve druhém poločase první Československé republiky*, s. 176-177.

Následně se uskutečnil sjezd SdP v Karlových Varech a 24. dubna 1938 byl vyhlášen takzvaný Karlovarský program požadavků, sestávající se z osmi bodů, včetně úplné rovnoprávnosti německé národnosti s českým národem či úplná svoboda přiznání k německému národu a k německému světovému názoru. Požadavky byly sestaveny tak, aby byly pro československou vládu nepřijatelné. V této době tedy SdP začala naprosto explicitně odhalovat svou oddanost nacistické ideologii a snahu o připojení pohraničí k Německu.³¹¹

Už 21. května 1938 došlo k částečné mobilizaci armády. Nicméně od poloviny roku je na československou vládu vyvíjen konstantní tlak ze zahraničí, aby dále ustupovala a přijala požadavky kladené SdP, respektive Německem. Taktéž se stupňovala činnost českých fašistů, kteří se hlásí k nutné obraně republiky, ale zároveň se snaží využít situace a převzít moc. Během září se konal v Norimberku sjezd NSDAP, kde byly veřejně pronášeny agresivní proslovy za odtržení československého pohraničí.³¹²

Předsednictvo NSj se 20. shodlo na stranické rezoluci, kterou chtělo veřejně hájit svůj postoj: *„Národní sjednocení odmítá jakoukoli diskusi o úpravě hranic. O hranicích se nevyjednává, ty se hájí zbraní bez ohledu na počet přátel a nepřátel. Národní sjednocení žádá svého zástupce ve vládě, aby toto stanovisko tlumočil, hájil a obhájil v přesvědčení, že je stanoviskem celého národa. Každá vláda, která by nedovedla toto stanovisko uskutečnit, musela by ustoupit vládě, která by měla bezpodmínečné odhodlání bránit a ubránit územní integritu, svrchovanost a nedílnost republiky.“*³¹³

Touto dobou již byly ozbrojené jednotky SdP aktivní po celém pohraničí a v reakci na to vláda Milana Hodži 22. září odstoupila. Na její místo poté dočasně nastoupila úřednická vláda generála Jana Syrového. Po celé ČSR se začaly vyskytovat masivní manifestace za obranu republiky a množství představitelů politických stran včetně Klementa Gottwalda za KSČ se spojilo pro obranu ČSR. Jednání se zúčastnili i Ladislav Rašín a Vlastimil Klíma, přičemž Rašín měl prohlásit: *„Já, Rašín, Vám říkám, že není rozdílu mezi mnou a komunisty v tu chvíli, kdy jde o to republiku hájit a uhájit!“*³¹⁴ Vzápětí však byla, i přes všechny snahy bránit ČSR, 30. září 1938 podepsána Mnichovská dohoda bez přítomnosti československých zástupců. Dohodu podepsal Neville Chamberlain za Velkou Británii, Édouard Daladier za Francii, Adolf Hitler za Německo a Benito Mussolini za Itálii. ČSR tak byla nucena odstoupit pohraničí bez boje, i přes

³¹¹ PASÁK, Tomáš. *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945*, s. 200.

³¹² Tamtéž, s. 206.

³¹³ BROKLOVÁ, Eva; TOMEŠ, Josef; PEHR, Michal. *Agráři, národní demokraté a lidovci ve druhém poločase první Československé republiky*, s. 179.

³¹⁴ PASÁK, Tomáš. *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945*, s. 209.

snahu mnoha občanů prosadit obranu republiky za každou cenu.³¹⁵ Následně dochází k takzvanému zjednodušení stranického systému a v čele s Rudolfem Beranem vzniká Strana národní jednoty, do které se sloučily prakticky veškeré strany mimo KSČ, ČSDSD a části ČSNS.

6 Činnost v poslanecké sněmovně

6.1 Poslanecký klub Národního sjednocení

Den voleb do Národního shromáždění 19. května 1935 byl současně i den vzniku poslaneckých mandátů. První ustavující schůze poslanecké sněmovny v novém složení se uskutečnila 18. června 1935 a poslední oficiálně 16. prosince 1938. Formální činnost poslanecké sněmovny skončila 21. března 1939 se zánikem ČSR a vznikem Protektorátu Čechy a Morava.³¹⁶

Poslanecký klub Národního sjednocení se skládal ze 17 členů. Byli jimi: Karel Domin, Štefan Fencik, Vojtěch Holeček, Antonín Chmelík, František Ježek, Vilém Knebort, Karel Kramář, František Novotný, Ladislav Protuš, Ladislav Rašín, Jan Sedláček, František Schwarz, Rudolf Smetánka, Karel Kut, Jaromír Špaček, Alois Štůla a František Toušek.³¹⁷

Poslanecký mandát původně získal i Jiří Stříbrný, jenž se ho však ihned po volbách vzdal a nahradil ho jeho výše zmíněný ligistický spolupracovník Karel Kut. Během samotného funkčního období došlo mezi poslanci NSj k určitým personálním změnám, ač se všechny udály až v roce 1937. Tou pravděpodobně nejvýraznější byla smrt Karla Kramáře 26. května 1937 a jeho nahrazení Vlastimilem Klímou. Následně proběhl postupný odchod čtyř poslanců včetně původních členů Stříbrného Ligy, jakožto reakce na konečný rozkol s NSj. František Schwarz s Rudolfem Smetánkou poslanecký klub opustili k 31. květnu, Karel Kut 4. červnu a Štefan Fencik 3. listopadu 1937.³¹⁸

6.2 Shrnutí poslanecké činnosti NSj

U všech následujících dat je již zohledněn odchod čtyř poslanců z poslaneckého klubu NSj a je tedy nutné mít v patrnosti, že se počet poslanců v průběhu roku 1937 snížil ze 17 na 13. Obsah projevů těchto čtyř poslanců po opuštění NSj tak není analyzován. Nicméně k přepočtu absolutních čísel na 1 poslance je stále využíván počet 17 (ne 13), jeilož čtyři odchozí

³¹⁵ PASÁK, Tomáš. *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945*, s. 210-211.

³¹⁶ Poslanecká sněmovna PČR. *Poslanecká sněmovna – Stenoprotokoly*. Dostupné z: www.psp.cz

³¹⁷ Poslanecká sněmovna PČR. *Poslanecká sněmovna 19. 5. 1935 - 21. 3. 1939*. Dostupné z: www.psp.cz

³¹⁸ Tamtéž.

poslanci byli většinu funkčního období člen NSj a tak i většina jejich projevů byla v rámci poslaneckého klubu NSj.

Tato práce se zabývá pouze obdobím existence NSj do sloučení se Stranou národní jednoty (SNJ) 22. listopadu 1938, a proto by ani neměly být započteny veškeré sněmovní projevy proneseny po této době. Avšak po tomto dni byla za NSj Ladislavem Rašínem pronesena jen jediná řeč v rozpravě, kterou 14. prosince 1938 reagoval na vládní prohlášení Rudolfa Berana ze 13. prosince 1938 o státní situaci po Mnichovské dohodě.³¹⁹ Jako taková je tato řeč velmi významná, jelikož shrnuje názor NSj na dosavadní vládní, tedy i státní politiku, a je tudíž zahrnuta v celkovém počtu analyzovaných dat.

Poslanci NSj byli v průběhu funkčního období poměrně aktivní. Nebylo tomu tak pouze v iniciativních návrzích, kterých celkově přednesli 38, neboli přes 2,2 návrhu na poslance. Toto číslo se jeví při komparaci s živnostníky, již přišli s 64 návrhy, tedy přes 3,7 na poslance, podprůměrně. Živnostníci měli taktéž shodný počet 17 poslanců jako NSj, nicméně všechna data živnostníků jsou dozajista ovlivněna jejich členstvím v koalici po celé volební období. Pro adekvátní porovnání je tedy nutné zaměřit se současně také na odlišně početné strany v opozici. Přímo vhodnými kandidáty jsou strany antisystémové i fašizující jako byly SdP a NOF. V případě SdP je kalkulováno s 44 poslanci získanými po volbách, i přes připojení poslanců BdL a DCV na konci března 1938. Důvodem je připojení až ke konci reálného funkčního období soudobé poslanecké sněmovny a téměř absolutní pasivita příchozích poslanců, tedy především nechtěné zkreslení datových výstupů. U SdP však poslanci přišli dokonce jen s 73 iniciativními návrhy, přepočteno 1,6 návrhu na poslance. Následně NOF měla se svými 6 poslanci 4 návrhy, respektive necelý 1 návrh na poslance.

Z časového hlediska, co se rozložení v jednotlivých letech týče, byla činnost poslanců relativně stabilní. Prakticky jediné období, ve kterém se NSj ve sněmovní činnosti tolik neprojevovalo, byl úvodní rok 1935. Následně se aktivita stupňovala a během let 1936 a 1937 byly iniciativní návrhy, řeči v rozpravě i interpelace kontinuálně rozloženy. Aktivita pokračovala do dubna roku 1938, s výjimkou výše zmíněné řeči Ladislava Rašína v prosinci 1938.

---

³¹⁹ Ladislav Rašín, 159. schůze PS NS RČS 1935-1938, 16. prosince 1938. Dostupné z: www.psp.cz

Počty poslanců: NSj 17 poslanců, ČŽOSS 17 poslanců, SdP 44 poslanců, NOF 6 poslanců

Tabulka 1: Absolutní četnost jednotlivých činností poslanců v PS NS RČS 1935-1938³²⁰

	Iniciativní návrhy	Prohlášení	Řeč v rozpravě	Interpelace	Žádosti ve věcech imunity / četnost vydání
NSj	38	2	74	199	23 / 1
ČŽOSS	64	1	27	14	8 / 3
SdP	73	10	122	867	132 / 16
NOF	4	3	29	11	21 / 4

Tabulka 2: Četnost jednotlivých činností poslanců v PS NS RČS 1935-1938 při přepočtu na 1 poslance klubu³²¹

	Iniciativní návrhy	Prohlášení	Řeč v rozpravě	Interpelace	Žádosti ve věcech imunity / četnost vydání
NSj	2,24	0,12	4,35	11,7	1,35 / 0,06
ČŽOSS	3,76	0,06	1,59	0,82	0,47 / 0,18
SdP	1,66	0,23	2,77	19,7	3 / 0,36
NOF	0,67	0,5	4,83	1,83	3,5 / 0,67

Poslanecký klub NSj učinil pouze dvě prohlášení. Prvním bylo prohlášení Františka Ježka jménem klubu poslanců NSj 27. května 1936 o zákonu o půjčce na obranu státu. V prohlášení Ježek nejdříve řekl, že se NSj snažilo mít obranu národa vždy na prvním místě, avšak i přes četné připomínky se kýžená podpora státní obrany od vlády nedostavila. Poté ale jakožto opozice schvaluje vládní zákon a zdůrazňuje: „*Naše kladné stanovisko neznamená projev důvěry vládě, ale je jasným projevem, že vždy a za všech okolností dáváme a dáme státu a jeho obraně to, co jako státotvorná národní opozice jsme povinni dáti. Toto naše kladné stanovisko také dokumentuje, že v hájení naší těžce dobyté státní samostatnosti stojí všichni národně a státně uvědomělí Čechoslováci v jednom šiku, bez rozdílu názorů politických.*“³²² Druhým případem bylo prohlášení Jana Sedláčka za NSj 25. června 1937 o zákonu o úsporných opatřeních personálních, přičemž NSj odmítalo podpořit již několikrát prodloužené úsporné opatření pomocí vládních nařízení. Jednalo se o nesouhlas se snížením platových stropů

³²⁰ Tabulka sestavena autorem na základě dat z jmeného rejstříku poslanců PS NS RČS 1935-1938, v rámci společného projektu PČR a NS SR Společné česko-slovenské digitální parlamentní knihovny. Dostupné z: www.psp.cz

³²¹ Tamtéž.

³²² František Ježek, 48. schůze PS NS RČS 1935-1938, 27. května 1936. Dostupné z: www.psp.cz

soudcům a další, státní, zaměstnancům. Naopak NSj prvotně požadovalo provést restituci v plném rozsahu všech práv veřejných zaměstnanců z platového zákona.

6.3 Řeči v rozpravě

Z výše uvedených dat je již evidentní, že byli poslanci za NSj velice aktivní s jejich 74 řečmi v rozpravách. Shodně početný klub živnostníků, ač kontinuální člen vládní koalice, měl pouze 27 řečí. Druhá nejpočetnější strana SdP přednesla pouze 122 řečí, tedy přibližně 2,8 řeči na poslance oproti 4,4 u NSj. Takto malý počet je u signifikantní antisystémové strany, jakou SdP nepochybně byla, poměrně zajímavý. Nicméně vysvětlením mohou být její latentní záměry a obecný projev, kterými se po většinu času chránila a neprojevovala své cíle tak explicitně jako například KSČ. U NOF, tedy druhé opoziční strany, je poté možné postřehnout její prvenství v přepočtu řečí v rozpravě na jednoho poslance. Při pouhých 6 poslancích měla NOF 29 řečí, respektive zhruba 4,8 řeči na poslance. Tento údaj se v komparaci s daty NSj jeví jako velmi vysoký. Avšak u málo početné antisystémové strany se to nemusí zdát tak překvapivým.

Převážná část poslanců NSj se zabývala především tematikou v rámci své specializace či profese, přičemž většina z nich měla v daných oborech vysokoškolské vzdělání. Jako kupříkladu bývalý rektor Univerzity Karlovy Karel Domin, jenž se ve většině případů zabýval školstvím. Avšak současně hlavním zaměřením zůstávaly předem vytyčené cíle a oblasti ze stranického programu. Mezi ně patřilo zejména stabilní státní hospodářství, dodržování demokratických zásad parlamentní republiky, zajistit všeobecný kvalitní výcvik a dostatečnou finanční podporu pro brannou moc, zahraniční orientace na Malou dohodu s Itálií, a naopak oponování kontaktu se SSSR.

Mezi další významně zastoupená témata se řadila podpora zvláště českého školství a kultury. Školství mělo za cíl připravovat budoucí generace v jejich rodném jazyku, avšak mělo se pěstovat nacionální cítění a láska k vlasti, tedy ČSR. Velice častým tématem vypjatých diskuzí byly státní rozpočty. NSj si standardně stěžovalo na špatné vytváření a naplňování rozpočtů. To zahrnovalo podfinancování branné moci, školství či kultury. Jedním z cílů NSj také bylo konečné sjednocení legislativy na území Slovenska.

Zajímavá je sněmovní činnost dříve jmenovaného Štefana Fencika z nacionalistické rusínské Ruské národní autonomní strany, jež vystupoval v rámci poslaneckého klubu NSj.

Prakticky veškerá Fencikova činnost v poslanecké sněmovně byla zaměřena na konečné naplnění slíbené autonomie Podkarpatské Rusi dle ústavy z roku 1920.³²³

6.3.1 Stav a vedení hospodářství

Téměř ihned po ustavení nové poslanecké sněmovny začalo NSj ve své první řeči kritizovat zmocnění vlády Jana Malypetra, které jí umožňovalo nařízeními zasahovat do hospodářského odvětví. Mělo se jednat o zbytečné omezování a oslabování nového parlamentu na úkor vlády.³²⁴ Ke konci roku 1935 NSj pochválilo projev nového premiéra Milana Hodži, týkající se hospodářského plánu. Nicméně NSj odmítalo zásahy do ekonomiky bez ohledu na právní řád a plánovitě, respektive vázané hospodářství. Naopak měla vládnout právní bezpečnost i jistota a hospodářství mělo být vedeno autonomně podle vlastních potřeb, namísto zásahů státní a veřejné moci.³²⁵ Karel Kramář k řízenému hospodářství řekl: „*je přímou cestou k fašismu, k hitlerismu, ke korporativismu – proti tomu jsme my, kteří jsme t. zv. fašisté.*“³²⁶

Celý československý průmysl měl být v úpadku a hrozila stále se zvětšující inflace a nezaměstnanost. Kritika byla v tomto ohledu mířena především na socialisty, kterým NSj vyčítalo soudobý stav a tvrdilo, že stírají všechny složky československé společnosti, tedy dělníci, státní zaměstnanci i průmyslníci. Socialisté měli vykořisťovat a zabírat majetek takzvaným „českým kapitalistům“. NSj tato pejorativní označení odmítalo, jelikož se mělo jednat o běžné poctivé české podnikatele, kteří nikdy nebyli proti žádným sociálním reformám, i když je to samotné stálo nemalé finance. Tím dle NSj vlastníci podniků a továren dokázali, že sociální citění je neodlučitelnou složkou jejich nacionalismu. Nesouhlasilo s politikou monopolu a syndikátu, jež zdražovaly životní potřeby pracujícím.³²⁷

V hospodářské oblasti tedy NSj navrhovalo výrazné úspory, které by byly v rámci využití institucí parlamentní úsporné a kontrolní komise či investiční komisi.³²⁸ Další úspory mohlo přinést zmenšení počtu ministerstev, kterých dříve naopak přibývalo. Mělo dojít ke spravedlivému zdanění výdělečných družstev a společností, nejen obchodníků a živnostníků.³²⁹ Stát by měl též dělat svou hospodářskou politiku plánovitě, tedy aby souhlasila politika daňová, měnová, obchodní, celní a podobně.³³⁰

³²³ Štefan Fencik, 5. schůze PS NS RČS 1935-1938, 25. června 1935. Dostupné z www.psp.cz

³²⁴ František Ježek, 4. schůze PS NS RČS 1935-1938, 24. června 1935. Dostupné z: www.psp.cz

³²⁵ František Toušek, 17. schůze PS NS RČS 1935-1938, 6. prosince 1935. Dostupné z www.psp.cz

³²⁶ Karel Kramář, 5. schůze PS NS RČS 1935-1938, 25. června 1935. Dostupné z www.psp.cz

³²⁷ Tamtéž.

³²⁸ František Toušek, 17. schůze PS NS RČS 1935-1938, 6. prosince 1935. Dostupné z www.psp.cz

³²⁹ Karel Kramář, 5. schůze PS NS RČS 1935-1938, 25. června 1935. Dostupné z www.psp.cz

³³⁰ František Schwarz, 21. schůze PS NS RČS 1935-1938, 11. prosince 1935. Dostupné z www.psp.cz

6.3.2 Stav demokracie

Dle úvodní řeči Karla Kramáře byla úroveň československé demokracie v roce 1935 ve špatném stavu. Právě proběhlá volební kampaň měla být plná podvodů i očerňování a NSj mělo být cílem hrubosti, pronásledování a konfiskování. Tvrdil, že není většího nepřítele demokracie než zneužívání jí samotné a k tomu dodal: „*I v takovém demokratickém státě jako Francie vidíme, co znamená býti ministrem vnitra a obsazovati všechny prefektury. Ale vedle toho vidíme státy, které se ani nezhinýrují a docela otevřeně řekly, že chtějí dirigovat volby. A to jsou tedy fašisté a je to hitlerovský režim německý. Ale tyto dva režimy mají aspoň kuráž to říci, a já řeknu docela otevřeně, já snesu každé násilí, ale jenom ne lež a ne násilí, které se přikrývá demokracií a svobodou.*“³³¹

Vláda byla obviňována z nedodržování svobodných demokratických voleb a potírání svobody slova i shromažďování, zejména pomocí konfiskací a soudů. Pravidelně mělo docházet k cenzuře v *Národních listech*, a to například i článků o nebezpečí a očividné inklinaci henleinovců k nacismu. Lokální zahraniční zpravodajství měla poté do zahraničních tisků podávat zprávy, že má NSj fašistické tendence.³³²

Zde je dále možné spatřit návaznost na politiku ČsND, především v kontinuální kritice vázaných kandidátních listin, konfiskací, potírání tisku a zmocňovacího zákonu. NSj taktéž prohlašovalo, že je jedinou stranou, jež nevyužívá stranických reversů, jakožto nedemokratického prvku. Poslanecké reversy a institut Volebního soudu byly NSj dlouhodobě kritizovány, jelikož se jednalo o zcela zřejmé porušování ústavy.³³³ Dalším problémem, jež NSj dlouhodobě zmiňovalo, byly státní rozpočty vytvářené vládou jen s minimálním zapojením Národního shromáždění.³³⁴

Přímo stranicko-politického systému se poté dotýkala otázka funkčnosti a rigidity stranic v první republice. NSj se zasazovalo o depolitizace úřadů a zastavení prorůstání stran do státních aparátů a veřejného života. Strany měly mít mnoho zájmů mimo běžnou politickou činnost, včetně vlastního obohacování. Mimoto kvůli velké fragmentaci stranického systému a příliš početné opozici, jež nebyla opozicí státotvornou, bylo velmi složité dojít ve většině otázek ke konsensu. NSj tedy spatřovalo možnost větší funkčnosti i jednoty státu v zjednodušení stranického systému vznikem jednotné československé národní fronty, které se snažilo

³³¹ Karel Kramář, 5. schůze PS NS RČS 1935-1938, 25. června 1935. Dostupné z www.psp.cz

³³² Tamtéž.

³³³ Rudolf Smetánka, 18. schůze PS NS RČS 1935-1938, 7. prosince 1935. Dostupné z www.psp.cz

³³⁴ František Ježek, 17. schůze PS NS RČS 1935-1938, 6. prosince 1935. Dostupné z: www.psp.cz

dosáhnout už při volbách. Dalším zmíněnou změnou, kterou by NSj uvítalo, byla přímá volba prezidenta, jakožto vůle občanů, tedy i podstatná známka demokracie.³³⁵

K otázce fašistické ideologie se vyjádřil například Kramář při příležitosti debaty o mezinárodních sankcích vůči Itálii za napadení Habeše. Popsal nesmírnou změnu, kterou Itálie prošla od první světové války. Především přechod od rozdrobené země k jednotné, spojené vášnivým patriotismem. Rád přiznal, že kvůli tomu mu byl fašismus sympatický, nicméně vzápětí pronesl: *„Já jsem pro náš demokratismus, dokud bude poctivý, dokud nebude utlačovat svobodu, jako to dovedl, a dokud nebude mít za základ vázané kandidátní listiny. Jsem pro náš demokratismus, pro nějž jsem bojoval a udělal jsem pro něj možná více než mnozí patentovaní demokraté.“*³³⁶ Dále Kramář odmítl fašismus v ČSR a připomněl, že sám Mussolini řekl, že fašismus není exportní artikl. Kromě fašismu se pro ČSR neměl hodit ani korporativismus, jelikož ČSR postrádala nutný nadstranický patriotismus. Celou myšlenku poté shrnuje: *„Mohli bychom si vytvořiti korporativní systém, jehož myšlenka je veliká, totiž vyřizování sociálních sporů dohodou mezi oběma činiteli, zaměstnanci i zaměstnavateli? Korporatismus je pro nás nemyslitelný. Podívejte se, slavná sněmovno, na naši koaliční vládu, jak se nemůže usnésti na tom nejprimitivnějším, že se nemůže dohodnouti, a pak si představte, že by tato vláda měla řídit korporace. To jsou nemožnosti. Tedy já nemluvím pro korporatismus ani pro fašismus, ani mi nenapadne.“*³³⁷

V poslanecké sněmovně však neustále probíhal verbální boj mezi NSj a socialisty. NSj bylo stále označováno za fašistickou stranu a socialisté za propagátory totalitárního státního zřízení, kupříkladu tímto výrokem: *„Je zajímavé, že o demokracii mluví u nás nejvíce právě ty strany, které mají vlastně v programu diktaturu, a to diktaturu proletariátu. Podíváte-li se, kdo je v cizině reprezentantem diktatury, vidíte, že jsou to vesměs bývalí význační činitelé socialistických stran. Podíváte-li se do Itálie, vidíte, že je tam diktátorem Mussolini, bývalý vůdce socialistů, v Polsku byl to Pilsudský, a podíváte-li se do nejbližšího našeho okolí, do Německa, seznáte, že Hitler vyšel také z řad socialistických. Nikdo nemůže říci, že z t. zv. stran občanských by se byl někdo stal diktátorem. Ale přes to jsou to socialistické strany, které se vydávají za ochránce demokracie, ačkoliv právě z jejich vlastních řad vyšli diktátoři, jimž nemohou přijíti na jméno.“*³³⁸

³³⁵ František Schwarz, 21. schůze PS NS RČS 1935-1938, 11. prosince 1935. Dostupné z www.psp.cz

³³⁶ Karel Kramář, 11. schůze PS NS RČS 1935-1938, 7. listopadu 1935. Dostupné z www.psp.cz

³³⁷ Tamtéž.

³³⁸ Rudolf Smetánka, 18. schůze PS NS RČS 1935-1938, 7. prosince 1935. Dostupné z www.psp.cz

6.3.3 Bezpečnost státu

Pro NSj byla bezpečnost státu, a tedy i branná moc, jedním ze základních pilířů programu i stranické ideologie. Avšak stav armády měl být špatný, především kvůli malým rozpočtům a nedůslednosti minulých vlád. Bylo pozitivní, že se stav armády poslední roky zlepšoval, ale to NSj připisovalo pouze reakci na nástup Hitlera k moci. Připravenost armády na případný konflikt tedy dle NSj nebyla dostatečná, a tudíž byla rychlá náprava prvořadým požadavkem po celé funkční období.³³⁹ Nicméně stav armády kvůli přetrvávajícímu nedostatku rozpočtových financí nikdy nedosáhl představ ani snah NSj. Na konci roku 1936 dávalo ČSR na armádu stále pouze 8,5 % svého rozpočtu, což byl jeden z nejmenších podílů rozpočtu v Evropě.³⁴⁰

Byla přednesena i nutnost branné předvýchovy, aby všechny složky národa byly spojeny jednotnou „velkou ideou brannosti“. Nemělo se jednat o militarizaci, ale o osvojení si občanských vlastností, jako kupříkladu láska k vlasti, udatnost, kázeň, sebezapření a sebeobětování. Požadavkem také bylo, aby se stát lépe staral o vysloužilé členy armády.³⁴¹

Významný příspěvek k tématu bezpečnosti státu přidal Ladislav Rašín v průběhu roku 1936, když v debatě o obnově, jíž neplatného zákona o zastavování činnosti a o rozpouštění politických stran, hovořil o jeho neuplatňování od rozpuštění DNSAP v roce 1933. K zákonu řekl, že byl „*vybudován na zásadě, že je povinností politických stran i politických hnutí hájiti samostatnost, celistvost, ústavní jednotnost, demokraticko-republikánskou formu a bezpečnost republiky Československé.*“³⁴² Dále uvedl, že v ČSR zcela očividně existují dvě antisystémové strany, tedy SdP a KSČ, které byly dokonce přímo nejvyšším soudem označeny za protiústavní. Avšak zákon nebyl vládou na ochranu státu využíván, a tak ho Rašín nepodpořil. Zajímavostí je, že se k zákonu vyjádřil i bývalý ligistický poslanec za NSj František Schwarz, jenž o zákonu hovořil jako o neústavním a nedemokratickým. Dle jeho názoru takovýto zákon sloužil k udržování moci stranami ve vládě, jež by mohly ovlivňovat stranické zastoupení v Národním shromáždění, a tím i porušovat základná demokratické zřízení republiky zakotvené v ústavě.³⁴³

V poslední řeči provedené už v rámci Strany národní jednoty v prosinci 1938 se Ladislav Rašín vrátil k rozhodnutí vzdát se pohraničí bez boje a jak vláda cenzuruje i dřívější

³³⁹ Karel Kramář, 11. schůze PS NS RČS 1935-1938, 7. listopadu 1935. Dostupné z www.psp.cz

³⁴⁰ Vojtěch Holeček, 69. schůze PS NS RČS 1935-1938, 2. prosince 1936. Dostupné z www.psp.cz

³⁴¹ Rudolf Smetánka, 18. schůze PS NS RČS 1935-1938, 7. prosince 1935. Dostupné z www.psp.cz

³⁴² Ladislav Rašín, 37. schůze PS NS RČS 1935-1938, 23. dubna 1936. Dostupné z www.psp.cz

³⁴³ František Schwarz, 37. schůze PS NS RČS 1935-1938, 23. dubna 1936. Dostupné z www.psp.cz

citáty Milana Hodži z dob, kdy byl premiérem. Jednalo se především o útržky z jeho proslovů o tom, že se ČSR nikdy území nevzdá bez boje a nikoho nenechá zasahovat do své suverenity.³⁴⁴

6.3.4 Zahraniční politika

Obavy týkající se soudobé zahraniční situace vyslovil jménem NSj sám Karel Kramář. Hlavním důvodem obav byla stále rostoucí hrozba pangermanismu a jeho zbrojení. Proti ní měl stát naivní pacifismus „falešné demokracie“, který dovolil tuto militarizaci. Spolu s tím nebyla dle NSj povzbudivá ani nejednotnost vítězných států a vnitřní poměry ČSR.³⁴⁵

Byla kritizována přehnaná důvěra ve Společnost národů a s tím spojenou kolektivní bezpečnost. Společnost národů nebyla dle NSj schopná reagovat na zvětšující se hrozbu Německa, především pokud hlavní autoritou v organizaci byly Francie se Spojeným královstvím. Právě tyto dvě země byly označeny jako antimilitaristické a prosazující pacifismus. Naopak silnou armádou disponovala Itálie, jež byla současně důvodem mezinárodních diplomatických jednání kvůli její agresí vůči Habeši. Většina států v čele se Spojeným královstvím chtěla na Itálii uvalit sankce, avšak NSj s nimi nesouhlasilo z důvodu zbytečného zhoršení vztahů s Itálií, které byly v oblasti zahraniční politiky pro NSj velmi důležité. Itálii byla považována za jediný stát v Evropě, který byl dostatečně silný a schopný rychle zasáhnout v případě německé agrese. Kramář tuto mezinárodní situaci popsal následovně: „*Italský fašismus je tak hluboce zakořeněn v duších všeho italského obyvatelstva celého, od shora až dolů, že je naprosto nemyslitelné, aby někdo počítal, že bude italský národ v důsledku hospodářských sankcí netrpělivý anebo že proto odstraní Mussoliniho. Myslím naopak, a je to snad psychologicky správné, že budou-li donuceni k tomu, aby se Mussolini přiznal, že to prohrál, bude nenávisť 44 milionového národa k těm všem, kteří to ve Společnosti národů odhlasovali, tak živelná, že to zaplatí zejména všichni ti, kdo počítali a museli počítat na pomoc Itálie proti tomu, co nás všechny společně ohrožuje, totiž proti útočnému pangermanismu.*“³⁴⁶ Argumentem pro dobré vztahy byl i zahraniční obchod, který ČSR s Itálií udržovala. Jednalo se o velkého odběratele československého exportu a po zavedených sankcích měly tisíce lidí přijít o zaměstnání.³⁴⁷

Navazování diplomatických vztahů se SSSR Edvardem Benešem bylo označováno jako naivita a NSj mu vyčítalo, že věří sovětským tezím o vzájemném respektování vnitřního řádu a

³⁴⁴ Ladislav Rašín, 157. schůze PS NS RČS 1935-1938, 14. prosince 1938. Dostupné z www.psp.cz

³⁴⁵ Karel Kramář, 5. schůze PS NS RČS 1935-1938, 25. června 1935. Dostupné z www.psp.cz

³⁴⁶ Karel Kramář, 11. schůze PS NS RČS 1935-1938, 7. listopadu 1935. Dostupné z www.psp.cz

³⁴⁷ Jan Sedláček, 23. schůze PS NS RČS 1935-1938, 19. prosince 1935. Dostupné z www.psp.cz

institucí. NSj dále neustále varovalo před bolševismem a jeho vlivem, který se ze SSSR postupně šířil.³⁴⁸ Zahraniční orientace měla směřovat na již zmíněnou Itálii a Jugoslávii s Rumunskem v rámci Malé dohody.

6.4 Interpelace

Obdobně jako u řečí v rozpravě, bylo dle získaných údajů NSj velice činné i v interpelacích. Při srovnání 14 interpelací živnostníků a 11 interpelací fašistů s 199 interpelacemi NSj, je zcela očividný propastný rozdíl mezi stejně velkou koaliční stranou i trojnásobně menší opoziční antisystémovou stranou a NSj. Celých 11,7 interpelace na poslance se však zdá nevelký v kontrastu s bezmála dvojnásobným počtem 19,7 u SdP.

Po analýze důvodů interpelací u obou stran je však možné poměrně jasné vysvětlení takto velkého rozdílu. V případě SdP se u naprosté většiny z 867 interpelací jednalo o stížnosti a problémy, především se státními orgány a institucemi. Velice často si poslanci SdP stěžovali na policejní a četnické orgány, zabavování tiskovin, zákazy manifestací i dalších společenských akcí. Dále potlačování německé kultury i jazyku v pohraničních oblastech. Obecně tedy zejména témata útlaku Němců a nezákonného jednání úředníku a dalších státních zaměstnanců. Zde je tedy možné spatřit neustálý konflikt SdP se státním systémem.

Na druhé straně data o interpelacích NSj tyto specifika nevykazují. Převážná většina ze 199 interpelací se týkala tematiky školství, hospodářství, běžných problémů obecní úrovně, budování staveb a infrastruktury či určitých sociálních opatření. Ovšem vyskytlo se i 11 případů zabavených tiskovin jako například u výše charakterizované SdP. Krátký výčet pro práci tematicky nejpodstatnějších interpelací poté obsahuje: ve věci komunistických násilností v Suchdole a trvalého zajištění bezpečnosti tamtéž a ve věci ochrany příslušníků Národního sjednocení před komunistickým terorem; ve věci bezpečnosti státních hranic; o zajištění bezpečnosti a klidu v pohraničním území; o dalším trvání hospodářského nátlaku proti Itálii podle čl. 16. Paktu o Společnosti národů; o návštěvě generál. sekretáře III. internacionály Dimitrova v Československu; o národnostních a jazykových poměrech a o přehmatech říšskoněmeckých státních zaměstnanců na nádraží v Chebu; o urychleném provedení unifikace právního pořádku; o uzákonění branné výchovy; o vydávání pasů do ciziny státně nespolehlivým příslušníkům stran sudetskoněmecké a komunistické.

Opětne je velmi výrazný příspěvek rusínského poslance Štefana Fencika, jenž za dobu členství v NSj podal 39 interpelací a z toho přibližně 30 týkajících lokálních problémů

---

³⁴⁸ Karel Kramář, 11. schůze PS NS RČS 1935-1938, 7. listopadu 1935. Dostupné z www.psp.cz

Podkarpatské Rusi a jejího statutu. Společně s Fencikem byli nejaktivnějšími poslanci František Ježek se 34 a Jan Sedláček se 41 interpelacemi. Tito tři poslanci jich tak dohromady podali 114 z celkových 199.

Závěr

Předložená bakalářská práce se zabývá politickým subjektem Národní sjednocení existujícím od roku 1934 do roku 1938 v rámci první Československé republiky. Specificky se zaměřuje na otázku přítomnosti antisystémovosti a ideologických fašizujících tendencí.

Národní sjednocení navazovalo na dlouhou tradici české, respektive československé pravicové nacionální strany, jež prvotně vznikla v roce 1918 jako Česká státoprávní demokracie spojením čtyř stran, zastávajících státoprávní a národní postoj vůči Rakousku-Uhersku. Tím se v jedné politické straně ocitlo větší množství ideologických směrů, avšak dominoval národní liberalismus a radikalismus ovlivněný dlouhodobým bojem za samostatný stát. V čele strany stanuly významné osobnosti české politiky, jako například Karel Kramář, Alois Rašín, Viktor Dyk, František Xaver Hodáč, Karel Engliš či Jaroslav Preiss.

Po úspěšném vzniku první republiky se v březnu 1919 subjekt přejmenoval na Československou národní demokracii, a tím započalo 15 let pestrého vývoje této značně inkonzistentní strany, včetně množství ideologických secesí. Již v roce 1922 se přímo uvnitř Národní demokracie ustavila jedna z prvních fašizujících uskupení v první republice. Tyto skupiny se později sloučily daly vzniknout nejvýznamnějšímu zástupci českého fašismu Národní obci fašistické. V tomto období národním demokratům český fašismus imponoval, zejména z důvodu podobnosti s jejich vlastním národním cítěním. Avšak po zapojení českých fašistů do aktivní politiky se z nich stali rivalové soupeřící o množství stejně zaměřených voličů.

Národní demokracii se dlouhodobě nedařilo zaujmout více pravicově smýšlejících občanů a ve volbách do Národního shromáždění v letech 1920, 1925 a 1929 nikdy nezískala přes 7 % hlasů. To bylo přičítáno napojení strany na velký kapitál, tedy průmyslníky či Živnostenskou banku. Obecně se tak zaměřovala na střední a vyšší stavy, a proto neměla takovou možnost oslovit a udržet stoupence z nižších tříd, jako kupříkladu drobné obchodníky nebo dělníky. Národním demokratům ve veřejném mínění nepřispíval ani nekonečný konflikt s takzvaným „Hradem“, tedy především socialisticky smýšlejícím ministrem zahraničních věcí Edvardem Benešem a prezidentem Tomášem Garrigueem Masarykem. I přes tyto neúspěchy a konflikty byla Národní demokracie stranou státotvornou a byla součástí většiny vládních koalic.

Strana ale postupně přecházela od svého charakteristického národního konzervatismu a ekonomického liberalismu ke krajnímu nacionalismu. Byla ovlivněna zvětšující se hrozbou nacistického Německa a na něj orientované Sudetoněmecké strany. Z toho důvodu se stala

součástí nového subjektu Národního sjednocení společně s krajně nacionalistickou a fašizující Národní ligou Jiřího Stříbrného a Národní frontou Františka Mareše, jež mělo fungovat jako sjednocující prvek celého českého, respektive československého národa.

Pro vymezení a zhodnocení výstupu práce byla zvolena následující hypotéza: Národní sjednocení jako samostatný subjekt nebylo stranou antisystémovou, a ani fašistickou. S hypotézou se poté pojí v úvodu stanovené výzkumné otázky: Je u Národního sjednocení prokazatelná konstantní antisystémová činnost? Je možné Národní sjednocení ideologicky označit za stranu fašizující?

Ideologický vývoj Národního sjednocení je možné rozdělit na tři samostatné časové úseky. Čtvrtou kapitolou práce začíná první etapa existence Národního sjednocení. Začíná sloučením třech původních subjektů v říjnu 1934 a končí zásadním časovým bodem a jedním z hlavních důvodů vzniku Národního sjednocení, tedy volbami v květnu 1935. Tato etapa se vyznačuje radikálností Národního sjednocení. Příchozí radikálně nacionalistická Národní liga a fašistické seskupení Národní fronta ovlivnily do té doby tradiční nacionální a státotvornou Národní demokracii. Mnoho osobností národní demokracie se sloučením nesouhlasilo a subjekt opustilo. Karel Kramář byl již velmi nemocný a vedoucí úlohu přebrali demagogický a radikální Jiří Stříbrný a bývalý pragmatik František Xaver Hodáč, který se však postupně začal přiklánět ke krajnímu nacionalismu a společně se Stříbrným viděl ve volbách velké vítězství pro jejich souručenství. Avšak Hodáčův neoficiální předvolební program Deset úkolů Národního sjednocení bylo prakticky demokratickým následovníkem původního národnědemokratického programu. I přes to se charakter strany do jisté míry měnil na formu stranu pro masy. Předvolební kampaň plná hesel, letáků, tisku, živelných a symbolických manifestací začala připomínat fašizující hnutí z jiných států. Tisk psal o fašizaci, z důvodu zdravení pravicí, oslovováním „Vůdce“, průchody s prapory s velkým rudým „N“ či kvůli existenci takzvaných „Šedých legií“. Jednalo se o paramilitaristickou formaci z členů Mladého Národního sjednocení, která se podobala příslušníkům italských fašistů či německým příslušníkům Hitlerjugend, popřípadě jednotkám SA. Podobnost byla i v pouličních potyčkách.

Nicméně po tragickém výsledku osudových voleb začíná druhá fáze vývoje Národního sjednocení, jež je popsána v první části páté kapitoly. Tato etapa začíná vyhlášením výsledku voleb v květnu 1935 a končí vyloučením Stříbrného a jeho ligistických stoupenců z Národního sjednocení v červnu 1937. Období se odehrávalo v ponuré a nenávistné atmosféře, jelikož nikdo z Národního sjednocení nečekal tak těžkou porážku. Strana však obdržela pouhých 5,6 % hlasů a zůstala v opozici. Zvláště mezi Stříbrným a Hodáčem započal ihned po volbách konflikt.

Navzájem se obviňovali z prohry a Národní sjednocení bylo neustále rozebíráno a zesměšňováno v tisku. Dále se po celou tuto etapu vedl vnitřní boj mezi Stříbrným a Hodáčem o ovládnutí celého subjektu. Kramář byl kvůli těžké nemoci neschopný cokoli řídit, avšak stále byl oficiálním předsedou, takže se ho všichni snažili získat na svou stranu. Konflikt eskaloval po Kramářově smrti v květnu 1937. Hodáčovi se nakonec podařilo vnitrostranický konflikt vyhrát, především díky podpoře Ladislava Rašína či Františka Ježka. Stříbrného frakce byla označena za neslučitelnou s členstvím v Národním sjednocení a v červnu 1937 vyloučena. Strana už po tuto etapu nevykazovala takovou radikálnost, která měla posloužit zejména před volbami pro mobilizaci voličů. Celá se spíše odehrávala v kontextu vnitřní zápolení o vliv a ovládnutí Národního sjednocení. U subjektu se tak již nedají nalézt explicitní podobnosti s fašistickým hnutím.

Poslední etapou je poté období od prvního stranického sjezdu Národního sjednocení v červenci 1937 až do zániku strany a sloučení ve Straně národní jednoty v listopadu 1938. Na stranickém sjezdu se Národní sjednocení přihlásilo k odkazu Československé národní demokracie a čistě demokratického státotvorného nacionalismu. Nový stranický program navazoval na Hodáčových Deset úkolů Národního sjednocení a na první stranický program Národní demokracie z roku 1919. Zasazoval se o obranu státu, národní myšlenku, tvořivý nacionalismus. Program přímo obsahoval tezi o demokratickém státním zřízení a stranické uznání odklonu od své charakteristické státotvorné ideologie: „*Národní sjednocení udělalo deklarativní rozchod za svou minulostí a zcela se přihlásilo k demokracii a z ní vyplývajícího politického systému. Základní platformu tvořil raison d'État v kombinaci se zájmem národním. Ten měl oponovat stranickým zájmům. Do politiky měl být implementován i rozměr morální.*“³⁴⁹ Strana navazuje kontakty s agrární stranou, která je jedna z mála ochotna Národnímu sjednocení pomoci do koalice. Již v březnu 1938 se tak dostává František Ježek do vlády jako ministr bez portfeje a následně od května jako ministr veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy. Během druhé roku 1938 se Národní sjednocení, stejně jako roky předcházející, snaží o rychlé zlepšení obranyschopnosti první republiky a podporu obranného nacionalismu. V posledním období své existence je Národní sjednocení demokratickou stranou navazující na původní Československou národní demokracii.

Z hlediska teoretického rámce v první kapitole byla vybrána teorie antisystémové strany Giovanni Sartoriho, jakožto vhodný nástroj pro zodpovězení zadaných výzkumných otázek. Teorie antisystémové strany je součástí Sartoriho typologie stranických systémů. Z toho

---

³⁴⁹ MAŘICA, Jan. *Od Československé národní demokracie k Národnímu sjednocení*, s. 246.

důvodu je v první kapitole práce shrnut stranicko-politický systém první republiky a následně definován podle Sartoriho typologie. Systém byl ideologicky polarizován dvoustrannou opozicí v podobě relevantních antisystémových stran – Sudetoněmecké strany a Komunistické strany. V systému se taktéž vyskytovala stabilně velká středová strana v podobě strany agrární. Stranický systém první republiky je zcela jistě možné označit za velmi fragmentovaný s větším množstvím odlišných ideologií. Národní sjednocení získalo ve volbách v roce 1935 pouze 17 poslaneckých mandátů, avšak bylo stranou relevantní kvůli svému koaličnímu potenciálu.

Data získaná analýzou stenoprotokolů a jmenných rejstříků jsou předmětem šesté kapitoly, která se zabývá činností poslanců Národního sjednocení pro potřeby odhalení případné antisystémové činnosti v kontrastu se stranickým ideologickým vývojem a vnějšími projevy. Z datasetu jednotlivých typů poslaneckých projevů, tedy řečí v rozpravě, iniciativních návrhů, prohlášení a interpelací však není možné zaznamenat žádný projev cílené antisystémové činnosti či dokonce snahy o změnu režimu.

Jediný blížící se případ byl dlouhodobý názor na příliš roztržštěný a dle Národního sjednocení „oligarchický“ stranický systém, který dle jejich názoru byl prakticky nekontrolovatelný. Proto měli Národní sjednocení stabilní názor na nutné zjednodušení stranicví, jež by bylo jednotnější a tím mohlo lépe a rychleji fungovat. To se ovšem po Mnichovské dohodě i stalo, jen asi za trochu jiných podmínek, než si Národní sjednocení představovalo.

Zajímavostí je, že strana v poslanecké sněmovně vykazovala názorově konzistentní činnost, na které nebylo možné poznat probíhající vnitrostranický konflikt, ani vyloučení Jiřího Stříbrného a jeho ligistické frakce.

Národní sjednocení se projevovalo jako strana státotvorná. Ovšem je nutné podotknout, že se vládní koalice od roku 1935 až do roku 1937, kdy se připojilo i Národní sjednocení, skládala z osmi stran s různými ideologiemi, včetně tří německých stran. Strana tak byla v situaci, kdy měla poměrně blízko k silně pravicově inklinujícím agrárikům, ale s legislativními návrhy a názory socialistů se nedokázala ztotožnit. Národní sjednocení také bylo od roku 1935 do roku 1937 v opozici pouze se Sudetoněmeckou stranou, Komunistickou stranou, Národní obcí fašistickou, slovenským Autonomním blokem a menšinové maďarsko-německé koalice. Její státotvornost v opozičním období tak může být poněkud zkreslená, odmítáním podpořit množství socialistických návrhů.

Souhrn vzniku, definic a typologie ideologických směrů, jež jsou relevantní pro stanovení ideologického zařazení Národního sjednocení je popsán v druhé kapitole. K tomuto účelu byly v druhé kapitole též stanoveny neutrální definice nacionalismu a fašismu.

Pro potřeby této práce je využita následující neutrální definice nacionalismu:

„Nacionalismus je sociální i politický princip, dle něhož je národ elementární jednotkou lidské společnosti a jeho primárními pilíři jsou právo na sebeurčení národa, národní stát, národní identita, sociální soudržnost a láska k národu.“

Národní sjednocení bylo zcela jistě nacionalistické, splňuje všechny části definice, nicméně v první fázi Národního sjednocení do voleb v květnu 1935 se jeho nacionalismus radikalizuje až přechází do integrální či určitého typu šovinistického nacionalismu. Povolební uklidnění ho zase postupně navrácí až ke konstruktivnímu státoprávnímu nacionalismu, který se v Národní demokracii udržoval po dobu 20. let.

Práce dále pracuje s obecnou definicí fašismu snažící se zachytit všechny jeho zásadní aspekty mnohoznačností. Zaměření je na definici „původního“ italského fašismu:

„Fašismus je soubor idejí pojících krajní nacionalismus, kult modernity, kult mládeže, sociální darwinismus, militarismus a odpor ke kapitalismu s komunismem. Cílem je dosažení silného korporativistického státu v čele s jednou stranou s autoritativním vůdcovským typem vedení, který řídí všechny oblasti hierarchicky rozdělené a kontinuálně mobilizované společnosti.“

Výše zmíněná první fáze vývoje Národního sjednocení od vzniku v říjnu 1934 do voleb v květnu 1935 má očividné podobnosti se stanovenou definicí fašismu. Velké manifestace, snaha o mobilizaci masy, uniformované oddíly, pozdravy a další. V první fázi je tedy možné označit Národní sjednocení za fašizující. Po volbách se však situace uklidňuje a strana se pomalu vrací k mírnější rétorice a přestávají agresivní výpady, jak v rétorice, tak i v ulicích. Zde už není možné spatřit většinu výše zmíněného, fašizující tendence tedy pomalu mizí. V poslední fázi se již Národní sjednocení vrací ke svým národně konzervativním kořenům, konstruktivnímu nacionalismu a státotvornosti. Za fašizující se označit nedá.

První výzkumná otázka je tedy zamítnuta, o antisystémovou stranu s konstantní antisystémovou činností se nejednalo. Zato druhá otázka, zda je možné Národní sjednocení označit za stranu fašizující je možno potvrdit v jeho první vývojové fázi, zde splňovalo

množství charakteristik fašistických hnutí. Následně ale od podobných praktik ustupuje a v poslední fázi je již bez jakýchkoliv podobných projevů. Hypotéza se potvrdila – Národní sjednocení jako samostatný subjekt nebylo stranou antisystémovou, a ani fašistickou

Seznam zdrojů

Právní předpisy

Zákon č. 121/1920 Sb., kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky

Zákon č. 56/1927 Sb., o volebním právu příslušníků branné moci a četnictva

Zákon č. 201/1933 Sb., o zastavování činnosti a o rozpouštění politických stran

Tištěné prameny

HARNA, Josef. *Politické programy Československé národní demokracie a Národního sjednocení 1918-1938*. Praha: Historický ústav, 2017. Edice politických programů. ISBN 978-80-7286-309-9.

KRAMÁŘ, Karel; STRÍBRNÝ, Jiří. *Kramářův soud nad Benešem: Spor dr. K. Kramáře s ministrem zahraničních věcí dr. Ed. Benešem*. 2. vyd. Tempo, 1938. 245 s.

Periodika

Lidové noviny 1934, 1935

Národní listy 1922, 1926, 1935

Literatura

ADAMOVÁ, Karolina et al. *Politologický slovník*. Praha: C.H. Beck, 2001. ISBN 80-7179-469-4.

BALÍK, Stanislav et al. *Politický systém českých zemí 1848-1989*. Brno: Mezinárodní politologický ústav, Masarykova univerzita, 2011. ISBN 978-80-210-5438-7.

BROKLOVÁ, Eva; TOMEŠ, Josef; PEHR, Michal. *Agrárníci, národní demokraté a lidovci ve druhém poločase první Československé republiky*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2008. ISBN 978-80-86495-47-7.

CABADA, Ladislav; ŠANC, David. *Český stranický systém ve 20. století*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. ISBN 80-86898-33-4.

ČECHUROVÁ, Jana. *Česká politická pravice: mezi převratem a krizí*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999. ISBN 80-7106-264-2.

GELLNER, Ernest. *Nacionalismus*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2003. ISBN 80-7325-023-3.

GREGOROVIC, Miroslav. *Kapitoly o českém fašismu: fašismus jako měřítko politické dezorientace*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1995. ISBN 80-7106-100-X.

GRIFFIN, Roger. *Modernismus a fašismus: pocit začátku za Mussoliniho a Hitlera*. Praha: Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-3231-5.

HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-137-3.

HROCH, Miroslav. *Národy nejsou dílem náhody: příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. ISBN 978-80-7419-010-0.

HROCH, Miroslav. *Pohledy na národ a nacionalismus: čítanka textů*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2003. ISBN 80-86429-20-2.

KIRK, Russell. *Konzervativní smýšlení*. Praha: Občanský institut, 2000. ISBN 80-86228-03-7.

KUBÁT, Michal. Teorie antisystémové strany. *Politologický časopis*. Brno: Mezinárodní politologický ústav, Masarykova univerzita, 2007, 8 (2), s. 110-123. ISSN 1211-3247.

LUSTIGOVÁ, Martina. *Karel Kramář: první československý premiér*. Praha: Vyšehrad, 2007. ISBN 978-80-7021-898-3.

MALÍŘ, Jiří; MAREK, Pavel et al. *Politické strany: Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a v Československu 1861-2004, I.: 1861-1938*. Brno: Doplněk, 2005. ISBN 80-7239-178-X.

MAŘICA, Jan. *Od Československé národní demokracie k Národnímu sjednocení*. Brno: Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, 2018. ISBN 978-80-210-9092-7.

O'SULLIVAN, Noël. *Conservatism*. Londýn: Dent, 1976. ISBN 978-0460106313.

O'SULLIVAN, Noël. *Fašismus*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 1995.

PASÁK, Tomáš. *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945*. Praha: Práh, 1999. ISBN 80-7252-017-2.

PAXTON, Robert. *Anatomie fašismu*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007. ISBN 978-80-7106-811-2.

PEJČOCH, Ivo. *Fašismus v českých zemích: fašistické a nacionálněsocialistické strany a hnutí v Čechách a na Moravě 1922-1945*. Praha: Academia, 2011. ISBN 978-80-200-1919-6.

SARTORI, Giovanni. *Srovnávací ústavní inženýrství: zkoumání struktur, podnětů a výsledků*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011. ISBN 978-80-7419-048-3.

SARTORI, Giovanni. *Strany a stranické systémy: schéma pro analýzu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005. ISBN 80-7325-062-4.

SCRUTON, Roger. *Slovník politického myšlení*. Brno: Atlantis, 1989. ISBN 80-7108-013-6.

SCRUTON, Roger. *Smysl konzervatismu*. Praha: Torst, 1993. ISBN 80-85639-10-6.

VODIČKA, Karel; CABADA, Ladislav. *Politický systém České republiky: historie a současnost*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-337-6.

VYKOUPIIL, Libor. *Jiří Stříbrný: portrét politika*. Brno: Masarykova univerzita, 2003. ISBN 80-210-3241-3.

Elektronické zdroje

Český statistický úřad. Dostupné z: www.czso.cz

Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. Dostupné z: www.psp.cz

Digitální knihovna Národní knihovny České republiky. Dostupné z:
www.digitalniknihovna.cz/nkp

Digitální knihovna Moravské zemské knihovny. Dostupné z: www.digitalniknihovna.cz/mzk

Teze bakalářské práce

Vznik a vývoj Národního sjednocení

Předmětem mé bakalářské práce bude situace kolem vzniku strany Národního sjednocení, její ideologický vývoj a fungování až do sloučení se Stranou národní jednoty.

Národní sjednocení v čele s Karlem Kramářem, Jiřím Stříbrným a Františkem Marešem vzniklo 27. října 1934 jako nástupnická strana významné prvorepublikové konzervativně-nacionální Československé národní demokracie. Ta se sloučila s českou nacionalistickou Národní ligou a Národní frontou v naději za posílení pozice českých nacionalistů a dobrý výsledek ve volbách do Národního shromáždění republiky Československé v roce 1935. Jako celek tato strana v prvorepublikovém politickém systému zastávala silně pravicový až fašizující postoj a společně s Národní obcí fašistickou tak byla jedinou významnou českou čistě pravicovou stranou první republiky. Národní sjednocení se velmi důrazně stavělo proti Edvardu Benešovi, a i přes to, že mělo ve svém středu významné prvorepublikové osobnosti, které se zasadili o vznik samostatného státu a byly součástí tzv. „Pětky“, ztrácelo voličskou podporu. Strana byla po Mnichovské dohodě 22. listopadu 1938 sloučena do Strany národní jednoty.

Hlavním cílem mé práce bude popsat příčiny vzniku československého Národního sjednocení a dále analyzovat jeho vnitřní struktury, vývoj vnitrostranických vztahů a především ideologie od jeho vzniku až po zánik.

Ve své bakalářské práci plánuji využívat obsahovou analýzu sekundární odborné literatury týkající se daného období a témat, která jsou přímo v kontextu s tématem mé práce. Dále hodlám vycházet z pramenné literatury, především pak z periodik vydávaných stranami jako jsou například Národní listy, Polední list, Lidové noviny, Expres, Národní osvobození či Národní myšlenka.

Předpokládaná struktura práce

1. Úvod
2. Teoretické vymezení
  - 2.1. Nacionalismus
  - 2.2. Národní konzervatismus
  - 2.3. Fašismus
  - 2.4. Český fašismus
3. Počátky sbližování a spolupráce nacionalistických stran
  - 3.1. Československá národní demokracie
  - 3.2. Národní liga
  - 3.3. Národní fronta
4. Národní sjednocení
  - 4.1. Programová charakteristika
  - 4.2. Volby do Národního shromáždění 1935
  - 4.3. Přístup k Hradu a vztahy s dalšími stranami
  - 4.4. Vnitrostranický vývoj a konflikt
  - 4.5. Postoj k událostem 1938
  - 4.6. Zánik a sloučení se Stranou národní jednoty
5. Závěr

Základní literatura

BALÍK, Stanislav et al. *Politický systém českých zemí 1848-1989*. Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity, 2007. ISBN 9788021042506.

BÍLEK, Jan; VELEK, Luboš. *Karel Kramář (1860-1937): Život a dílo*. Praha: Masarykův ústav a Archiv & Historický ústav AV ČR, 2009. ISBN 9788086495583.

CABADA, Ladislav. *Český stranický systém 1890-1939*. Plzeň: Vydavatelství ZČU, 2000. ISBN 8070826967.

FIC, Vladimír. *Národní sjednocení v politickém systému Československa - 1930-1938: Příspěvek ke kritice českého buržoazního nacionalismu*. Praha: Academia, 1983.

GREGOROVÍČ, Miroslav. *Kapitoly o českém fašismu: Fašismus jako měřítko politické dezorientace*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1995. ISBN 807106100X.

HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. 4. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 9788073801373.

KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938) II.: Československo a České země v krizi a v ohrožení (1930-1935)*. Praha: Libri, 2002. ISBN 8072770276.

KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938) III.: O přežití a o život (1936-1938)*. Praha: Libri, 2003. ISBN 8072771191.

KLIMEK, Antonín. *Boj o Hrad II.: Kdo po Masarykovi?* Praha: Panevropa, 1998. ISBN 8086130029.

KRAMÁŘ, Karel; STRÍBRNÝ, Jiří. *Kramářův soud nad Benešem*. Praha: Tempo, 1938.

MALÍŘ, Jiří; MAREK, Pavel et al. *Politické strany: Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a v Československu 1861-2004, I.: 1861-1938*. Brno: Doplněk, 2005. ISBN 807239178X.

NAKONEČNÝ, Milan. *Český fašismus*. Praha: Vodnář, 2006. ISBN 8086226735.

NAKONEČNÝ, Milan. *Vlajka: k historii a ideologii českého nacionalismu*. Praha: Chvojko nakladatelství, 2001. ISBN 8086183246.

O'SULLIVAN, Noël. *Fašismus*. 2. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2002. ISBN 8073250012.

PEJČOCH, Ivo. *Fašismus v českých zemích: Fašistické a nacionálněsocialistické strany a hnutí v Čechách a na Moravě 1922-1945*. Praha: Academia, 2011. ISBN 9788020019196.